

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**STRÜKTÜR VE FORM OLARAK KENT TOPOGRAFYASININ
İNCELENMESİ
GALATA, İSTANBUL ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yasemin KÜBLÜ

Kentsel Tasarım Anabilim Dalı

Kentsel Tasarım Disiplinlerarası Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. A. Senem DEVİREN

TEMMUZ, 2015

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**STRÜKTÜR VE FORM OLARAK KENT TOPOGRAFYASININ
İNCELENMESİ
GALATA, İSTANBUL ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Yasemin KÜBLÜ
(519111027)**

Kentsel Tasarım Anabilim Dalı

Kentsel Tasarım Disiplinlerarası Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. A. Senem DEVİREN

TEMMUZ, 2015

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 519111027 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi **Yasemin KÜBLÜ**, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı **“STRÜKTÜR VE FORM OLARAK KENT TOPOGRAFYASININ İNCELENMESİ: GALATA, İSTANBUL ÖRNEĞİ”** başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Doç. Dr. A. Senem DEVİREN**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. Sercan ÖZGENCİL YILDIRIM**
Beykent Üniversitesi

Doç. Dr. İpek V. YÜREKLİ İNCEOĞLU
İstanbul Teknik Üniversitesi

Teslim Tarihi : **22 Mayıs 2015**
Savunma Tarihi : **06 Temmuz 2015**

Anneme ve babama, teþekkürlerimle

ÖNSÖZ

Topografyaya olan büyük ilgim sonucu kent ve topografya ilişkisini incelemeye çalıştığım bu araştırmada etkili bir çalışma yapabilmek benim açımdan önemliydi. Bu süreci kendine özgü bir zaman dilimi olarak değerlendirdiğimde, arka planda çok fazla müzik ve okuma ile sadece mimarlık sınırları içinde kalmayarak; incelediğim kitaplar, görseller, medya kaynakları ve yaptığım gözlemler ile entelektüel gelişimim çok başka noktalara taşınmış ve bu araştırma benim için sadece ‘tez araştırması’ndan daha fazlasını ifade etmiştir.

Bu süreçte; değerli eleştirileri ve önerileri ile bana yardımcı olan, çabalarımı her daim destek veren ve Braudel ile tanışmama vesile olan danışmanım Doç. Dr. A. Senem Deviren’e gönülden teşekkür ederim.

Kitaplar ile çok erken tanışmamı sağlayarak bana bambaşka bir bakış açısı kazandıran, ve özellikle fikren özgür olmanın herşeyin ötesinde olduğunu bana hissettiren, düşüncelerimi her daim destekleyen sevgili anneme ve babama bütün saygımla teşekkür ederim.

Mayıs, 2015

Yasemin Küblü
(Peyzaj Mimarı)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	ixi
ŞEKİL LİSTESİ.....	xv
ÖZET.....	xix
SUMMARY	xxiii
1. GİRİŞ	1
1.1 Tezin Amacı, Kapsamı	2
1.2 Tezin Yöntemi	3
1.3 Literatür Araştırması	4
2. KENT TOPOGRAFYASI STRÜKTÜR VE KATMANLARI	15
2.1 Kent Topografyası	15
2.2 Kent Topografyasında Form ve Strüktür	22
2.2.1 Kent Topografyasını Strüktüre Eden Katmanlar	26
2.2.1.1 Topografyanın Doğal Yapısı	28
2.2.1.2 Yapay Topografya	32
2.2.1.3 Sınırlar	35
2.3 Kent Topografyasının Görsel Temsili	38
3. ÇALIŞMA ALANI: GALATA	41
3.1 Galata'nın Tarihsel ve Kültürel Topografyası	44
3.2 Galata'da Form ve Strüktür	55
3.2.1 Galata'nın Doğal Topografyası	58
3.2.2 Galata'nın Yapay Topografyası	65
3.2.3 Galata Kent Topografyasında Sınırlar	76
3.3 Galata Topografyasının Görsel Temsili	79
4. DEĞERLENDİRME	83
KAYNAKLAR	89
EKLER	95
ÖZGEÇMİŞ	111

KISALTMALAR

Beyoğlu Bld. : Beyoğlu Belediyesi
ha : Hektar

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1 : Alpin Architecture, Monte Generoso	6
Şekil 1.2 : The Aiguille Blaitiere, Alps	7
Şekil 1.3 : Rocks and Ferns in a Wood at Crossmount, Pertshire	7
Şekil 1.4 : Amalfi, Ruskin, J. Scanned image by George P. Landow	8
Şekil 1.5 : Dağın azameti ve insan ölçeği, Chamouni	8
Şekil 1.6 : Alpler, Viollet le Duc, Villa la Vedette, Lausanne, İsviçre	9
Şekil 1.7 : E. le Duc Analizleri, Le Massif du Mont - Blanc	9
Şekil 1.8 : E. le Duc Analizleri, Le Massif du Mont - Blanc	9
Şekil 1.9 : Taş parçasının ölçülendirilmesi, Gualart, V.....	11
Şekil 1.10 : Geologies program elemanları, Gualart, V.	11
Şekil 1.11 : Denia dağı, coğrafya, geometri, tarihsel süreç.	12
Şekil 1.12 : Denia dağı, tasarım aşaması.	13
Şekil 2.1 : Londra kent topografyası, Ingamells, A.	16
Şekil 2.2 : Girne tarihi liman mahallesi, Hamamcıoğlu, C.....	18
Şekil 2.3 : Parthenon, le Corbusier, Doğu Seyahati	19
Şekil 2.4 : Assisi, plan ve maket, Schuman, K. 2010.....	20
Şekil 2.5 : Paris, düz zemindeki kent, İstanbul, su yolu, kıvrımlar.	21
Şekil 2.6 : Baskın doğal topografya, Rio.	22
Şekil 2.7 : Ehlileşmiş arazi, Galata.....	22
Şekil 2.8 : Trøllstigen National Route	24
Şekil 2.9: Oslo Ulusal Opera Binası.....	24
Şekil 2.10 : Schaufeschlucht Köprüsü, Dornbirn	25
Şekil 2.11 : Laponya, Tuan, 1974.....	28
Şekil 2.12 : Hareketli topografya, Parthenon, Tuan	29
Şekil 2.13 : Villa Rotonda, Palladio, A Plan, kesit.....	30
Şekil 2.14 : Aya Sofya, İstanbul	33
Şekil 2.15 : San Francisco, Alamo Caddesi, model, kıyı bölgesi.....	34
Şekil 2.16 : Montmartre, Hong Kong, Tokyo ve Şanghay	34
Şekil 2.17 : Dağın gökyüzü ile olan sınırı, kara parçaları arasındaki sınır olarak su yolu, kıyı çizgisi, kara ile su arasındaki sınır	36
Şekil 2.18 : Sınır ögesi olarak kıyı, Queensland.....	37
Şekil 2.19 : KİYI, kent, topografya ilişkisi, Manhattan.....	37
Şekil 2.20 : KİYI, hareketli tepeler ilişkisi, Boğaz, İstanbul	37
Şekil 2.21 : Victoria and Albert Museum, kesit	38
Şekil 2.22 : Karaköy, İstanbul 1960, Güler, A	39
Şekil 3.1 : Galata, Le Corbusier, Doğu Seyahati.....	42
Şekil 3.2 : Galata, konum ve topografyası.....	42
Şekil 3.3 : Galata, 2014.....	43
Şekil 3.4 : Byzantion dönemi Galata topografyası	45
Şekil 3.5 : Perama, Bizans döneminde Galata'ya geçilen rota.....	47

Şekil 3.6 : Cenova 1. imtiyaz bölgesi	48
Şekil 3.7 : Christoforo Buondelmonti haritası	48
Şekil 3.8 : Galata Ceneviz Kolonisi.....	49
Şekil 3.9 : Galata Ceneviz Kolonisi, Homann	49
Şekil 3.10 : 1639 yangınından önce St. Francis kompleksi	50
Şekil 3.11 : St. Benedict Kilisesi	50
Şekil 3.12 : 16. yüzyılda Galata, Matrakçı haritası.....	51
Şekil 3.13 : Galata 1819 yılı morfolojisi.....	54
Şekil 3.14 : Galata 1905 yılı morfolojisi.....	54
Şekil 3.15 : Galata 1927 yılı morfolojisi.....	54
Şekil 3.16 : İtalyan kent dokusu, Galata kent dokusu.....	55
Şekil 3.17 : Kıyı peyzajında dış bükey kıvrım ve Galata kıyı şeridi	55
Şekil 3.18 : Pries, W. İstanbul Studio Fall 2011, WIT Cambridge	56
Şekil 3.19 : Pries, W. İstanbul Studio Fall 2011, WIT Cambridge	57
Şekil 3.20 : Galata arazi şekilleri	59
Şekil 3.21 : Galata topografyası, tepe ve kesit görünümleri	59
Şekil 3.22 : Galata'da ana aks olarak Yüksek Kaldırım Sokağı.....	60
Şekil 3.23 : Galata kıyı şeridi Haliç Metro Köprüsünden Tophaneye kadar	61
Şekil 3.24 : Tersane Caddesi - Necati Bey Caddesi aksı, kesit	61
Şekil 3.25 : Okçu Musa Caddesi - Kemeraltı Caddesi, kesit	61
Şekil 3.26 : Galata arazi ve sualtı topografyası	62
Şekil 3.27 : Galata arazi ve sualtı topografyası	63
Şekil 3.28 : Detail from the view of Dessonville, Vue de Pera	64
Şekil 3.29 : Galata rıhtımı boşken ve cruise gemileri varken	66
Şekil 3.30 : Farklı bakış açılarından cruise gemileri ve Galata topografyası	66
Şekil 3.31 : 1905 tarihli GOAD haritasında kıyı şeridindeki dolgular	67
Şekil 3.32 : Galata'da ulaşım sisteminin yoğunlaştığı bölge.....	68
Şekil 3.33 : Galata hırdavatçılarının bulunduğu yerleşimler	69
Şekil 3.34 : Bankalar Caddesi, Osmanlı Bankası Arşivi	70
Şekil 3.35 : Bankalar Caddesi girişinde kendiliğinden oluşmuş kamusal mekan	70
Şekil 3.36 : Perşembe Pazarı Sokağı, yukarı ve aşağıya bakış	71
Şekil 3.37 : Tenha sokağı, görünüm ve çizimleri	72
Şekil 3.38 : Galata Kulesi ve çevre bina yükseklikler ilişkisi	73
Şekil 3.39 : Galata Kulesi ve Bereketzade Cami, Galata Kulesi Sokağı'ndan	74
Şekil 3.40 : Bereketzade Medresesi Sokağı ve Galata Kulesi Sokağı'ndan	74
Şekil 3.41 : Tünel kesit görünüm, Gavand, H	75
Şekil 3.42 : 2011 yılı Galata surları, Erdoğan, B.....	77
Şekil 3.43 : Sur izlerini takiben oluşan yeni sınırlar, caddeler	77
Şekil 3.44 : Galata'nın Kasımpaşa yönündeki eski ve yeni sınırları	78
Şekil 3.45 : Yeni Haliç Metro Köprüsü ve Ceneviz Sur Kalıntıları	78
Şekil 3.46 : Galata tipografi, siluet, le Corbusier.....	80
Şekil 3.47 : Üç farklı bakış noktasından Galata silueti.....	80
Şekil A.1 : Galata kıyı şeridi, sıfır kotu, kentsel kesit	96
Şekil A.2 : Tersane Caddesi - Necati Bey Caddesi aksı, kentsel kesit	97
Şekil A.3 : Okçu Musa Caddesi - Kemeraltı Caddesi, kesit	98
Şekil B.1 : Buondelmonti haritası, Ceneviz döneminde Galata	99
Şekil B.2 : İstanbul Muhasarası ve Galata 1459	99
Şekil C.1 : Galata e un tratto del Corno d'Oro nel XVII secolo.....	100
Şekil C.2 : Galata, 17. yüzyıl.....	101
Şekil C.3 : Galata'dan Tarihi Yarımada görünümü, Melling, I. 18.yy.....	102

Şekil C.4 : Livres du Bosphorus, Pertusier, C. 1817	102
Şekil C.5 : : Jacob Jacobs, Sultan Abdülmecid'in Nusretiye Camii'ye varışı	102
Şekil C.6 : İstanbul'da Bir Cadde, Preziosi, A. 1816 - 1882	103
Şekil C.7 : Üstte Galata 1800'ler, Altta Galata 2014 yılı Arap Camii	103
Şekil C.8 : Galata topografik görünüm	103
Şekil C.9 : Ayışığında Galata Kulesi, Aivazovsky, K.....	103
Şekil C.10 : Brindesi, Souvenir de Constantinople. Brindesi ile aynı bakış açısı...	103
Şekil D.1 : Üstte Galata 1900'ler, Altta Galata günümüz aynı bakış açısından..	103
Şekil D.2 : Galata, İbrahim Safi, (1898 - 1983).....	103
Şekil D.3 : Galata, İbrahim Safi ile aynı bakış açısından	103
Şekil D.4 : la zona alta del quartiere di Galata, Rispoli, A.	103
Şekil D.5 : Planimetria e profilo del settore di Galata, Rispoli, A.	103
Şekil E.1: Galata'da Gün Batımı, Erbil, D. 2010.	103

KENT TOPOGRAFYASININ STRÜKTÜR VE FORM OLARAK İNCELENMESİ; GALATA, İSTANBUL ÖRNEĞİ

ÖZET

Bu araştırma topografya ve kent ilişkisi üzerine bir çalışmadır. Kent topografyası ve katmanlarının form ve strüktür üzerinden etkisinin değerlendirildiği, dört bölümden oluşmaktadır. Analitik bir düşünme şekli ile, kentte oluşan her yeni katmanı kendi süreci ve diğer süreçler içinde analiz ederek, arazi üzerindeki fiziki değişimleri ve bu değişimlerin kente mimari açıdan etkilerini tespit etmek, kent topografyasındaki dalgalanmaların, değişen ve dönüşen bir element olarak kentin potansiyelini nasıl etkilediğini incelemek hedeflenmiştir.

Birinci bölümde kent topografyasının genel bir tanımı yapılarak kent ile ilişkisi irdelenmektedir. Konunun ele alınmasının sebepleri amaç, kapsam ve yöntem alt başlıklarında açıklanmaktadır. Devamında, bilimsel literatürde, topografya ve kent ilişkisinin kronolojik olarak, yapılan ilk araştırmadan günümüze değin olan araştırmalarda, nasıl değerlendirildiğine dair araştırmacıların çalışmaları, yaklaşımları ve projeleri incelenmektedir.

İkinci bölümde kent topografyası detaylı açıklaması ile birlikte, bir başlangıç olarak yerleşimler ile ilişkileri incelenmektedir. Devamında, kent formu ve strüktürünün topografyadaki yeri ve anlamı üzerine açıklamalar yer almaktadır. Topografyada strüktürün oluşmasında katmanlaşmaların önemli yer tutması sebebi ile katmanlar ‘doğal’ ve ‘yapay’ bileşenler olarak incelenmiştir. Katmanlaşmalar ile birlikte kent topografyasında ‘sınır’ kavramı da söz konusu olmaktadır. Bu kapsamda surlar (kent duvarları olarak) ve kıyı, sınır bileşenleri olarak açıklanmaktadır. Kentteki doğal ve yapay katmanlaşmalar ile sınırların bir araya gelerek oluşturduğu strüktürün temsili silüette ve kentteki farklı bakış noktalarından gözlenmektedir. Form ve strüktürün görsel temsili olarak kent silüetleri, kentsel kesitler ve topografyaya dair çizimler, detaylı bir şekilde yine bu bölümde açıklanmaktadır.

Üçüncü bölümde Galata bölgesinin neden çalışma alanı olarak seçildiği açıklanmaktadır. Galata ve İstanbul’a özelliğini veren ve kent olma sürecinin temelinde topografyası yer almaktadır. Buradan hareketle Galata’nın güncel topografyasına dair değerlendirmelere başlamadan önce, ‘tarihsel topografyası’na değinmek gerekliliği hissedilmiştir.

Yapılan araştırmalar, topografya için Galata ve İstanbul'un 'Pagan dönemi'nden başlamak gerektiğini göstermiştir. Çünkü topografya üzerindeki ilk hareketler İstanbul'un Pagan döneminde başlamıştır ve Galata'da da Pagan döneme ait izler bulunmaktadır. Galata'nın kültürel ve tarihsel topografyası kapsamında bölgenin kültürel dokusu ve fiziksel bileşenlerinin tarihsel süreçte geçirdiğı değişimler anlatılmaktadır. Devamında Galata'nın günümüzde form ve strüktürel açıdan değerlendirmesi yapılarak, topografyanın doğal yapısı su, arazi, iklimsel etkenlerle açıklanmaktadır. Bu kısımda bölgenin konumu ve arazi formu, su yüzeyi ile olan etkileşimi detaylandırılmaktadır.

Yapay topografyası ise yapılar ve bağlantıların iç içe geçtiğı bir örüntü şeklinde değerlendirilmektedir. Yapılaşmalar ile oluşan dar sokaklı, sert zemin topografyanın etkisi incelenerek, oluşan strüktürün hesaplanabilirliğı ve kentteki ifadesi detaylı olarak anlatılmaktadır. Farklı eğim katmanlarında yapay etkinin kurgulanma şekli, yerleşimi, oluşan perspektifler ve bakış açıları, topografya üzerinde mekanın kurgulanması; çizimler, diyagramlar ve alan fotoğrafları üzerinden analiz edilmektedir. Rihtımda demirleyen cruise gemilerinin Galata'nın genel topografyasına etkisi ve Galata topografyasının bir parçası olarak, su yüzeyi üzerindeki ifadesi analiz edilmektedir. Kule'ye doğru artan eğimin etkisi ile dar sokaklar ve yükselen binaların insan ölçeğı üzerine etkisi irdelenmektedir. Devamında Galata'nın sınır öğeleri olarak 'surlar' ve 'kıyı şeridi'nin analizi yapılarak topografyadaki etkileri değerlendirilmektedir. Karadaki sınırları oluşturan surların yerini bugün caddelerin almış olması ve kıyı şeridi dolgularının kıyı topografyasına etkisi açıklanmaktadır.

Galata'daki bütün doğal formların, yapay katmanların ve sınır öğelerinin bir araya gelmesi ile zeminden yükselen strüktürün görsel temsili olarak Galata silueti ve perspektifleri değerlendirilmiştir. Bu aşamada, topografya birkaç farklı bakış noktasından ele alınmaktadır. Bu noktalar Haydarpaşa, Süleymaniye ve Yeni Haliç Metro Köprüsü'dür. Galata'nın hem kendi silueti hem de İstanbul şehri üzerindeki silueti, perspektifi ve karakteri analiz edilmektedir.

19. yüzyılda Galata'da çok keskin değişimlerin yaşanmadığı ressam İbrahim Safi'nin Galata'yı resmettiğı bir tablosundan anlaşılmıştır, fakat tablonun resmedildiğı bakış noktasından bugün bakıldığında bazı binaların üzerine katlar çıkıldığı görülmüştür. Bu durum Galata'nın dikey topografyası üzerinde değişimlere sebep olmuştur ve zaten dar sokaklı ve sık dokulu bir yerleşme dokusuna sahip olan bölgede yapı yüksekliklerinin artması ile mekansal olarak, insan ölçeğı üzerinde kapalılık etkisinin arttığı gözlenmiş ve detaylı bir şekilde üçüncü bölümde anlatılmıştır.

Yine üçüncü bölümde bir diğer topografik etken olarak 'sınır' etkisi ele alınmıştır. 'Savunma surları' ve 'kıyı şeridi' Galata'nın sınır öğeleri olarak, topografya üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Günümüzde ise surlar ve arazi üzerindeki diğer sınırların yerini, bağlantıları sağlayan geniş caddelerin ve kıyı şeridinde yapılan dolgu alanların aldığı ve Galata'nın orijinal topografyasını bozduğu saptanmıştır.

Ek olarak, Yeni Haliç Metro Köprüsü de günümüz için Galata'nın önemli bir sınır ögesi olarak, eski sınır günümüze kadar kalabilmiş olan Ceneviz sur duvarı üzerinde yükselmektedir. Bütün bu faktörler topografyanın sınırları kapsamında incelenmiştir.

Dördüncü bölümde ise araştırmaya yönelik sonuç ve değerlendirmelerde yer almaktadır.

Araştırmanın ekler bölümünde ise yukarıda tanımlanan süreçlerin analiz ve değerlendirmesinde haritalamalar, diyagramlar, eski haritaların yeniden modellenmesi, kentsel kesitler ve perspektifler ile çalışılmıştır. Bunun yanı sıra çalışmanın ek bölümünde detaylı kentsel kesitlerin yanı sıra, Galata'ya dair Pagan Dönemi'nden günümüze kadar olan süreçte yapılan çizimler, haritalar, gravürler, tablolar ve fotoğraflardan oluşan bir çalışma hazırlanmıştır. Burada amaç, bölgede, ilk zamanlarından günümüze kadarki süreçte, topografyanın, dönemsel olarak, ne şekilde değerlendirildiğine dair zamansal verileri sunmaktır.

İlk olarak güncel kent kesitleri, detaylı inceleyebilmek adına eklenmiştir. Kesitlerden sonra Galata'nın genellikle eski gravürleri ve çizilmiş tabloları eklenerek, bölgenin önceki durumunu tasvir etmek amaçlanmıştır. Ek olarak da araştırmayı okuyanlarda Galata'ya dair bazı sahneleri kurgulayabilmelerine yardımcı olması hedeflenmiştir bu çizimlerin.

Bunun yanı sıra, tabloların Galata'yı kültürel ve fiziksel anlamda analiz etmek için önemli kaynaklar oldukları düşünülmüştür. Ve bu çalışmalar üzerine düşünmenin, analizler yapmanın kentlerin mimarlığı üzerine düşünce üretmekte katkısı olacağı düşünülmüştür. Bu anlamda verilen örnekler, güncel örnekleri ile karşılaştırılarak, kent topografyasının geçirdiği değişimlerin ve kökeninin değerlendirmesi ile okuyucuda farklı bakış açıları geliştirmesi amaçlanmıştır.

AN ANALYSES ABOUT URBAN TOPOGRAPHY AS A FORM AND STRUCTURE; IN THE CASE OF GALATA

SUMMARY

This research contains four different parts which are evaluated with effects of form and structure of urban topography and its layers. According to previous studies, in this research, it's been aimed to show the potential of urban topography, how its physical and wavy changes, effects the architecture of the city in comparison with every urban layer. Also, this is an explanation for how topography integrated itself with architecture of the city and suggests a way of thinking constructions in cities as changable form and structures, while dealing urban issues.

In first chapter, the definition of urban topography is described and expanded with its relationship with city. Reasons of chosen of this study are explained in the subtitles of aim, scope and method. Chapter continues with scientific literature, how previous researches discussed that topic in studies, approaches and projects in a cronologically arrangement.

In second chapter, there is an expanded definition and explanation of urban topography. Also relationship between urban topography and settlements is studied. After that, explanations about meaning of form and structure in urban topography are taking place in this part. Also layerization of topography is very effective on structure. Because of that, these layers are analysed as 'natural' and 'artificial' elements. With layerization, a new concept appears to discuss: Borders in urban topography. In this context, city walls and edges are described as border elements. And it is possible to observe natural and artificial layers and borders as a whole structure in urban silhouette. And it's been detailed, representation of form and structure in urban silhouette in this chapter.

In third chapter, Galata's importance as the case area is explained. What is important for Galata and other parts of Istanbul is; city became 'a city' with its unique topography. And there must be critic for topography of Istanbul, in this research its tried to done about Galata.

While making deep researches, its been understood that to analyse Galata one must start with its history, 'historical topography'. Early movements in Galata started in Pagan period of Istanbul. And 'Pagan Period of Galata and Istanbul' is really important to understand and think about topography. Because, first movements on topography are started at this era. In the context of cultural and historical topography of Galata,

metamorphosis of the district are detailed from city's Pagan period to today. Then, with an evaluation of form and structure of Galata today, natural form and structure of topography is explained with water, land and climate factors. Position of the district, land form and interaction with water surface of district are detailed in this part.

Artificial topography is evaluated as an urban pattern with constructions and networks are formed. Possibility of modelling and dimensioning structure is explained in details by analysing constructions and narrow streets and hardscape topography. In different slope levels, type of fictionalizing artificial effect, its settlement, perspectives and point of views are being analyzed with diagrams, drawings, photos. Also, effects of cruise ships which are anchored in Karaköy Pier are identified about their effects to the whole topography of Galata beyond its historical and identical roots. And expression of cruise ships on water surface is explained as a part of topography. Another issue is towards Galata Tower, human scale is missing with the effect of increasing slope, narrow streets and building heights.

It's also recognized from 19th century paintings of İbrahim Safi, on the top of topography there hadn't been strict changes or construction. But one or two floor was added on top of some houses. This situation caused vertical changes in topography and relationship in scale between human and space. These findings are discussed in artificial topography part of Galata.

'Defensive walls' and 'coastline' as border elements of Galata are evaluated for their effects on topography. Instead of defensive walls as borders on land, today there is wide main streets and fulfilled coastline is damaging topography on the edge. Also The New Haliç Metro Bridge becomes an important border for Galata by passing above remaining old Genoese walls. This situation is analyzed in topographical borders of Galata part.

All the natural, artificial forms and border elements in Galata are creating an urban structure together. And as a representation of this rising and expanding urban structure Galata silhouette is evaluated in three different point of views in city. These are Haydarpaşa, Süleymaniye and The New Haliç Metro Bridge. In this way, both Galata's urban silhouette and its position in Istanbul's urban silhouette are analyzed. In addition, other constructions in city also reflecting Galata's urban silhouette. It is observed that what happens in city, directly effects Galata. In this chapter, as a visual representation of Galata, it's tried to analyse in local and urban context.

In fourth chapter, results and evaluations of this research are explained.

In this research, architectural mappings, diagrams, remodellization of old maps, urban sections and perspectives are used for analyzing and evaluating all the processes described above.

In addition to that, in appendix, detailed urban sections and drawings, engravings, old maps, paintings and photos of Galata from Pagan era to today are added as an album.

The aim of this album, presenting datas about evaluations of topography in Galata from the beginning. First, three urban sections added to make an analyse of today's situation. After sections, generally old engravings and paintings added to describe early situation of Galata. Those paintings are added to help to create an imaginary sceene for readers.

At the same time, paintings are great sources and heritage to analyse, think and generate new ideas about architecture of cities. In addition to that, all of these materials are comparised with today's situation. This comparisons provided a good perspective to this research to evaluate a city's topography with its evolution and roots.

1. GİRİŞ

Kent topografyası, doğal ve kültürel olarak insan etkisine açık, dinamik ve akıcı bir strüktürdür. Terim olarak kent topoğrafyası ‘form, doku, kent planlama, mimarlık tarihi, arkeoloji, tarihi coğrafya, haritacılık, belgesel tarih üzerine çizimler ve kent katmanlarına dair disiplinlerarası bir çalışma’ olarak tanımlanmaktadır. Coğrafyacılar ise çoğunlukla ‘kent morfolojisi’ veya ‘kent formu’ şeklinde tanımlamaktadırlar. Kent topografyası bir strüktür olarak değerlendirildiğinde, üzerinde gerçekleşen fiziksel, sosyal, kültürel, ekonomik vb. her olay, coğrafi yapıda bir iz bırakır. Bırakılan her iz ile beraber, topografik açıdan tartışılan sadece arazi değil, arazi, su yüzeyleri ve yeni eklerle meydana gelen yeni geometriler, yüzey formları ve katmanlar olur. Bu durum, mimarlığın ait olduğu coğrafyadan ve üzerinde bulunduğu araziden evrimleştiğinin göstergesidir.

Kent topografyası form olarak ele alındığında, tıpkı bir bilgisayar programı ile çalışır gibi, arazi ve yapılaşmaların uç noktaları teker teker birleştirildiğinde, genel kanının aksine, hesaba katılmayan farklı bir formun var olduğu ortaya çıkacaktır. Böylelikle; kentin doğal topografyası ve daha sonra eklenen yapay topografyasını, katmanları ile bir bütün form halinde ele alarak, oluşan yüzeylerin geometrik formu ve ölçülebilirliğine dair veriler elde etmek, bu verileri, kentin mimari açıdan değerlendirmesine ve ne yönde kullanılacağına dair yöntemler üretmek mümkün olabilecektir.

Bu araştırmada, topografik formun kent için birincil önemde olduğundan hareketle, nasıl bir form üzerinde yaşam kurulduğunun tespiti ve insan etkisi ile bu formun değişiminin tespiti amaçlanmıştır. Bu eksenle, mimarlık ve topografya ilişkisinde oluşan her yeni katmanı kendi süreci ve diğer süreçler içinde analiz ederek arazideki dalgalanmaları ve bu dalgalanmaların kente mimari açıdan etkilerini tespit etmek, kent topografyasındaki dalgalanmaların, değişen ve dönüşen bir element olarak kentin potansiyelini nasıl etkilediğini araştırmak amaçlanmıştır.

Çünkü yapılan her hareketin 'soyut veya somut' kent içinde bir yeri ve anlamı vardır. Böylelikle kentlerin çok katmanlı dinamik bir yapısını inceleyebilmek mümkün olacaktır. Fakat bu dinamik yapı her kent için geçerli değildir, çünkü her kent, kendisini jenere ederken, kendisine özgü bir ivmeye sahiptir. Bu farklılığı yaratan kentin doğal ve yapay dinamikleridir. Kentin ne kadar hareketli bir arazi yapısına, yüzeylere sahip olduğu, bu arazinin nasıl bir coğrafyada konumlandığı ve buna bağlı olarak iklimsel etkiler fiziksel bakımdan belirleyici olmaktadır.

Söz konusu fiziksel yüzey üzerinde kurulan yaşam döngüsü, arazi üzerine inşa edilen insan etkisinin ne kadar çeşitlilik barındırdığı ve zamanla ne derece harmanlandığı, gündelik hayatın ne derece aktif olduğu ise yapay açıdan belirleyici olmaktadır. Arazi yapısı topografik dinamiğe önemli bir zemin oluşturur. Ayrıcalıklı bir coğrafyada konumlanmış bir arazi, içinde ne kadar hareketli yüzeyler barındırırsa, üzerine eklemenecek yapay etkenlere o kadar çok alternatif sunar. Bu da kentin kendine özgü olma durumunun en önemli sağlayıcılarından biridir.

1.1 Tezin Amacı, Kapsamı

Birden fazla katmanın bir araya gelmesiyle, devamlı bir birikme ve kaynaşma ile farklı form ve strüktürlere sahip olan kentlere dair bir değerlendirme söz konusu olduğunda, çoğunlukla ikonlaşmış binaları veya tarihleri ile ilgili değerlendirilmeler göze çarpmaktadır. Bu değerlendirmeler ile birlikte kent, aslında ikonlaşmış binaları ve tarihi sürecini de dahil ederek, sürekli kendisini inşa ederek, bir kent formu ve strüktürü oluşturmaktadır.

Bir kent dünya genelinde, belirli bir coğrafyada, belirli bir arazi formu, su yüzeyi, gökyüzü ilişki içinde kurularak gelişir. Böylelikle kentlerin oluşumunda topografya temel kriter olur. Fakat bugün, bu temelden oldukça uzak yaklaşımlarla birçok inşaat faaliyeti gerçekleşmekte, kentte önemli ölçeklerde olumsuz değişimler yaşanmaktadır.

Bu araştırma ile amaçlanan, ana akım yaklaşımların aksine, kentin doğal katmanlarını ve daha sonra eklemelenen katmanlarını bir bütün form halinde ele alarak değerlendirmektir. Öncelikle, topografik formun kent için birincil önemde olduğundan hareketle, kentin üzerinde kurulduğu form, insan etkisi ile bu formun değişimi ve zamanla birlikte biriken katmanların oluşturduğu strüktürün incelenmesi amaçlanmıştır.

Galata, çalışma alanı olarak, İstanbul'un ilk yerleşimlerinden biri olması sebebiyle, bulunduğu coğrafya ve topografyasının yanısıra yapay katmanları ile bu çalışma için uygun bir ölçeği ifade etmektedir.

Yapılan literatür araştırması çerçevesinde John Ruskin, Bruno Taut, Viollet le Duc ve Vicente Gualart'ın çalışmaları incelenmiştir. Özellikle Vicente Gualart'ın 'GeoLogics' isimli kitabında kent ve topografya ilişkisine dair 'artık mimarlığın ikonik bir takım karakterler ile ilgilenmesinden, onu bir sistem olarak algılaması' düşüncesi ve topografyanın form olarak sorgulanmasına dair: 'Mimarlık peyzaj ise, binalar dağlar tepelerdir, eğer binalar dağlar tepelerse, geometri de coğrafyanın ta kendisidir' anlayışı bu araştırmaya yön veren yaklaşımlar olmuştur.

Buradan hareketle, öncelikle kent topografyasının tanımı ve açılımı yapılarak, kent ve topografya ilişkisi irdelenmiştir. Devamında kent topografyasının temel strüktürünü oluşturan iki karakteristik; doğal ve yapay topografya, altbaşlıkları dahilinde anlatılarak, bu iki karakteristiğin birbiri ile etkileşimleri ve oluşturdukları bütün dahilinde, topografyanın form olarak görsel etkisi incelenmiştir.

Kent Topografyası Doğal Topografya (Arazi, Kıyı) + Yapay Topografya
(Yapılar, Bağlantılar)

Kent Topoğrafyasının Görsel Temsili

Oluşturulan bakış açısı çerçevesinde, çalışma alanı olarak seçilen Galata'nın analizlerine başlanarak, öncelikle konumu, tarihsel ve kültürel topografyası hakkında bilgi verilerek, doğal topografyası arazi - su - kıyı içeriklerinde incelenmiştir. Devamında, yapay topografya yapılar - bağlantılar içerikleri ile incelenerek, zamanın Galata topografyası üzerinde etkisi araştırılarak, kent silüetine etkisi değerlendirilmiştir.

1.2 Tezin Yöntemi

Topoğrafyanın birçok alt katmanı bulunmaktadır. Fiziksel olduğu kadar soyut katmanlar da bulunmaktadır. Bu araştırmada, kent topoğrafyasının formu ve strüktürel yapısı değerlendirildiği için fiziksel katmanlar üzerinden doğal topoğrafya için 'arazi,

su yüzeyi, iklimsel etkiler ve kıyı' yapay topoğrafya içinse 'yapılar ve bağlantılar' katmanları değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmada, yöntem olarak mimari haritalamalar, diyagramlar ve eski haritalar üzerinden analizler yapılmıştır. Bunun yanısıra üç boyutlu alan modellemeleri, kentsel kesitler kullanılmış ve zaman zaman karşılaştırmalar yaparak ilerlenmiştir. Bu sayede topografyaya dair saptamalar yapmak, topografya ve kent ilişkisi üzerine anlamlı sonuçlar vermiştir. Bu sayede iki ve üç boyutta topografyadaki alçalma ve yükselmelerin sağlamalı tespitini yapmak mümkün olmuş, Galata'daki geometrik değişimleri hesaplayarak, kente ve etkisi tespit edilebilmiştir.

Özellikle İstanbul gibi köklü geçmişe sahip kentlerin, sadece binaları veya tarihleri üzerinden değerlendirmeye alındığı bir dönemde, kente özgünlüğünü veren topografyanın değerini saptayarak, mimarlığın kökeninde coğrafyasından ve arazisinden geliştiğini incelemeye ve bir kentin geometrik formundan yola çıkarak kente dair yaklaşım geliştirmeye çalışılmıştır.

Analizler hazırlanırken güncel tasarım teknikleri ve bilgisayar programlarının kullanılmış, kent topografyası ve Galata'nın topografyası ekseninde 2014 - 15 yılına dair özgün bir değerlendirme ve yeni saptamalara olanak tanımıştır.

1.3 Literatür Araştırması

Topografya ve kent ilişkisine dair bilimsel geçmiş incelendiğinde, ilk araştırma olarak, Vitruvius, Mimarlık Üzerine On Kitap adlı çalışması öne çıkmaktadır. Kitapta, yerleşime uygun araziler için iklim, arazinin yönlenimi, sıcaklık, o araziye özgü canlılar, flora çeşitliliği gibi bazı kriterler öne sürülerek topografya değerlendirmeye almıştır.

1834 yılı Aralık ayında, topografya form olarak, John Ruskin tarafından Doğa Tarihi dergisinde yayımlanan 'Facts and Considerations on the Strata of Mont Blanc, and on some Instances of Twisted Strata observable in Switzerland' isimli bilimsel makale ile ele alınmıştır. Ruskin bu makalede Alpler'i bir coğrafyacı ve ressam görüşü ile değerlendirmiştir. Ruskin, peyzajın yüzey formunu, okuyucu için anatomik olarak betimleyen ilk kişidir. Özellikle IV of Modern Painters (1856)'da yaklaşımı, açıkça gözlemlenebilmektedir. Ruskin, yeryüzünün yüzey formunu anlayabilmek için, öncelikle anatomisinin incelenmesi gerektiğini savunmuştur.

Bunda da özellikle jeolojik strüktürü ve materyali kast etmiştir. Bu anlamda Alpler, onun için entelektüel zeminini oluşturduğu, kendini geliştirdiği önemli bir laboratuardı. Böylelikle dağların derin strüktürünü, buzulların ve çığların hareketini, peyzajı ve bulutların formlarını gözlemleyerek görmeyi, gördüklerini resmetmesini öğrenmiştir. (Gamble, C. s:189)

Ruskin'in çalışmaları, peyzaj hakkındaki düşünceleri ve spiritüel yaklaşımını anlatan popüler yazıları, onu döneminde oldukça etkili bir isim haline getirmiştir. (Palmer, D. 2000)

1876 yılında topografya ve mimarlık ilişkisini bilimsel anlamda ilk defa Fransız mimar ve teorisyen Viollet le Duc 'Le Massif du Mont – Blanc' isimli kitabında, Mont Blanc üzerinde yaptığı gözlem, araştırma ve çizimlerini yayınlamıştır.

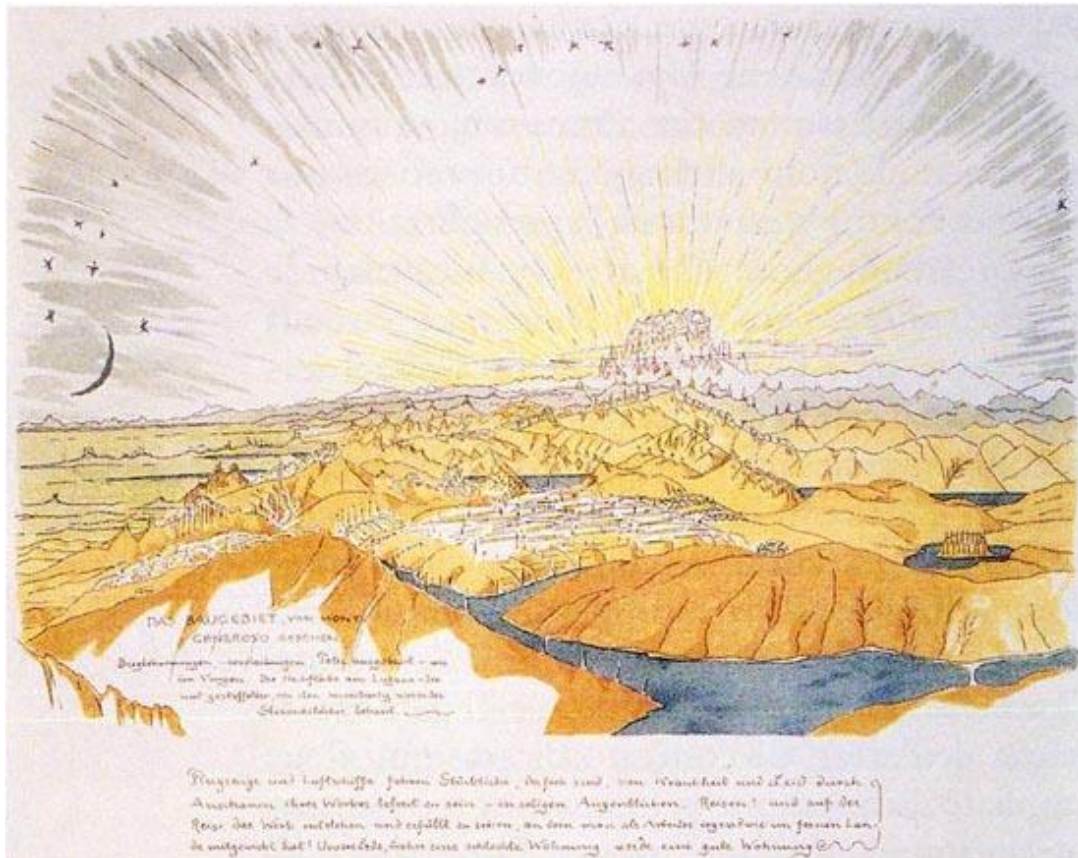
Alpler üzerine olan bu çalışmasında, Mont Blanc dağının strüktürel anatomisini incelemiş, doğal oluşumlar olarak dağların mutlaka geometriye sahip oldukları düşüncesi ile Alp topografyası üzerine analizler yapmıştır. Amacı; dağ kitlesini standart geometri kurallarına göre değerlendirmek yerine bir yandan yüzeyi gösterirken diğer yandan da dağın anatomik yapısına dair haritalama çalışmalar yaparak strüktürü açıklamaktır. Önemli bir bulgu olarak, Alplerin akışkan ve şekilsiz formuna detaylı inceleme yaptığında, yüzey üzerinde küçük hegzagon parçacıklar tespit etmiştir. Bu tespit, hesaplanamaz görünen amorf formların kendi içinde hesaplanabilen küçük geometrilere sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Le Duc, Mont Blanc'ın eğimli eteklerinde bulunmayı, doğal dünyanın devasa hareketlerinin gözlemlenebileceği bir laboratuarda bulunmaya benzetmiştir. Bu sebeple Le Massif du Mont Blanc kitabı, mimari söylemde laboratuvar tanımının yer aldığı ilk örneklerdendir. Bu önemli bilimsel çalışmada Viollet-le-Duc 112 çizim ve Mont Blanc dağı haritası ile çalışmasını betimlemiştir.

Viollet le Duc ve John Ruskin, bilimsel araştırmalarında Henri de Saussure'dan oldukça etkilenmişlerdir. Henri de Saussure bilimsel anlamda dağların formunu inceleyen, ilk bilim insanı olarak kabul edilmektedir. Viollet le Duc ve Ruskin, Alpler'de araştırmalarını ilerlettikçe Henri de Saussure'un gözlemlerinin doğruluğunu teyit etmişlerdir.

1919'da ise, Bruno Taut 'Alpine Architecture' isimli kitabında Alp dağlarında kendi ütopya kentini betimlemiştir. Proje endüstrileşmeye ve 1. Dünya Savaşı'na karşı

Projede dağların tepesinde, göl kıyılarında, kristalden yapılmış, sessiz bir manzarada yaşamak için, parıldayan gün ışığını yansıtan evler tasarlanmıştır. Orada yerleşik olan toplum için, Alplerde camdan tapınakların inşa edildiği fantastik bir manzara tanımlamaktadır. Böylelikle kristallik, transparanlık ve rahatlık öğeleri ile arınmış ve değişmiş bir toplum yaratılmak istenmiştir ve Alpler bu tarz bir proje için en uygun yer olarak tanımlanmıştır.

6

Şekil 1.2 : The Aiguille Blaitiere, Alps, Ruskin, J. 1856

Şekil 1.3 : Rocks and Ferns in a Wood at Crossmount, Pertshire, Ruskin, J. 1847

Şekil 1.4 : Amalfi, John Ruskin, Source: Works facing XXXV, 295, Scanned image by George P. Landow, [Url 1]

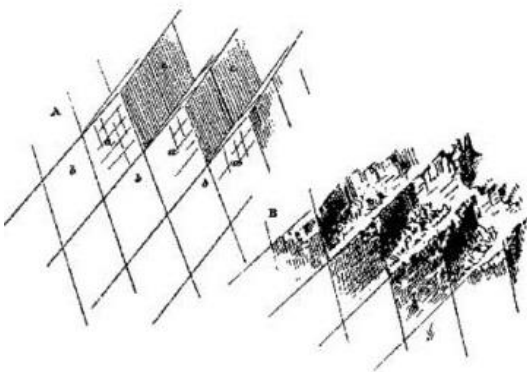
Şekil 1.5 : Dağın azameti ve insan ölçeği, Chamouni, Ruskin, J. 1843, [Url 1]

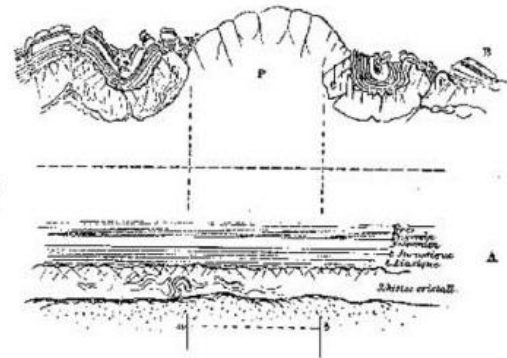
Şekil 1.6 : Alpler, Viollet le Duc, Villa la Vedette, Lausanne, İsviçre, 1874, Lecture Alpine Heights Of Viollet Le Duc, C. Davis, 2008

Şekil 1.7 : Mont - Blanc, E. le Duc Analizleri, Le Massif du Mont – Blanc, 1876

ill. 3
Eugène Viollet-le-Duc, *Le Massif du Mont-Blanc*,
figure 2 : plan de retrait de la protogyne.

ill. 4
Eugène Viollet-le-Duc, *Le Massif du Mont-Blanc*,
figure 1 : mode de soutènement.

Şekil 1.8 : Mont - Blanc, E. le Duc Analizleri, Le Massif du Mont – Blanc, 1876

Topografya ve mimarlık ilişkisi üzerine çalışmalar yapan mimarlardan biri de Vicente Guallart'dır. Guallart, GeoLogics (2008) isimli kitabında topografyanın bilgi ve mimarlık ile ilişkisi üzerinden araştırma yapmıştır. Guallart'a göre bugün, çağdaş mimarlık bölgesel ölçekten kente, peyzaja, binalara, objelere ve bilgisel ilişkilere varan birçok disiplini kapsamaktadır. Diğer bir deyişle mimarlık sanal ortamdaki 'bit'ten coğrafyaya varmaktadır. Bu çok disiplinli yaklaşım, kentten izole çevreler yaratmamak adına önemlidir.

Her mimari proje, kendine özgü, tanımlı bir coğrafi çevrede gerçekleşmektedir. Ve birden çok bağlantının bir yandan öteki yana, birbirini etkilediği bir dünya ile etkileşimdedir. Böylelikle sonunda yerin özelliklerini fonksiyonel bir nokta tanımlanmaktadır. Bugün inşa edilen yapılar ve yaşanan kentler, tarihsel süreç içinde biriken birçok bilgiden oluşmaktadır. Bununla birlikte, artık gezegende yaşayan herhangi bir canlı bile tarihin herhangi bir döneminde inşa edilen bir binadan daha kompleks ve akıllıdır. Bu sebeple artık mimarlık yalnız birtakım ikonik karakterler ile ilgilenmektense, onu sistematik bir şekilde algılamalıdır.

Eğer bir alanın değerlerinin nasıl yorumlanacağı bilgisine sahip olunursa, yaşama, dönüşüme ve evrimleşmeye açık, daha zengin ve kompleks mekanlar üretebilmek mümkün olacaktır. Bundan dolayı, mimarlıkta, ikonik amaçlı manifestolar üretmektense 'mantık' olarak tanımlanan belirli bir süreci ve koşulları olan, kendini bir habitata entegre edebilecek ve bu süreçte kendisini yerin 'dalgalı' yapısına adapte edebilecek bir takım stratejilere ihtiyaç vardır.

Bu noktada Guallart topografyanın etkisini şu şekilde tanımlar: 'Mimarlık peyzaj ise, binalar dağlar tepelerdir, eğer binalar dağlar tepelerse, geometri de coğrafyanın ta kendisidir.' (Guallart, V. 2008)

Ve topografyanın form olarak sorgulanması bir taşın mikro ölçekteki dokusundan bölgesel ölçeğe kadar ilerleyen bir süreçtir. Nasıl ki mikro ölçekte bir kaya parçası ölçülendirildiğinde mimari bir elemente dönüşüyorsa, büyük ölçekli arazi çalışmalarında aynı yaklaşım sürdürülebilir.

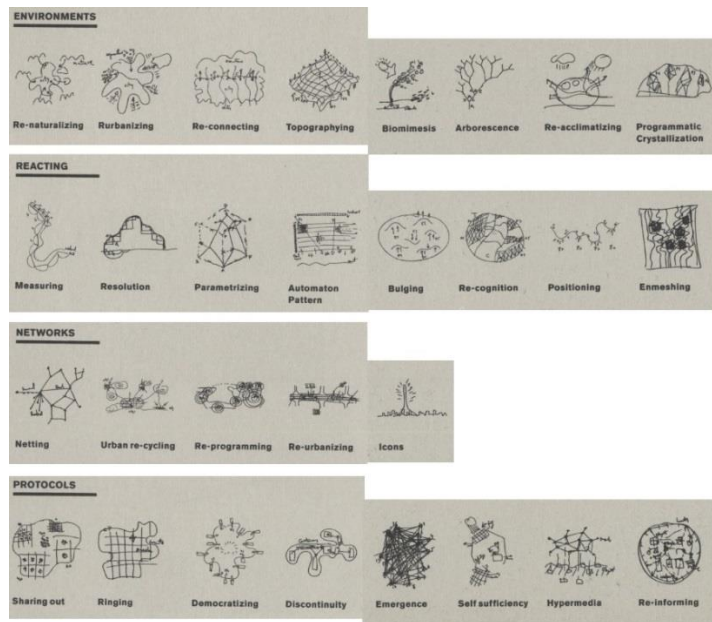
Kent formu da, tıpkı alelade bir taş parçası gibi akışkan ve özgün formu altında birçok irili ufaklı geometrik formlar barındırır ve hesaplanabilir. Guallart bu yaklaşımı nasıl deneyimlendiğine dair görüşlerini aktarmış ve birtakım program elemanları geliştirmiş

ve bu program elemanlarının alt başlığında coğrafyanın, geometri, yer ve strüktür ile ilişkisini irdelemiştir.

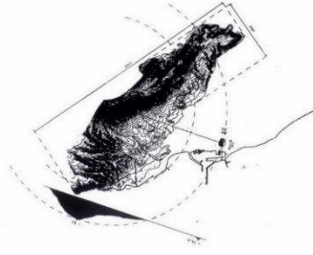
Şekil 1.9 : Taş parçasının ölçülendirilmesi, GeoLogics, Guallart, 2008 [Url 2]

Guallart'ın taş formundan hareketle tasarladığı Denia Mountain projesi, İspanya Alicante'da yapay bir dağ tasarımı projesi olup, topografyanın strüktürü ve geometrisini ele alma biçimi bakımından önemlidir. Guallart, projenin araştırma evresinde Viollet le Duc'un araştırmalarını incelemiş ve onun Aplerin herhangi bir forma sığdırılamayan dağ formunun küçük ölçekte tespit edilen birçok hekzagon tanecik yapıdan oluşmasından hareketle, dağın geometrisini tasarlamıştır. Tasarım aşamasını bir önceki sayfada belirtildiği gibi, oluşturduğu program elemanları dahilinde değerlendirmeye almıştır: Coğrafya, geometri, anlam, strüktür, tarihsel süreç.

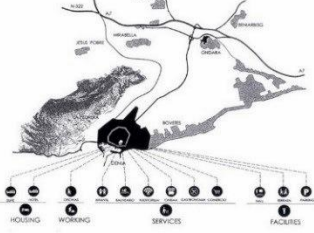

Şekil 1.10 : Geologies program elemanları, Guallart, V. 2008

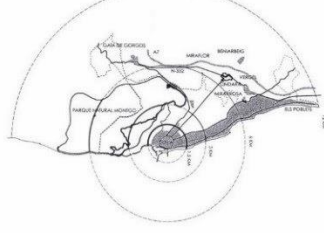
Geometri

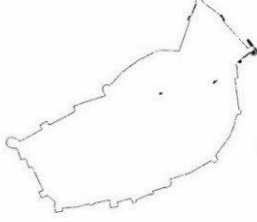
Anlam

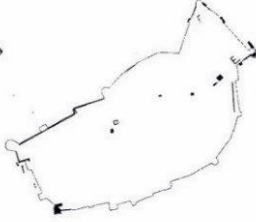
Tarihsel Süreç

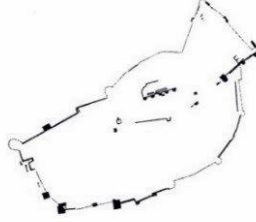
Roman times

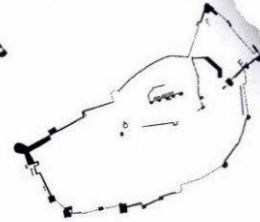
Al-Andalus times

1244-1500

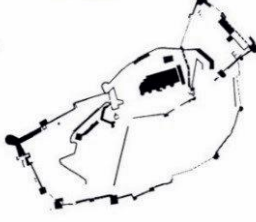
1500-1575

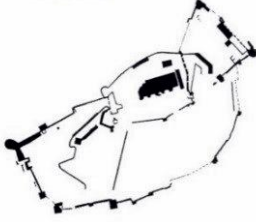
1575-1705

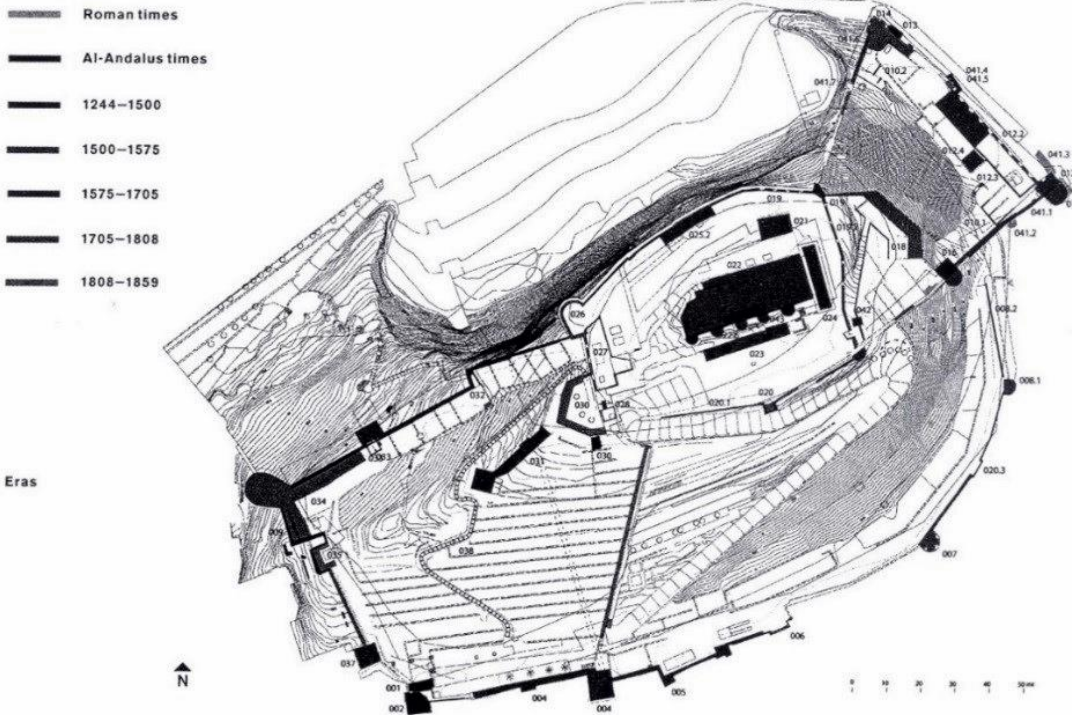
1705-1808

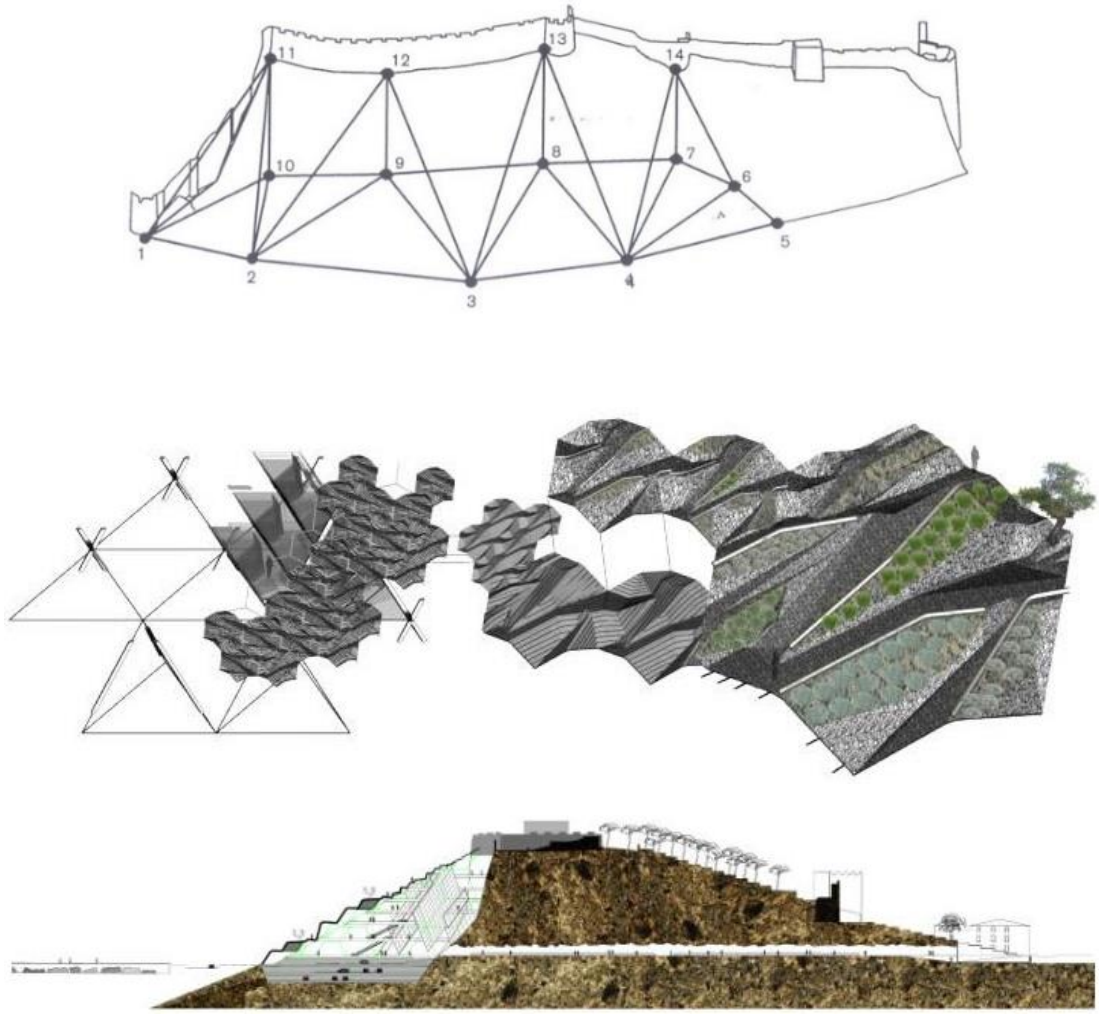
1808-1859

Historic evolution

Şekil 1.11 : Denia Mountain, coğrafya, geometri, tarihsel oluşum süreci, GeoLogics, Guallart, 2008, s: 112 - 113

Şekil 1.12 : Tasarım aşaması: Geometri 3 boyutlu plan ve kesit, Guallart, Denia Mountain [Url 2]

Literatür araştırması sonucunda, topografyanın form, strüktür ve kent ile ilişkisine dair edinilen temel çıkarımlar şu yöndedir:

- Herhangi bir geometrik forma sığdırılamayan, hesaplanamaz görünen arazi formlarının, detaya inildiğinde kendi içinde küçük geometrik formlardan oluştuğu ortaya çıkmıştır. Bu bulgu akışkan arazi formlarına dair veri elde etmede önemli bir bilgidir.
- Arazi yapısı ile birlikte kentin diğer katmanlarının belirli süreç ve koşullar dahilinde değerlendirilmesi, kent formunun çözümlenmesini sağlar ve bu durum, kent dışında kalan alanlar yaratmamak adına önemlidir.

Bu çıkarımlar doğrultusunda, mimarlığın arazisi ve coğrafyası ile kurduğu ilişkinin katmanları dahilinde incelenmesi, topografyanın doğal yapısını ve yapay katmanlarını incelemeye sevk etmektedir.

2. KENT TOPOGRAFYASI, STRÜKTÜRÜ VE KATMANLARI

2.1. Kent Topografyası

Bir kenti topografik açıdan analiz edebilmek için, belirli katmanlara ayırmak ve bu şekilde değerlendirmek gerekmektedir. Doğal ve yapay birçok etkene bağlı olarak gelişen kent katmanları 'soyut ve somut' kent içinde bir yer ve anlam kazanır. Her katman kentin halihazırdaki yapısına eklemlenerek eski formu değiştirmekte, yeni ve sürekli değişen bir strüktür oluşturmaktadır. Katmanlardaki bu sürekli değişkenlik, topografik forma da etki eder ve devingen bir özellik verir. Manuel de Landa'nın Çizgisel Olmayan Tarih (2005) adlı kitabında da belirttiği üzere 'Katmanlar farklı birikimlerdir ve herbiri kendi içinde kapalı bir dünya oluşturmazlar. Tam tersine farklı türde etkileşimlere ve birarada yaşama varılan birikimlerdir.' Bu farklı birikimler ve etkileşimler ile kent, topografyasını oluşturur.

Topografyadaki dinamizmin derecesi her kent için farklıdır ve bunu sağlayan kentin fiziksel ve kültürel dinamikleridir. Coğrafi konum, arazi yapısının ne derece hareketli olduğu, yüzey formları ve buna bağlı olarak iklimsel etkiler fiziksel bakımdan belirleyici olmaktadır. Arazi üzerindeki insan etkisinin barındırdığı çeşitlilik ve harmanlandığı zaman olgusu, tarihsel arkaplan ve çağın dinamikleri ise kültürel açıdan belirleyici olmaktadır.

Topografyanın etkisi ile ilişkili olarak, Frank L. Wright kendisini 'yer'den sorumlu kişi olarak tanımlar ve doğanın bir parçası olan insanın 'yer'e tutkuyla bağlı olduğunu, tepelerin çizgilerinin ve eğimlerinin, yolların çizgileri ve eğimleri olduğundan bahseder. (Frampton, K. 1995) Kenneth Frampton ise 'The Roots of Architectural Invention' adlı kitabında insan etkisi olarak, yapılaşmaların; hataları ve çatlakları ile birlikte yükselip alçalarak formu belirlediğini belirtmektedir. Böylelikle kültürel dalgalanmalar nitelikli veya niteliksiz, araziye yeni bir form vermektedir.

Arazi formu ve sürekli devinim halinde olması, günümüzde günlük hayatta pek de dikkate değer bulunmamaktadır. Fakat kentin her bir yüzeyini belirleyen köşe

noktaları bir bilgisayar programı ile birleştirildiğinde, aslında hiç hesaplanmamış bir topografyanın ortaya çıkması mümkündür. Plan dahilinde olmayan ve göz ardı edilen bu yüzey dalgalanmaları, farkında olunmayan, gerçek kent topografyasını gözler önüne serecektir. Öte yandan, öngörülemeyen bu durum, topografyanın coğrafi ve mekansal farklılıklar içermesine sebep olur. Böylelikle doğal yapısal farklılıklar, coğrafi verilerin farklılığı mimarlığı özgün kılar, onu doğal olarak yere ait hale getirir. (Yıldırım, S. 2011)

Bu görüşlerden hareketle 'yapılan' ile yerin, arazi ve coğrafyanın bir bütün olduğunu söylemek mümkündür. Bu bütünlük içinde kentin topografik katmanları, doğaldan yapaya geçişle devam eden, karmaşık, içiçe ve birbirleriyle çatışma halinde olan, gerilimli birimlerdir. Katmanlar arasındaki bu gerilim olumlu bir durumdur ve kentin devingenliğini de beraberinde getirmektedir. Bu devingenlik, denge durumundan uzakta, benzersiz başkalaşımalar geçiren, yoğun akışlara tabi, farklı bir dinamik durumdur. Böylelikle arazi üzerinde sürekli inşa edilen yapılar, zaman içinde üzerinde bulunduğu yüzey ile bütünleşerek, kendi fiziksel çevresi ile etkileşime girer; sürekli değişken bir form alarak, bu araştırmanın temeli olan 'kent topografyası'nı tanımlar.

Şekil 2.1 : Londra Kent Topografyası, Ingamells, A. 2010

Kent topografyası ile ilişki yerleşmeler ile başlar ve topografik formlarına dayalı olarak çeşitli yerleşme tipleri ortaya çıkar: Tepe kentleri, ova kentleri, liman kentleri gibi.. Bu yerleşimler oluşumlarına göre değerlendirildiğinde, ‘topoğrafya ile şekillenen kentler’ olarak değerlendirmek mümkündür. Bu tip yerleşmelerin gerçekleşebilmesi için öncelikle belirli bir alanda çevresel koşulların elverişli olması gerekir.

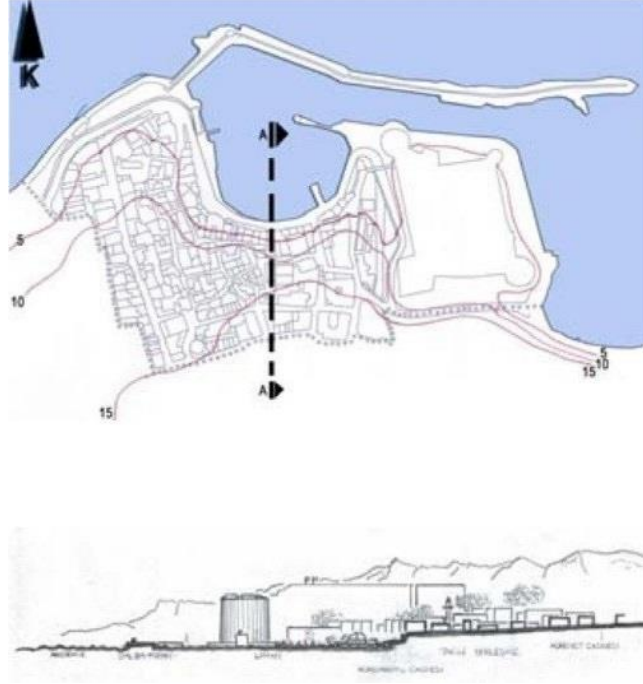
Topografya kentin gelişimini üç şekilde etkilemektedir: Şehirlerin büyüme doğrultusu, sosyal bölgelerin oluşma kalıpları ve ulaşım hatlarının şekillenmesi. (Uğur, A. 2012)

Topografyaya ile şekillenen kentlerde arazi formu baskındır, insan etkisi arazinin izin verdiği kadar etkili olur. Özellikle Latin Amerika’da yerleşmeler ve insan etkisinin yayılması, arazi yapısına koşulludur ve kenti topografyadan izole ederek deneyimlemek mümkün değildir. Topografya ile şekillenen kentlere tipik bir örnek Rio de Janeiro’dur. Kent 300 yıllık tarihi boyunca dağlar ve tepeler ile çevrilmiş ve körfezi kent formunu belirlemiştir. (Kostof, S. 1991) Bunun yanı sıra kent, kırsal yerleşmenin aksine hinterland sahibidir, yani çevreleri için de hizmet ve üretim yeridir. Bu nedenle ilk kentler hep deniz kıyısında ve doğal liman sağlayan topografyalarda kurulmuşlardır. Böylelikle çevresine adapte olmuş ve topografik koşullar doğrultusunda gelişen ve topoğrafya ile şekillenen kentler ortaya çıkmıştır. (Kostof, S. 1991) Antik dönem ve orta çağ yerleşmeleri bu tip kentlere örnek oluştururlar.

İlk yerleşimlerden itibaren genellikle korunaklı vadiler, su kenarları ve verimli toprakların bulunduğu yerler tercih edilmiştir. Topografya, değişik coğrafi şekillerden oluştuğu için, yerleşim söz konusu olduğunda, arazi yapılarından dolayı birtakım tanımlayıcı sıfatlar gelmiştir: Tepe kentleri, ova kentleri, liman yerleşimleri gibi..

Tepe kentlerinde yerleşimler, genellikle üzerinde veya kenarında bulunduğu yerin karakterinden etkilenir. İnsan ve doğa arasındaki etkileşimin en etkili örneklerindendir. (Kostof, S. 1991) Liman kentlerinde 'su' yerleşmede önemli bir etkidir. ‘Antik dönemlerden itibaren Ortaçağ’da da bugün olduğu gibi su kenarında kurulmuş kentler, ülkelerin dış dünyaya açıldığı en önemli giriş kapıları olagelmıştır. Liman kentlerinde ekonomik ve sosyal yaşamı etkilemenin yanı sıra, doğal bir öge olan ‘su’, yapıları fiziksel ögeler olan ‘liman’ ve içinde barındırdığı sınırlı bir nüfusla denizden ve karadan gelebilecek tehditlere karşı yerleşmeyi koruyan ‘sur duvarları, kaleler’ yerleşmelerin kimliğinde doğrudan etkidir.’(Hamamcıoğlu ve diğ. 2007)

Girne ve Truva gibi savunma surları ile çevrili kentlerde, duvarlar yerin girintili çıkıntılı hatlarını takip ederler. Yapı blokları ve caddeler, bu hareketli ve karmaşık yerin adeta birer yansıması gibidirler. (Kostof, S. 1991)

Şekil 2.2 : Girne Tarihi Liman Mahallesi, Plan, Topografya ve Kesit, Hamamcıoğlu, C. 2003

Ova, vadi benzeri düz araziler, tarımla uğraşanların yerleşmeyi tercih ettiği yerler olmuşlardır. Benzeri diğer yerleşme biçimleri ile topografya, vadilerin ve diğer coğrafi şekillerin kentleşmesine izin vermekle birlikte sosyal ilişkilerinin güçlenmesini, zemin artımını sağlamış, kentteki akışı güçlendirmiştir.

Kıyı, ova, tepe ve diğer yerleşim şekilleri topografik açıdan değerlendirildiğinde, bir yandan kendilerine özgü kısıtlamalar getirirler de, diğer yandan tipik olanaklar sunmaktadırlar.

Antik dönemde, özellikle Ege coğrafyasında ‘topografya’ yerleşmelerde en önemli kriter olmuştur. Kentlerin konumlanması, yapılaşmalar ve diğer mimari birimlerin yerleşme ve yönelimi tamamen topografyaya bağlı olarak gelişmiştir.

Yunan kentleri genellikle liman kentleridir ve şehir, bir dağ veya tepenin güney eteğine kurulur ve çevresinde surları vardır.

Bu surlar hiçbir zaman geometrik bir şekle sahip olmamışlardır. Çünkü form, sit alanının fiziki özellikleri veya yerleşmenin yayılış alanının özelliklerine bağlıdır. (Uğur, A. 2012)

Antik Yunan'da 'topografyanın tümsek ve çukurları yerleşmede kilit rol oynayan elementler olarak seçilmiştir. Böylelikle seçilen alan bütün görsel ufku kontrol etmiş ve yeryüzü insan gözünün odağından tanımlanmıştır.' (Scully, V. 1979) Bu duruma Atina'da bulunan Parthenon tapınağı, topografyanın avantajını kullanarak, pozisyonunu güçlendirmiş ve kenti saldırılara karşı koruyan bir kalkan ve tanrısal bir konum almasıyla tipik bir örnektir. 'Konutlar ise genellikle tepe yamaçlarında yada düzlüklerdeydi ki bunlar, bir akropolis yakınında yer seviyesinde olma eğilimindeki anakara yerleşimlerine oranla daha yoğun bir ikameti teşvik etmişlerdir. Çünkü karanlık çağ toplumlarında bir araziye ait olma olgusu vardı.' (Wallace ve diğ. 1994)

Şekil 2.3 : Parthenon Eskiz, Le Corbusier, 'Seyahat 3: Parthenon' Şark Seyahati (Cambridge MIT, 1987)

Orta Çağ'da topografyada tam anlamıyla dikey boyutta, bir yükselme ve alçalma algısı vardır. Bu dönemde modern insana kıyasla orta çağ insanı gökyüzüne daha yakındır çünkü arazi ile birlikte gökyüzüne doğru giden bir kule şehir yapısı gözlemlenmektedir. (Tuan, Y. 1974)

Özellikle bu dönemde, dinsel mimarinin evrenselliği ile tanımlanan mekan, bu evrensel dünyanın sadece küçük bir bölümü olarak görülmüş, Gotik yapı, anıt ve kent ‘mükemmel bir tek yapı’ gibi algılanmıştır. (Yıldırım, S. 1996)

Topografyaya göre şekillenen kentlerin aksine, topografyaya zıt gelişen kentler de mevcuttur ve bu tip yerleşmelerde ise insan etkisi baskındır.

Doğal formun tam aksine gelişen yapay bir topografya söz konusudur. Hızla gelişen uzakdoğu kentleri Tokyo, Şanghay tipik örnekleri oluştururlar.

Dönemsel olarak incelendiğinde ise, topografyaya zıt gelişme, Sanayi Devrimi ve sonrasında gelişen ve değişen kentlerde görülmektedir. Sanayi Devrimi ile birlikte topografyaya zıt gelişen kent formları oluşmaya başlamıştır. Bu oluşumda yeni gelişen modern mimarlık akımlarının etkisi büyüktür.

Şekil 2.4 : Assisi, İtalyan tepe kenti, plan ve maket çalışması, Schuman, K. Cornell Üniversitesi, 2. yıl bahar dönemi, 2010

Modern akımda endüstrileşmeye ve ikinci dünya savaşına tepki olarak geliştirilen birçok mimari ekol, 20. yy süresince iki ayrı kutup olarak ya yapılaşmaya dair teoriler geliştirmiş veya çevre kirliliği kontrolü ve bilimsel eksenli doğa koruma çerçevesinde peyzaj yaklaşımları oluşturmuştur. Bunun sonucu olarak, yerleşilirken yer önemsenmemiş, kent yaşamının gelişip de tecrübe edilmesinden sonra yer önemsenmeye başlanmıştır. Örneklerden de anlaşıldığı üzere, kent ve topoğrafya ilişkisinde daima birbirini ehlileştirme çabası vardır. Bu ilişkide arazi yapısı topografik dinamiğe önemli bir zemin oluşturur. Ayrıcalıklı bir coğrafyada konumlanmış bir arazi, içinde barındırdığı hareketli yüzeyler kadar, kendisine eklemlenecek kültürel etkenlere o kadar çok alternatif sunar. Bu da kentin kendine özgü olma durumunun en önemli faktörlerindendir.

‘Paris’te yapılar silindiğinde kenti okumak mümkün olmaz, çünkü düz zemine kurulmuş bir kenttir. Buna karşıt olarak İstanbul’da yapılaşma kaldırıldığında, kenti okumak hala mümkündür, çünkü kent kendine özgü coğrafi konumunda, önemli bir su yolu üzerinde kurulmuş, hareketli tepelerden oluşan bir kenttir.’ (Kütükçüoğlu, M. 2012)

Şekil 2.7 : Paris, düz zeminde kurulan kent. İstanbul, su yolu, hareketli kıvrımlar ve birbiri ardısıra dizilen tepeler. National Geographic

‘Yerleşimler, ulaşım hatları ve hatta ekoloji tamamen topografyaya bağımlıdır. Arazi yapısı, yönelim hissini yaratarak kent sakinlerinin zihnine bir harita kaydeder. İstanbul’da yaşayan biri daima suyun varlığının farkındadır. Vadilerin eğimleri takip edildiğinde Boğaz’ın veya Haliç’in kıyılarına ulaşmak, tepelere çıkıldığında da suyu görmek mümkündür. Kentteki su yollarının, denizin ve yükselen topografyanın sayesinde, İstanbul’da yaşayan herkesin, sosyal veya ekonomik sınıf farkı olmadan, erişebildiği manzara, her yerde hazır ve nazır bir kentsel elemana dönüşmüştür. Üstelik bu eleman kentin dinamik topografyası sayesinde tek bir manzara yerine binlerce farklı manzaradan oluşur. Bu eşzamanlı veya ardışık manzaralar silsilesi, kenti neredeyse bir sahneye dönüştürerek sakinlerinin kenti görsel duyularla deneyimlemesini ve tüm kenti bir bütün olarak algılamasını sağlar. İstanbul’da bu deneyim, Eyfel Kulesi veya London Eye gibi ikonik bir yapıya gerek kalmadan gerçekleşir.’ (Kanıpak, Ö. 2009)

Bu durum, nasıl bir kentleşme olursa olsun topografyanın her zaman belirleyici olduğunun göstergesidir. Yukarıda da bahsedildiği gibi yerleşmeden sonraki süreçte, mekansal ve ulaşım bazında birçok sorun yaşanmış ve kent ölçeğinde zamanla kent karakteristiği ve strüktüründe bozulmalar yaşanmıştır.

İkibinli yıllar ile yükselen küreselleşme olgusu, dünya kentlerinde birçok ortak özelliğe sahip mekanları doğurmuş, ortak yaşam dilleri oluşturmuştur. Bu bir anlamda kıtalar arasında yaşamsal anlamda kolaylık sağlarken diğer yandan birbirinin benzeri klon kentler üretmeye başlamıştır. Fakat bazı kentlerde küreselleşmenin etkileri diğer kentlerden farklıdır. 'Bu kentlerin en önemli karakteristiği öncelikle güçlü bir topografyaya sahip olmalarıdır. Topografik özelliklerin sağladığı görüş derinliği kentlerin kişiselleşmesine yol açmaktadır. Günümüze kadar bu kentlerin topografyalarının insan yapısı gelişmelerden etkilenmesine neden olacak bir ölçek uyumsuzluğu söz konusu değildi. Ancak günümüzde gelişen altyapı ve üstyapı teknolojileri de bu güçlü karakterleri tehdit eder hale gelmiştir. Şimdi bu kentlerde insan algısının binalar arasına sıkışması ya da algının içine istenmeyen elemanların dahil olması durumu oluşmaya başlamıştır.' (Yürekli H. ve diğ. 2004) Zamansal gelişim sürecinde de görülmektedir ki, ilk yerleşimlerden itibaren topografyanın deneyimlenen bütün şekilleri, kentlerin topografyaları ile var olan strüktürlerdir.

Şekil 2.5 : Baskın doğal topografya; Rio de Janeiro, Richards, J. 2012

Şekil 2.6 : Ehlileşmiş arazi; Galata, Bozkurt, M. 2012

2.2. Kent Topografyasında Form ve Strüktür

Araştırmanın bu aşamasında kent topografyasının fiziki yapısı ‘form’ ve ‘strüktür’ kavramları üzerinden değerlendirilecektir.

Form biçim ve şekli ifade eder. Kent formu ise karmaşık fiziksel formun kavramsallaşmış halidir. (Larkham, P. 2002) Kent formu, kentin fiziksel strüktürünü ve dokusunu kapsayan bir terimdir. Strüktür ise formu ayakta tutan sistemdir. (Kuban, D. 1998) Kent topografyasında strüktür bir kısım jeomorfolojik ve altyapısal özelliklere ve söz konusu bölgenin dokusuna referans verir. Güçlü ve elastik bir strüktürün oluşturduğu topografya her zaman ayrıcalıklı konumdadır. (Giro, C. 2013)

Kent strüktüründe topografyanın doğal bileşenleri ve peyzaj özelliklerinin yanısıra yapılaşmalar ile bağlantılar da yer alır. Bunun yanısıra yapı formları, bina tipolojileri, yoğunluk, ölçek ve yönelim de strüktüre katkı sağlar. Her bir bileşenin yüzeyinde oluşturduğu sınır noktaları bir araya getirildiğinde ise kentin topografik formu ortaya çıkar. Strüktür olmadan ‘kent formu’ndan söz etmek mümkün değildir. Yanısıra, var olan strüktüre, strüktür içinde konumlanan pek çok şey tarafından meydan okunmaktadır. (Tschumi, B. 2006)

Mimarlık artık, doğal ve yapay materyalin bir araya gelerek, karmaşık tasarım sürecinden geçtiği bir yöne doğru ilerlemektedir. Form ve strüktür ise, bu süreçte ana omurgayı oluşturmaktadır. Ve mimari form bir yerde kullanılan ahşap kaplama yada dış mekandaki cam olarak değil de, madde ve öz arasındaki ‘yaşayan’ geçişler veya sınırlandırmalar olarak algılanmalıdır. Yüzey, yapıli strüktürü mekansal ve kullanım bakımından sınırlandırır. Ve form, strüktürü kaplayan bir deri işlevi ile geçişleri ve bölünmeleri tanımlar. (Ramstad, R. 2012) Form strüktürün bir parçasıdır fakat aynı zamanda bir kabuk da oluşturur. Bu tıpkı kumsaldayken ayak izinin kumda iz bırakması ve aynı zamanda bütün gezegenin de ayağın yumuşaklığı üzerine etki etmesi gibi karşılıklı bir etkileşimdir. Bu durum, günümüzde kent topografyasında strüktür ve formun önemini ortaya koymaktadır. Tipik bir örnek olarak Norveç Trøllstigen National Route projesinin; arsaya uyum, dolaşım, doğa - mimarlık ilişkisi ve su - dağ - mekan ilişkisi ile topografik temeller üzerinden gelişen, yapısal bir form ve strüktür çalışması olduğu görülmektedir.

Diğer bir çağdaş örnek olarak yine Norveç’te bulunan Oslo Opera Binası projesi de topografya odaklı bir projedir.

Yer ‘burada’ ve su “orada” gerçek ve sembolik bir eşik oluşturmakta her ikisi arasındaki çizgi önem kazanmaktadır. (Mimdap, 2013) Bina, buzlu sudan kırılarak yükselen bir topografik form ile bulunduğu coğrafyanın bir parçası olarak değerlendirilmiş, form ve strüktür ile topografyada geometrik bir figürasyon ortaya konulabilmiştir.

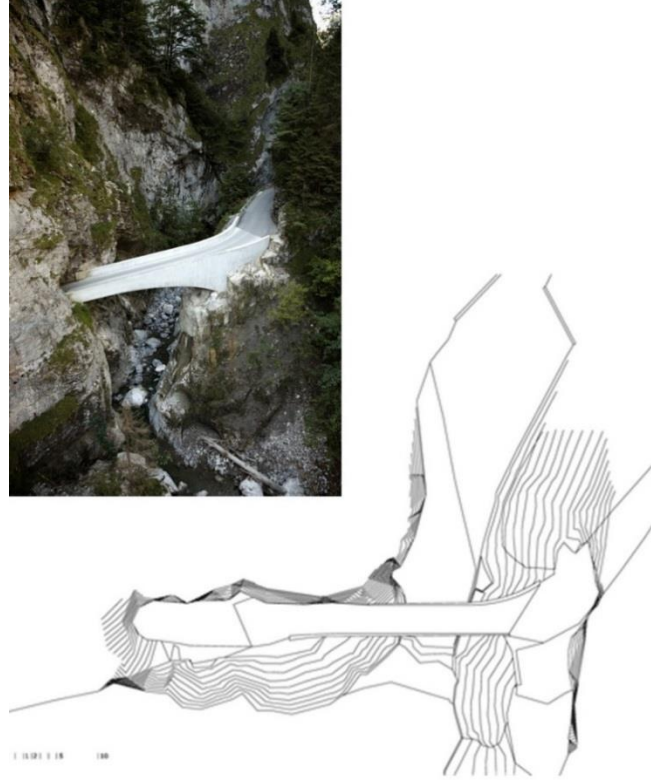
Şekil 2.10 : Trøllstigen National Route, Rieulf Ramstad Architects, Norveç, 2012

Şekil 2.11 : Oslo Ulusal Opera Binası, Snøhetta Architects, Norveç, 2008

Avusturya’da dağlar arasında geçit olarak inşa edilen Schaufelschlucht Köprüsü ise doğal form ile inşa edilmiş olan mimari formun birlikte oluşturduğu bütünün değerlendirilmesi bakımından önemli bir örnektir.

Dağın topografyası, formu ve dokusu ile mimari strüktür bir arada bulunmaktadır. Topografyanın imkansızlığı, eklenen mimari strüktür ile imkana dönüşmüştür. Topografyadaki boşlukta artık bir ek strüktür bulunmaktadır ve artık dağın bu noktasında bir akış gerçekleşmektedir.

Şekil 2.12 : Schaufelschlucht Köprüsü, Dornbirn, Avusturya, Marte.Marte Architects, 2012

Norveç ve Schaufelschlucht örneklerinde de görüldüğü gibi, yekpare olarak yapı veya arazi kendilerine özgü anlamlar taşısa da, kentsel nitelik taşımazlar. Ancak bir araya gelerek, etkileşime girerek bu araştırmada kent topografyasının temel bileşenleri dahilinde analiz edilecek olan doğal ve yapay katmanların bileşkesi ortaya çıkar. Topografik açıdan yapılan bu değerlendirmeler ve sürekli değişim halinde olma durumu kente ait topografik bir zeka ortaya koyar. (Giro, C. 2013) Ancak bu takdirde kent topografyası kentin birçok farklı noktasından deneyimlenebilir, kentsel kesitler ve silüetler ile analiz edilebilir. Bulunulan coğrafya ve topografyaya ait bir kent mimarlığı geliştirmek mümkün olabilir. Bu durum ilk yerleşmelerden itibaren deneyimlenmiş olan topografyaya uygun kentleşme yapısı olarak bugün de sürdürülebilir.

Çünkü, ilk yerleşmelerden itibaren insan yeryüzündeydi ve günümüzde de farklı bir gezegene geçiş olmadığına göre bu anlayışın sürdürülebilirliği için, kentlerin de giderek katmanlaşan form ve strüktürlere sahip olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Aksi takdirde, yine daha önce deneyimlendiği gibi topografya ile ilişkisiz yaklaşımlar, kente olumsuz sonuçlar olarak geri dönmüştür. Son dönemde İstanbul dışında yaratılan yeni kentsel alanlarda, topografyanın göz ardı edilerek yerleşim sistemleri oluşturulması ve kentle bir türlü bütünleşememesi tipik bir örnektir. Günümüzde orman alanlarında bina yapıp, ordaki membaa sularında yapay göletler yapmak ve orada 1cm² toprak bırakmadan 30 cm toprakta tavşan yetiştirmek doğal hayat zannedilmektedir. (Yapıcı, M. 2012) Dere yatakları değiştirilerek, hatalı kazı dolgu çalışmaları yapılarak, topografik form ile oynanarak, ‘yaşam alanları yaratmak’ konsepti ile topografik form ile oynanmaktadır. Ve mimarlık adete bir pazarlık aracı haline gelmiştir. Hammadde ile sonuç ürün arasında optimize edilmiş farkı bulmak hedeflenmekte ve bu meşru kabul edilmektedir. Piyasa artık pahalı olana yönelik tasarım gerçekleştirirken, asıl olması gerekeni görmezden gelmektedir. (Chipperfield, D. 2014) Artık kimse kent formunu dikkate almamakta ve normal olan ise göz ardı edilmektedir.

Topografya ile bu kadar ters düşen bir kentleşmenin geliştiği bir dönemde, mimarlığın kökleri ve sürekliliği, sürdürülebilirliği ‘topografya’dan ileri geliyor ise, bu noktada, meselenin özünü kavrayabilmek için, kent topografyasını oluşturan ve ona özgünlüğünü veren katmanları detaylı incelemek gerekmektedir

2.2.1 Kent topografyasını strüktüre eden katmanlar

Kent topografyasının katmanlaşma sürecini algılayabilmek için ‘boyutlar ve katmanlar içeren bir oluşum’ olarak düşünüldüğünde; çizgisellik ile özdeşleştirerek örneklendirmek mümkündür. Uzayda bir çizgi ‘tek başına bir çizgi’dir ve bu şekilde devam edebilir. Fakat bu çizgi sağa dönerse başka bir şekle bürünecektir. Çizgi önce sağa, sonra sola dönerse birkaç farklı şekle sahip olacaktır. Eğer çizgi sürekli ilerlerse, yatayda ve dikeyde dönüp durursa, daha kompleks bir şey haline gelecektir. (Hawking, S. 2010) Bu örnek gibi, kent topografyası da farklı boyutlarda, birden çok katmana sahip olacak, farklı formlar ile kendine bir strüktür inşa edecektir. Bu tıpkı kent topografyasının oluşma sürecini tanımlayan bir tasvirdir.

Form ve strüktürü veren kentsel alt katmanlar, coğrafi konum ve arazi yapısına göre şekillenen kent parçalarında zamanla belirmeye başlayarak, bir bütün olan ‘kent topografyası’ nı oluşturur.

Bu fiziksel bütün değerlendirildiğinde, kendi içinde birçok bileşen barındırdığı gözlenmektedir. Söz konusu bileşenler, topografyanın ayrı ayrı farklı katmanlarını ifade ederken, öncelikli olarak oldukça temel iki tanımın temsilcisidirler: ‘Doğal ve yapay topografya.’

Bir yerin doğal topografyası, bulunduğu coğrafyada, çevresi ile etkileşimdeyken oluşturduğu bir bütündür. İnsan etkisinden tamamen bağımsız bir etkindir ve diğer çevresel dinamikleri barındırır. (rüzgar, hava ve iklim şartları, su) Fakat salt doğal katmanlaşmadan kent topografyasına dair veri elde etmek mümkün değildir. Yanısıra, doğal katmanlar yapay topografyanın zeminini oluşturur.

Yapay çevre insanın doğayı kullanım faaliyetlerinin sonucu olarak doğa üzerindeki fiziksel etkilerdir. (Yürekli, İ. 1993) Bu fiziksel etkiler için arazi formu yerleşmeye uygun değilse yapay katmanlaşmadan söz etmek mümkün değildir.

Yapay topografya doğal topografyaya bağlı olarak gelişen bir etkindir, kendi başına var olamaz ve kendi iç dinamikleri vardır. (ekonomi, e-layer, altyapı, yapılar, bağlantılar) Böylelikle coğrafyanın sunduğu doğal formlarının üzerine, insan etkisi ile yeni formlar eklenir, var olan form değişir. Bu değişimin strüktür ve forma etkisi hissedilir. Değişimler ile birlikte kent, daha farklı bir strüktüre kavuşur, farklı bir doku ve forma ulaşır. Topografya giderek daha katmanlı bir yapıya ulaşır. Nihai strüktürde, doğal ve yapay topografya birbirlerinin kaynaklarını kullanarak etkili olurken, aralarındaki etkileşim ise formun değişkenliğini açığa çıkarır.

Bu etkileşime dair David Leatherbarrow ‘The Roots of Architectural Invention (1993)’ kitabında, insan etkisi olarak yapılaşmaların hataları ve çatlakları ile birlikte yükselip alçalarak, formu belirlediğini ifade etmektedir. Böylelikle katmanlar, nitelikli veya niteliksiz, araziye yeni bir form vermektedir. Bu noktada kent topografyası üretken, sürekli akış halinde, yeniden biçimlenen, dinamik bir topografyaya dönüşür.

Bir bütün olarak çok katmanlı ve karmaşık topografyanın form ve strüktürünü analiz edebilmek için bu aşamada, öncelikle doğal ve yapay olmak üzere iki ana kategori oluşturulmuştur.

2.2.1.1. Topografinin doğal yapısı

Jeolojik ve morfolojik süreçler sonucu geçirilen başkalaşım ile evrimsel katmanlar oluşan yeryüzü formları doğal topografyayı oluşturmuştur. Evrimsel oluşum sırasında patlamalar ve ayrışmalarla meydana gelen kara parçaları, keskin ve sert yüzeyleri ile zaman içinde su, iklim faktörlerinin etkisi ile dönüşerek ve törpülenerek yumuşak arazi formları haline gelmiş, oluşan çeşitli büyüklükteki boşluklar ise su ile dolmuştur. Zamanın da etkisi ile birlikte yumuşak ve eğimli yüzeyler birbiri ile iletişime geçerek doğal formu oluşturmuş ve onu katmanlı bir yapıya ulaştırmıştır.

Doğada rüzgarın şiddetine, esme yönüne göre hareket eden kumullar, aşındırıcı güçlerin sürekli değiştirdiği yüzeyler ve topografyalarda olduğu gibi doğadaki sonsuz değişim, kıvrımlaşma, akışkanlık doğa ve mimari biçimlenme meselesini gündeme getirmiştir. (Aslan, D. 1999) Bu biçimlenmede topografya, varlığın dünya ile kurduğu ilişkinin bir parçasıdır ve yaşanılan yerin görünen şekillendiricisidir. Belirli bir topografinin bulunduğu coğrafya yalnızca bir alan değildir. Kimlik, kişilik, (Personality) ve sözü (Speech) içerir. (Yıldırım, S. 1996) Böylelikle coğrafi karakteristikler ve doğal etkenlerin kent topografyasına özgünlüğünü verir. Böylelikle arazi, su, rüzgar da bu dönüşüm ve katmanlaşma ile kendine özgü formlarına ulaşırlar. Ve o yer kendi karakteristiğini oluşturur ve eğimler ve formlar görülür. Bu şekilde topografik biçimler oluşur: Vadi, kanyon, jeolojik çöküntüler, tepe, eğim, plato, sırt, su dağıtma çizgisi, boyun, yamaç, etek, dolgu vb.

Şekil 2.13 : Laponya, Tuan, 1974

Bu biçimlere ulaşan topografinin form ve strüktürel olarak incelenmesi söz konusu olduğunda, arazi, su ve atmosfer olmak üzere üç element üzerinden değerlendirmek mümkündür. Arazi ve su, topografinin strüktürünü oluştururken, atmosfer ise yarattığı iklim ve hava akımları ile strüktürü şekillendirerek, formun oluşumuna katkıda bulunur.

Strüktürel olarak, zeminden itibaren doğal topografyanın iskeletini oluşturan elementler arazi ve sudur. Arazi ve su, coğrafi kapsamda yerleşimler için büyük ve çok seçenekli bir altlık oluşturlar. Herhangi bir tipolojiye referans vermeden, direkt olarak yerin kendisi ile ilgili bilgi verirler ve fiziksel olarak tanımlayıcıdırlar. Geçirilen dönüşüm ve katmanlaşmalar sonucu, değişik formları ile değişik yerleşmelere imkan tanırırlar.

‘Arazi ilkin, yeryüzünün en temel strüktürü olarak kaya formunda belirir. Atmosfer, su, rüzgar, havanın fiziksel ve kimyasal etkilerine maruz kalarak giderek çakıl, silt, kum gibi küçük parçaların oluşturduğu alanlara dönüşür. Buralara bitkiler, hayvanlar ve mikroorganizmalar yerleşirler. Zamanla, kayaların mineral içeriği üzerinde organik tortular oluşmaya başlar ve gittikçe artarak büyük vadiler üzerine etki eder. Arazi formu giderek çok çeşitli ve zengin bir hale gelir. Yağışlar, buzullaşma, rüzgar ve zaman içinde gerçekleşen ekolojik evrimleşme ile de arazi yüzeyleri olağanüstü dokulara ulaşırlar. Böylelikle arazi formlarının panoramik görünüşleri, deneyimlenen en zengin peyzajlardır: Geniş düzlüklerden naif eğimlere, yuvarlanan, öbeklenen arazinin plastik formu, tepelerin ardında köşeli formları ile yükselen dağlar ile bütünlenir. Zamanla arazi üzerinde başlayan yerleşmeler ile form, topografyanın tanımlanabilen birimlerinden biri haline gelir.’ (Eckbo, G. 1964)

On Weathering (1993)’de Leatherbarrow ve Mostafavi’nin malzemenin dönüşümüne dair yaptıkları betimleme aynen kent topografyası için de geçerlidir: ‘Yağmur suyu sadece havadan ve civardaki topraktan getirdiği kalıntıları yığmakla kalmayıp, aynı zamanda boşluklu malzemenin yüzeyinde, özellikle hemen yukarısında bulunan malzemelerden getirdiği çözünür tuzların izlerini de bırakabilir. Rüzgar tarafından taşınan kir ise zemin seviyesine koşut çatlaklarda ve zemin seviyesinin üstündeki düz yüzeylerde birikir. İşte bu birikim, yağmur suyunun oluşturduğu lekelerle birlikte yapının genel görünümünü dramatik olarak değiştirir.’ Burada verilen birikim örneği kent topografyasının dari küçük ölçekli bir değerlendirmedir.

Arazi formu, çevrenin insan ve doğal güçler tarafından kolaylıkla değiştirilemeyen bölümüdür. (Yürekli, İ. 1993) Bununla birlikte, form ne kadar hareketli ve seçenekli olursa, kent ölçeğine de aynen yansıyacak ve arazi kentin özgünlüğünü sağlayan en önemli bileşen haline gelecektir. Çünkü ‘arazi üzerindeki sosyal, fiziksel, ekonomik vb. her iz coğrafi bir karaktere sahiptir.’ (Guallart, V. 2008) Ve yapay etkileşimlerin hepsi gücünü topografyanın doğal yapısından almaktadır.

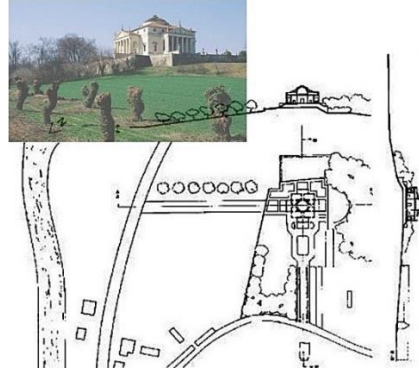

Şekil 2.16 : Hareketli topografya, özgün mimari ilişkisi, Parthenon, Tuan, Y. 1974

Arazi sürekli değişim halindedir fakat bu değişim düşük bir ivmededir. Yanısıra, su ve rüzgar erozyonu gibi doğa olayları, arazi formunda ani değişimler yaratır ama bu durumlar ekstremdir. Doğal olarak normal şartlarda arazinin kent ölçeğine yansımaları da sabite yakın tempoda, strüktürel anlamda bir altlık karakterinde olacaktır. Bir parça olarak bütüne yansımaları ise yapay etkiden daha etkileyicidir. Arazi fiziksel olduğu kadar zihinseldir de. Ve her mimari hareket arazinin sahip olduğu değişik coğrafi faktörler üzerinde gerçekleşir ve oraya özgüleşir.

Bunun tipik bir örneğini Aldo Rossi kent kuramında açıklamıştır. Arazi ‘yapılar ve onların konumları arasındaki ilişki’ anlamındadır ve ona göre tarihte ilk defa arazi Palladio ve Milizia’nın çalışmalarında topografik ve işlevsel bir açı kazanmıştır. Bu tasarımlarda geçmiş ve gelecek arasında bir mimari kültürün işlevinden daha da derinlerde olan bir ilişkiyi sezmek mümkün olmaktadır. Örn: Villa Rotonda (Yıldırım, S. 1996)

Kent kurgusu arazi üzerine kurulur. Topografyanın doğal yapısı, kentteki yapılaşmaları ve bağlantıları doğrudan etkiler. Böylelikle arazi, mimariyi özgün kılar, onu doğal olarak yere ait hale getirir. Arazi mimarlığa yekpare olma özelliği verir bu durumda. Bunun yanısıra, arazi yapısı hesaplanamaz görünse bile küçük ölçekte kendi içinde bir geometri barındırır. Böylelikle belirli bazı yöntemler kullanılarak ölçüm yapmak mümkün olur. Örneğin geleneksel Öklid geometrisi ve fraktal geometri ile herhangi bir alandaki arazi haritalanarak ölçülebilir. (Guallart, V. 2008) Bu nedenle arazi coğrafi olduğu kadar da mimaridir de. Arazi üzerindeki doğal girinti ve çıkıntılar, çeşitli yönler ve sınırlı mekanlar tanımlamaktadırlar. Bu girinti ve çıkıntılar, aslında bir süreklilik içerisindedir ve bir yerler serisi yaratırlar: vadiler, ovalar, platolar, adalar, vb. (Deviren, S. 2001)

Şekil 2.14 : Villa Rotonda, Palladio, A. plan ve kesiti, fotoğraf.

Bazı coğrafyalarda arazinin bittiği sınırdan 'su' başlar. Su, topografyanın '0' kotunu temsil eden, en alçak yüzeyidir. Taşıma yüzeyidir. Su'da gündelik yaşamın hızlandığı ölçüde hareketin katkısı gözle görülür biçimler alır. (Braudel, F. 1995) Yüzeyinde akışlar, gidiş ve gelişler gerçekleşen, coğrafyadaki büyük mavi yamadır. Söz konusu gidiş gelişler, kent topografyasında devingenliğin en bariz gözlemlenebileceği bir durumdur. Bir yerde su'nun topografik element olarak yer alması, o bölgenin kimliğinin su'dan ileri geldiğinin göstergesidir.

Atmosfer hareketlerinin doğal topografya üzerindeki etkisi, çoğunlukla form üzerinden gerçekleşmektedir. Rüzgar, sıcaklık ve iklim koşulları, arazi ve su ile oluşan doğal strüktür üzerinde etki ederek, yönlenim, hareket ve form sağlamaktadır. İklim etkisi farklı topografyalarda farklı etkilere sahiptir.

Örneğin, tepe kentleri gibi eğimin yüksek olduğu topografyalarda, arazinin değişken yüzeylerine bağlı olarak sıcaklık, rüzgar sirkülasyonu ve yağış değerleri de değişkenlik gösterir. Tepe topografyalarında özellikle yönlenim de önemlidir. Arazinin rüzgar yönüne bakan tarafı, direkt olarak rüzgara maruz kaldıklarından daha az nemlidir. Diğer tarafta ise hava akımı eğim tarafından alt edildiğinden bu kısımda havada daha sıcaktır. Sıcak hava soğuk havadan daha çok nem tutacağından, daha kuru bir iklim oluşur ve çöl özelliklerine yakın bir arazi oluşumu görülür.

En etkili atmosfer hareketi ise sıcaklıktır. Topografyadaki eğim arttıkça sıcaklık düşer ve yıl genelinde soğuk hava ve yüksek albedo (gün ışığı yansımaları) görülür.

2.2.1.2. Yapay topografya

İnsan faktörünün doğal çevrede etkili olmaya başlamasıyla gelişen kültürel faaliyetler ile birlikte arazi üzerine yapay katmanlar eklenmeye başlamıştır. Devingen haldeki bu katmanlaşmalar topografyada sürekli değişimlere yol açmıştır. Çünkü doğal olarak, birkaç metrede bir yapılaşmış çevrenin niteliğinin değiştiği bir durumda, topografyanın mutlak ve değişmez olduğu farz edilemez. Burada söz konusu değişimlerin en önemli nedeni ‘topografik etmen’dir. Yapılaşmanın yer seçiminde başlangıç eylemi; topografyanın doğasını düşünmek, sonrasında da yapılaşmayı mevcut araziye karşılık verir nitelikte gerçekleştirmektir. Böyle bir karşılık özellikle büyük müdahalelerle alanın karakterini dönüştürme biçiminde, niteliğini koruyarak ya da onu güçlendirerek olabilir. (Small ve diğ. 1977).

Rossi’nin kentin mimarisi kuramına göre, yapı - yer arasındaki ilişkinin iki yönü vardır. Bu ilişki hem ‘bireysel’dir, hem ‘tarihsel’dir. İlişkinin bireyselliği yapı ve yerin toplum yaşamındaki anlamına bağlıdır. Tarih boyunca toplumlar, ilk örneklerin temel ve sürdürülebilecek niteliklerini algılamışlar ‘temel biçimler’, ‘tekrar edilmiş’, ‘tarihsel olan’ sürdürülmüştür. Ancak bu oluşumda aynı öğeler kullanılmamış, birbirinden farklı biçimler oluşmuştur. Bu yeni biçimler, kent mekanının bir biçimi olarak yapının işlevini aşmaktadır ve tarihe mal olarak, içinde bulunduğu coğrafi özelliklerin de dışına taşmaktadır. Bu anlamda kent kurgusu içindeki anlamını belirtmektedir. (Yıldırım, S. 1996)

İnşaa edilen biçim, kendi varlık yetkisine sahip, alternatif bir yapı topografya olan yeni bir gerçeklik yaratma eğilimindedir. Bu noktada arazi ve yapay etki arasındaki bu ilişkide ekonomik, sosyal etkileşimler, sanal etkileşimler, siyasi olaylar, çağdaş kültür düzeyi ve daha çok bileşen yapı topografyayı oluşturmaya başlar ve böylelikle farklı bir kent zekası ortaya çıkar. Arazi üzerine inşa edilen yapı, tüm çevresel gerçeklerle, topografya, peyzaj, kültür ve tarih ile beraber yaşamaya başlar. (Deviren, S. 2001) Bütün bu bileşenler içinde yapay topografyaya fiziksel olarak etki eden katmanları ise kentsel yapılar ve bağlantılar oluşturur.

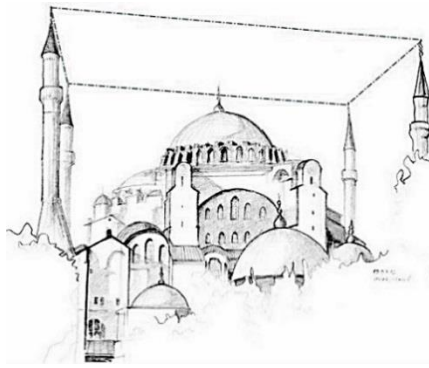
Yapılar topografyayı şekillendiren güç veya araç olarak kabul edilir. Halbuki bir yapının yaşamı süresince doğa ‘bitirilmiş’ sanat eserini tekrar şekillendirir. Bu oluşumun kesintisiz olarak sürmesine izin verildiğinde özgün yüzey, sanat eseri ile bu eserin içinde bulunduğu mahalin şartları arasındaki gerilimi temsil eden bir birikim ile

tamamen kaplanarak, bir pasın, zamana bağı bir ‘deri oluşumu’nun altında kaybolur. (Leatherbarrow ve diğ. 1993)

Yapılar, kent topografyasında, toplumun teknolojik gelişme düzeyini ve kültürel değerlerini yansıtan katmanlara referans verirler. Bunun yanısıra arazi üzerinde, bir mimari projenin işlemlerini sağlayan fiziksel, mekansal ve ilişkisel mekanizmalardır. Yapıların kent topografyasına etkileri stratejik, taktiksel ve teknik bakımdan değerlendirilebilir. Stratejik anlamda hareketin temel kriterini oluştururken, taktiksel olarak farklı katmanları birbirine bağlanan mekanizmalardır. Teknik anlamda ise kente konstrüksiyonel açıdan katkıları söz konusu olur. (Guallart, V. 2008)

Yapısal bir oluşum meydana gelirken mevcut arazi topografyasının referanslarına karşılık verecek şekilde olmalıdır. Topografya yerleşim için sonsuz bir uzam iken, yerleşim onun sınırlarını oluşturmaktadır, yani topografya ile yapılaşma arasında şekil - zemin ilişkisi bulunmalıdır.’ (Bahtiyar, S. 1997)

Yapılaşmalar, topografyadaki dikeylik - yataylık durumu üzerine etki eder. Yapılardaki dikey çizgisel elementler aynı zamanda boşlukta görünmeyen mekanlar yaratırlar. Ör: Aya Sofya (Ching, F. 1996) Kent içinde görünmeyen bu alanlar, transparan bir yüzey oluşturularak kent topografyasına eklemlenirler.

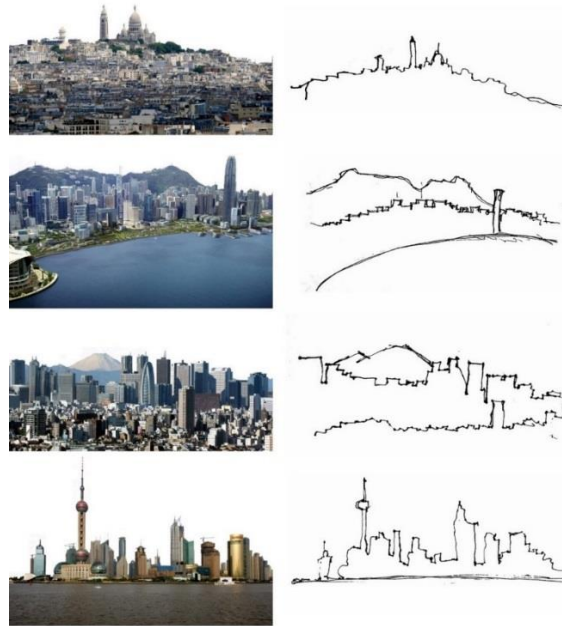
Şekil 2.15 : Aya Sofya, İstanbul, Anthemius ve Isidorus, M.S. 532 – 537

Yapılaşmaların herbiri, alandaki karışmayı, yani çevresi ile olan alışverişi gösterir. Bu durum, birtakım yapıların tarih boyunca geçirdiği değişimin okumasıdır. (Cache, B. 1995) Bazı kent topografyalarını belirleyen unsur yapılar vardır. ‘Örneğin San Fransisco’yu dik caddeleri olmadan, Paris’i Montmartre veya Eyfel Kulesi olmadan, Hong Kong’u gökyüzüne yükselen binaları olmadan, Tokyo’yu Fuji Dağı olmadan

hayal etmek mümkün değildir.’ (Waterman, T. 2009) San Francisco ve Paris Montmatre’daki yapılaşmalar, topografyayı izleyen yapılardır, topografya ile şekillenmişlerdir. Hong Kong ve Tokyo’da ise topografyaya zıt yükselen yapılaşma görülür. Tipolojiler çıkarıldığında, bu kentlerde farklı dikeyliklerin oluşturduğu kent strüktürü ve farklı çizgiselliklerin bir araya gelerek oluşturduğu bir siluet analiz edilmiştir. (Bkz. Şekil 2.17) Montmartre’da oldukça organik bir kent topografyası görülürken, Hong Kong’da sadece gökdelen tipi yapılaşmanın oluşturduğu tek katmanlı bir yapay topografyanın dağlar ve deniz ile heterojen bir şekilde birleşimi görülmektedir. Tokyo’da ise, standart kent dokusuna ve gökdelenlerden oluşan bir diğer katman iki katmanlı yapay topografyayı oluştururken, arka planda Fuji Dağı ile birleşerek, kent topografyasını oluşturmuştur.

Şekil 2.16 : San Francisco topografya 3d model [Url 3], San Fransisco kıyı bölgesi modellemesi, Skidmore, Owings & Merrill, 2009, Alamo Caddesi eğimi.

Şekil 2.17 : Montmartre Tepesi - Paris, Hong Kong, Tokyo ve Fuji Dağı, Şanghay

2.2.1.3 Sınırlar

Sınır kavramı mimarinin mekandan bakışında temel kavramdır. Mimarlık sınırlara ilişkindir ve farklılaşmanın ortaya çıktığı çizgi yada yüzeydir. (Tschumi, B. 2006) Bu anlamda da kent topografyasında ‘sınır’ kavramını daima sorgulamak gerekmektedir.

Kent topografyasında sınır bir referans vericidir. Kentsel geçişleri vurgular. Sudan karaya veya bir sokaktan diğer sokağa geçişleri vurgulamak gibi. Ve kent formu sürekli değiştiği için sınırlar da sabit kalmaz, sürekli değişir. Bir bölgedeki cadde aksının yerinin değişmesi ile birlikte yapısal sınırların değişmesi, kıyı şeridinin doldurulması ile birlikte su - kara sınırının değişmesi, kent duvarlarının zaman içinde yıkılması ile birlikte bazı kentsel sınırların yok olması gibi.

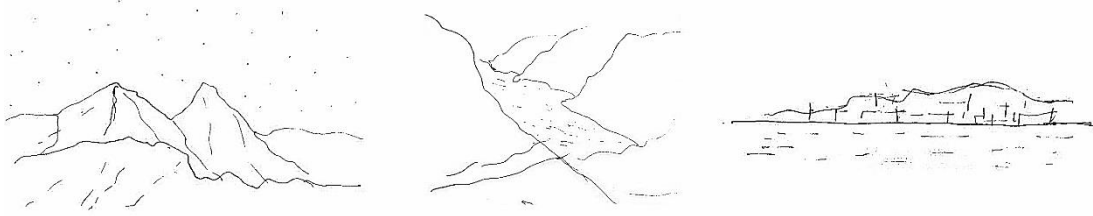
Bunun yanı sıra, zemindeki bir kot ya da doku farkı, bir mekandan bir başka mekana geçişi ya da mekan içerisindeki bir alt mekanı belirlemeyi sağlar. Bu durumda mekanın sınırı, kot ya da doku farkının olduğu çizgidir. Mekanlar arasındaki arakesit sınırı oluşturur. Bu sınır her zaman katı ve dolu değildir. Topografyanın özellikleri toprak yapısı ya da taş yapısı su ile buluştuğunda farklı özellikler ortaya çıkar. Suyun kumluk bir alan ile buluşması gibi, yada kent surları gibi başka sınır öğeleri de vardır. (Yıldırım, S. 2014)

Dardel’e göre dünya yaşanan anlam bölgelerinden (lived - meaning) oluşur. Bölgeleri birbirinden ayıran sınırlar gerçekte yoktur. (belli coğrafi özellikler olarak) Çünkü varlıktan bakışta bölgenin sınırları deneyimsel olarak bilinir. (Yıldırım, S. 1996)

Tanımlanmış olan bu sınırlar bölgeleri kuvvetlendirirler. Çevremizdeki topografya ve bitki örtüsü ile belirlenmiş bölgeleri veya insanlar tarafından biçimlendirilmiş olanları ayırt edebiliriz. Her iki durumda da sınırlar ve doku en önemli tanımlayıcılardandır. Belli bir bölgeyi, çevresiyle ilişkili olarak belirleyen, tanımlayan, sınırlarıdır. (Schulz, N. 1971; Yürekli İ, 1993)

Kendisine ait kabul ettiği bölgenin sınırlarını belirleyen insan, doğal sınırlarla yetinmeyerek, bunu vurgulama ihtiyacı duyar. Kaleler, surlar, şehir duvarları sınır yapılarıdır. Yer şekilleri olarak su, dağlar, kıyı öğeleri topografyadaki coğrafi sınırları oluştururlar.

Dağlar kalıcı, ayırıcı olmaları ve ölçekleriyle, biçimsel olarak ‘yer ile gökyüzü arasındaki sınır’ı oluştururken, su kara parçalarının arasından, vadiler oluşturarak geçerken, karşılıklı yerleşimlerin oluşmasına olanak sağlayıp, yerleşimlerin arasını oluşturur. Kıyı ise kara ile su arasındaki bitiş ile başlangıcı tanımlayan sınırdır.

Şekil 2.23 : Sırayla; dağın gökyüzü ile olan sınırı, kara parçaları arasındaki sınır olarak su yolu, kıyı çizgisi, kara ile su arasındaki sınır.

Kıyı bir sınır ögesi olarak geometrik düzende, su ile karanın içiçe geçmesi olarak, örneğin fraktal geometri ile tanımlanabilmektedir. (Yıldırım, S. 2015) Kıyı mekansal anlamda bir eşiktir. Bir şeyin başka birşeye dönüştüğü bir nokta ve bir geçiştir. Kentin kıyı ile olan ilişkisi, bir anlamda doluluk - boşluk karşıtlığı üzerinden okunabilir. Hangisinin doluluk, hangisinin boşluk olduğu ise son derece muğlaktır. İçinde geçişler ve karşılaşmalar barındırır ancak, suyun izini süren kıyıları, aslında kentin aktığı, eridiği, açıldığı, başka bir şeye dönüşme potansiyeli taşıdığı noktalarlardır. (Ciravoğlu, A. 2008) Karadan su ile temas edilen noktadır. Kıyı, önemli bir doğal etken olarak, sınırı ifade eder. ‘0’ kotuna geçiştir. Doğal olarak ‘su’ bir yüzey ve bağlantı yoludur. (Braudel, F. 1995) Yön tayin edicidir. Sınırdır. Taşıma yüzeyidir. Bağlantı yolları yapılmadan önce ise ‘engel’ niteliği taşımaktaydı.

İnsanların kıyıya gelip yerleşmelerinde güvenliğin daha kolay sağlanmasının ve kıyının bir anlamda ‘dışa açılım’ olarak kabul edilmesinin etkisi büyüktür. Kıyı öncelikli olarak kentin gelişimi için liman fonksiyonu kazandırmış ve ulaşım için kullanılmıştır. Kıyı, tarih boyunca getirdiği doğal kimliğini koruyabildiği gibi çeşitli tasarımlarla farklı bir kimlik de kazanabilir. Kıyı kimliğinin, denizden kent silüetine etkisi de çok önemlidir. (Şengül, E. 1995) Şehrin genel karakter ve imajının kıyı ve çevresinin yapılanmasında, dolayısıyla da kıyının kimliğinde etkisi büyüktür. Suyun davranışı, iklimsel faktörler, çevresel etkenler, şehrin genel karakteri ve ihtiyacına bağlı olarak kıyı kimliği oluşur. Kullanımlara bağlı olarak oluşturulan dolgu alanlar

ile kıyı topografyası bozulmaktadır. Dolgular ile birlikte deniz de birden derinleşmektedir. (Ciravoğlu, A. 2008)

‘Kıyı kentlerinin üzerinde yer aldıkları arazinin eğimi ile de önemli ilişkileri bulunmaktadır. Ana ulaşım çizgileri kıyı çizgisini takip eder. Ancak topografik koşulların elvermediği durumlarda ise, Anadolu’da çok örnekleri olan, kıyı boyunca birbiriyle bağlantısız, geriye doğru bağlanmış yerleşimlerle karşılaşılır. Kıyı kentlerinde ana fiziksel özellik su sınırıdır. Bir başka özellik de kıyı kentlerine kenarından değil, tam ortasından giriliyor olmasıdır. Bu kentin bütünsel düzenini etkileyen bir özelliktir. Örneğin Manhattan’ın merkezi Hudson’ın kıyılarından üç tarafından yaşanılabilen yarımadaanın ucunda yer almıştır. Kentin bu bölgesinden çok sayıda başka kente feribot bağlantısı bulunmaktaydı. Su sınırı böylece bağlantılar için eşik haline gelmektedir.’ (Erkök, F. 2002)

Kent topografyasında bir diğer sınır ögesi ise, surlardır. Kentlerin kuruluşundan bu yana sınırlarını belirleyen sur, zaman içinde artarak ya da yıkılarak yeni sınırlar tanımlamışlar ve arazi üzerindeki önemli belirleyiciler haline gelmişlerdir.

Şekil 2.24: Sınır ögesi olarak kıyı – kent ilişkisi, Queensland, Avustralya

Şekil 2.25: Kıyı - kent - topografya ilişkisi, Manhattan, New York

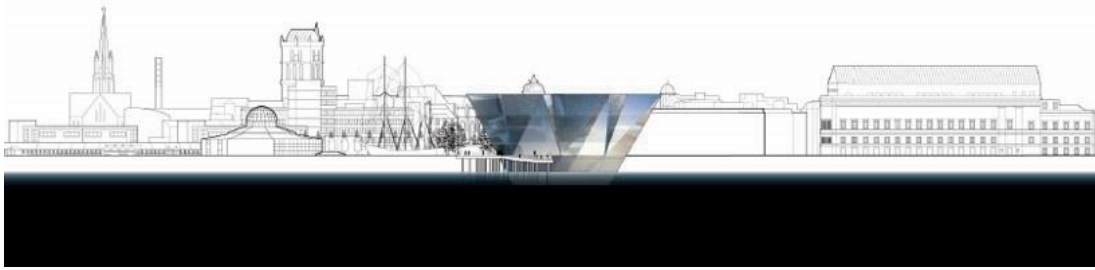

Şekil 2.26: Kıyı - hareketli tepeler - kent ilişkisi, Boğaziçi, İstanbul

2.4 Kent Topografyasının Görsel Temsili

Siluet, birşeyin yalnız kenar çizgileri ile beliren görüntüsü. Daha çok şehirlerin, dağların, belli yükseklikleri olan coğrafi elemanların panoramik görüntüsü için siluet, kent bağlamında arazinin kavranışını yerle ve gökle ilişkilendiren çizgi olarak da tanımlanabilir. Bu anlamda kentsel belleğin parçalarından biridir, kentten yükselenin gökle buluştuğu arakesittir. (Derviş, P. 2009)

Kent topografyasının kesit ve siluet üzerinden değerlendirilmesi anlamlıdır. Böylelikle kentsel limit ve kentin topografik sunumu gerçekleştirilebilir.

Şekil 2.25 : Victoria and Albert Museum, Kesit, REX Architecture, Londra, 2010

Kesit ve siluet değerlendirmeleri noktalar, çizgiler ve yüzeylerden oluşan iki boyutlu kompozisyon çalışmalarıdır. Bir kentin katmanlarının resimsel bir sunumudur. Zaman içinde, topografyanın etkileri bir siluette oldukça iyi gözlemlenebilir. Her coğrafi karakteristik, geleneksel ve kültürel bağlamlar arazi strüktürünü şekilendirerek gözlemciye sinematik bir sahne gibi sunulur.

Bu sahnede kentin sürekliliğini sağlayan, tarihi katmanları ve kendisine özgü karakterini analiz etmek mümkündür.

Kent silueti, gözlemciye fiziksel ve kültürel yoğunluklar arasındaki farkı, heterojenliği, zıtlıkları ve katmanlaşmaları gözleme imkanı verir. (di Christina; Biro, A. 2008) Kent topografyasının görsel temsili için iki ve üç boyutlu temsiller kullanılmaktadır. Bunlardan iki boyutlu olanlar plan ve kesitler olup, üç boyutlu temsillerde maket veya bilgisayarda perspektifi alınmış çalışmalar yapılmaktadır. İki boyutlu ve üç boyutlu temsiller..plan + kesit veya 3 boyutlu perspektif ve modellemeler.

Diğer bir deyişle, siluette, topografya mimarlık ile etkileyici ve öğretici bir şekilde buluşur. Bu etkileyiciliğin en etkin sebebi ise ‘topografya’dır. Topografya ve insan etkisinin birleştiği etkileyici bir kompozisyon yaratır.

Siluet, topografyanın sonuç etkisi olarak değerlendirilecek olursa, topografyaya bağlı olarak, kendi karakteristik yapısını geliştiren bir sergi olarak da düşünülebilir. Ve siluet, topografyanın bir kente kattığı en önemli değerlerden biridir.

Şekil 2.26 : Karaköy, İstanbul 1960’lar, Güler, A.

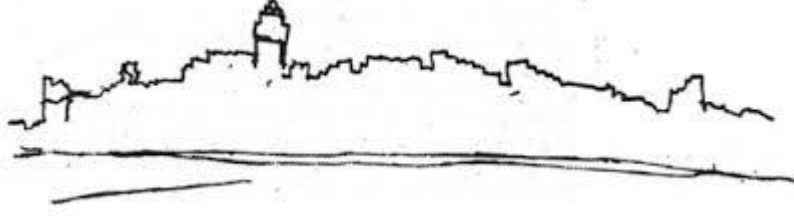
3. ÇALIŞMA ALANI: GALATA

Kırılmalar, çatlamalar, çökmeler, üçüncü zamana ait bükülmelerin çok derin çukurlar meydana getirdiği Akdeniz’de, genç, çok yüksek sıra dağlar zinciri oluşmuş, ve bu dağlar denizin içine kadar girip, sıkıştırarak, onu yer yer basit bir tuzlu su geçidine çevirmiştir. Boğaziçi de bu yerlerden biridir. Basit bir su geçidi. (Braudel, 1995) Galata ise bu su geçidinde, açık denizden yaklaşırken karşılayıcıdır. Suyu izleyen bir koloni yerleşimi ve birbiri üzerine yığılmış binalardan oluşan coğrafi bir kavşak yeridir. Eski dünya olarak tanımlanan Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarının birleşme coğrafyası içinde Akdeniz çanağı diye adlandırılan Galata, Akdeniz’e kıyısı olan ülkeler için “Eski Dünya” kıtalarının en önemli kara ve deniz bağlantı noktasıdır. (Çöl, N. 2009)

Byzantium, Konstantinopol, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde uluslararası önemde bir liman ve ticaret merkezi olması ile birlikte, bölgeyi günümüzde tanımlayan kriter ise; ekonomi eksenli kentsel dönüşüm bölgelerinden biri olmasıdır. Galata her zaman coğrafi - ekonomik - politik önemi olan bir kent parçası olmuştur. Bunda topografyasının önemi çok büyüktür. Konumsal olarak Akdeniz’de yer alması, İstanbul’un giriş noktasında yer alarak ‘karşılayıcı’ görevi görmesi ve su kıyısında yer alması topoğrafik açıdan dikkat çekicidir. Ek olarak, tepeli arazi yapısı ilkin zor bir kriter olarak görülmüş olup, bölge tercih edilmemişse de, zaman içinde arazinin dalgalı formunun sunduğu fırsatlar değerlendirilmiş ve Galata önemli bir ticaret ve liman bölgesi haline gelmiştir.

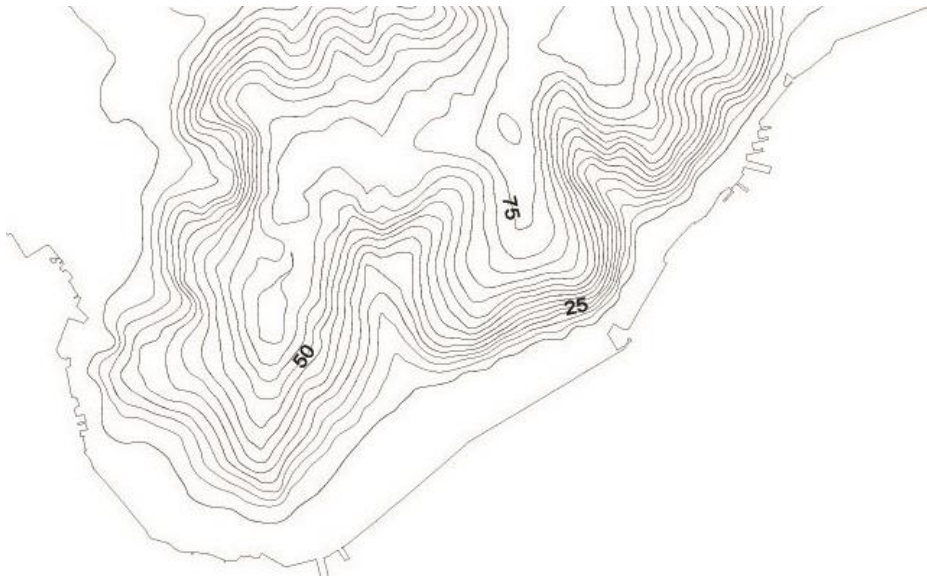
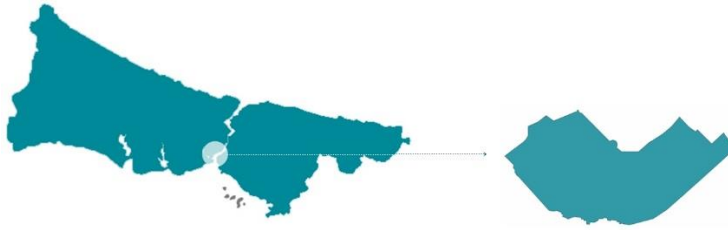
Le Corbusier’in çizimine bakıldığında, Galata’nın herhangi bir tanımlı geometrik formu olmadığı gözlemlenebilir. (Şekil 3.1) Bunun yanısıra Galata kendi içinde çokça geometrik form barındırmaktadır. Tarihi boyunca inşa edilen ve yıkılan surlar, geçirdiği yangınlar, binaları ve açılan yollar, Galata Kulesi’ne çıkan merdivenli sokakları ve Tarihi Tünel ile geometrisini sürekli değiştirmiştir.

Bugün de devam eden bu alçalma ve yükselme hareketleri Galata'nın anlık topografyasını etkilerken, insanların gün içinde topografyanın değişimini deneyimlemesi ise heyecanlı bir devingenliği ortaya koymaktadır.

Şekil 3.1 : Galata, Le Corbusier, Doğu Seyahati, 1915

Bugün Galata, eko - politik bir yerleşim olarak, toplumsal profili gözler önüne seren bir topografyadır. Bölgeye dair, yeniden yorumlar, dönüşümüne dair analizler yıllardır yapılmaktadır, fakat coğrafya ve mimari ilişkisine ile ilgili bir değerlendirme bulunmamaktadır.

Şekil 3.2 : Galata, konumu ve topografyası

Şekil 3.3 : Galata, 2014 [Url 6]

3.1. Galata'nın Tarihsel ve Kültürel Topografyası

İstanbul'da herhangi bir yerin topografyasına dair bir değerlendirme yapabilmek için, kentin pagan döneminden başlamak anlamlı olacaktır. Çünkü topografya üzerindeki ilk hareketler pagan dönemde başlamıştır. Bu bölümde Galata da bu şekilde değerlendirilecektir.

Galata'ya dair ilk bilgiler Herodot Tarihi'nde (M.Ö. 500) verilmiştir. Bölge, Byzantion etrafında Haliç'in kuzey yakasında küçük bir yerleşim yeri olarak 'Sykai' olarak tanımlanmaktadır. Tarihçi Strabon da (M.Ö. 64 - M.S. 24) Sykai'nin Byzantion'un karşısında, Haliç'in başlangıcında yer aldığını belirtmektedir. (Erdoğan, B. 2011)

Dionysios'un M.S. 1. ve 2. yüzyılları arasında yazdığı tahmin edilen 'Boğaziçi'nde Bir Gezinti (Anaplous Bosporou)' isimli kitabından en erken bilgi olarak İstanbul'un pagan dönemi Galata kent topografyasına dair ipuçlarına 5 başlıkta ulaşılabilmektedir:

'Hipposthenes (Karaköy)

Burada Keras (Haliç) son bulur ve denize doğru uzanan kıstak başlar. Kıstağın burnu, gözler önüne serilen Propontis'in (Marmara) büyük bir kısmına bakar. Burada Megaralı kahraman Hipposthenes'in mezarı bulunmaktadır ki adını bu bölgeye vermiştir.

Sykides (Galata)

Hipposthenes'ten sonra, Sykides (incirlik) gelir. İncir ağaçlarının çokluğu ve güzelliğinden dolayı bu adı almıştır. Konu ile ilgilenen bazıları, ilk incir ağacının orada yetiştiğini söyler.

Amphiaraios

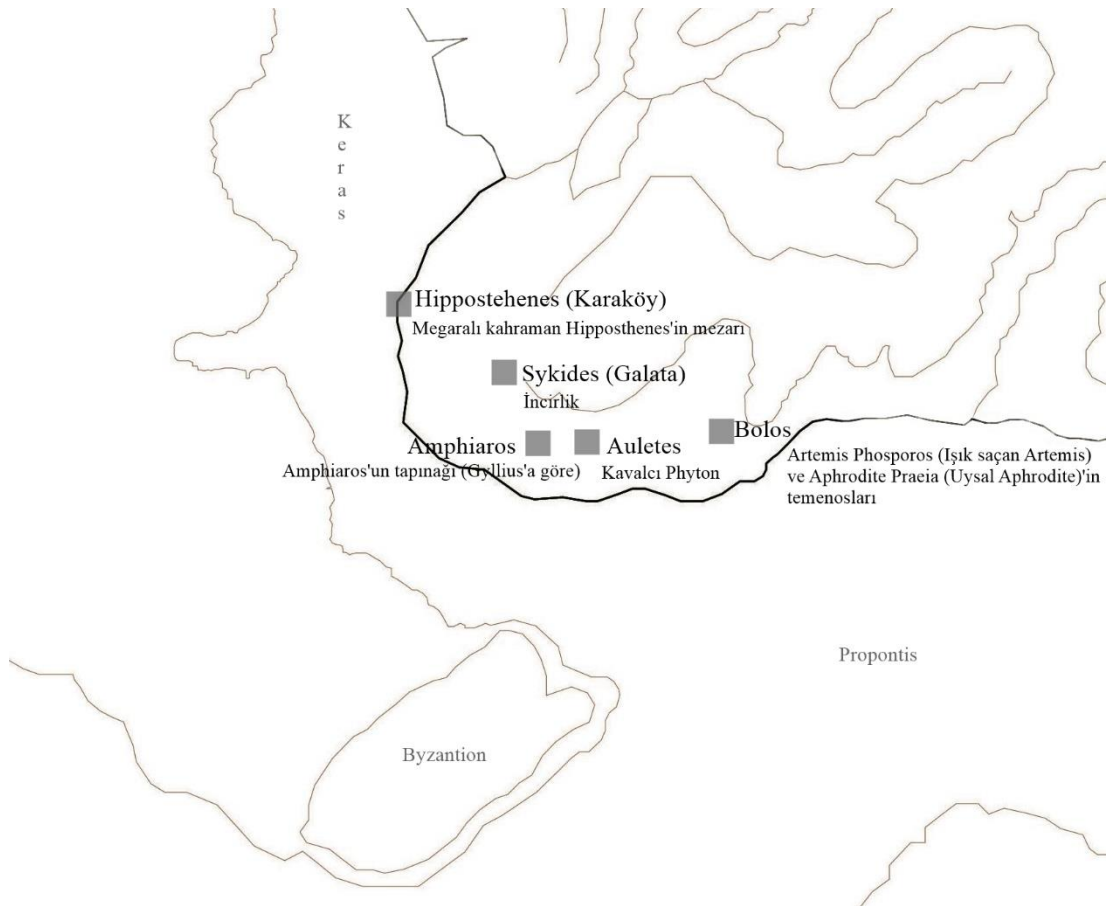
Hemen ardından Byzantion'u kuran Megaralı yerleşimcilerin Skhoiniklos hatırasına ve onuruna inşa ettikleri *temenos* gelir. Söylenenlere göre Skhoiniklos, kahin Amphiaros'un arabasının sürücüsüymüş. (Gyllius'un *de Bosporo Thracio*'da aktardığına göre burada Skhoiniklos'un *temenos*'u değil, Amphiaros'un tapınağı *templum Amphiarai, delubrum Amphiarai* yer almaktadır. Hesykhios, Amphiaraios'un tapınağının Sykai adlı yerde olduğunu kaydetmektedir.

Auletes (Galata)

Amphiaros'un bitişişinde, Auletes (kavalcı) denilen yer gelir. Byzantion'a daha sonra gelen yerleşimciler arasında yer alan Kavalcı Python'a binaen bu adı almıştır. Sanatı hatırasını onurlandırdı.

Bolos (Galata'nın Doğusu)

Ardından kış aylarında doğal olarak balık tutmaya çok elverişli bir yer olan Bolos (aę atma yeri) gelir. Burada Artemis Phosphoros (Işık sağan Artemis) ve Aphrodite Praeia (Uysal Aphrodite) için kurban keserler. Çünkü bu Tanrıça'nın, uygun rüzgarları bağışladığına ve fırtınaları dindirdiğine inanılır.'

şekil 3.4 : Byzantion dönemi Galata topografyası. (Küblü, Y. 2015) The Bosphorus of Thrace 1874 haritası altlık olarak kullanılmış ve Dionysios'un tasvirlerinden hareketle oluşturulmuştur. Dionysios anlatımlarında Keras (Haliç)'tan sonra Galata anlatımlarına geçtiğini belirtmiştir. Buradan Byzantion'dan itibaren bir rota çizdiği anlaşılmaktadır. Tasvirlerde Hippostehenes, Sykides ve Bolos'un konumları verilmiştir. Amphiaros ve Auletes'in yanyana yer aldığı verilen bilgiler arasında olup, konumlarına dair bilgi verilmediği için, Wiener Müller'in Byzantion kentine ait taslak çizimi ile karşılaştırılarak yerleştirmeler yapılmıştır. (Müller, W. 2007)

Bizans döneminde ise kentin dışlanmış bölgelerinden sayılan Galata, zaman içinde kente dahil edilmiştir. Konstantinopolis'in kent olarak gelişimine dair yalnızca yazılı kaynaklardan çizilmesi gereken bir kent tablosu vardır. Pek az metin topografik ayrıntılarla ilgilenir ve bir bütün olarak kentin görünüşünü verense daha azdır. Beşinci yüzyıldan itibaren çok değerli bir belge vardır: *Notitia Urbis Constantinopolitane*, Theodosios hanedanının (379 - 450) yönetimi altındaki genişlemesinin doruğundaki kentin çok kesin ve ayrıntılı bir betimlemesini verir. (Magdalino, P. 2011) Kent on dört bölgeye ayrılmıştır ve Galata (Sykai) XIII. bölge olarak tanımlanmıştır. Bu demektir ki, Galata Bizans tarafından dışlanmış bir bölge olmakla beraber, kentin bir parçası olarak göz önünde bulundurulmuştur. Müller W. (2007)'in belirttiğine göre ise 5.yy'da Sykai'nin Konstantinopolis ile ilişkisi sınırlıdır.

II. Theodosios'un *Notitia Urbis Constantinopolitane*'sinde XIII. bölgenin kayıtları aşağıdaki gibidir:

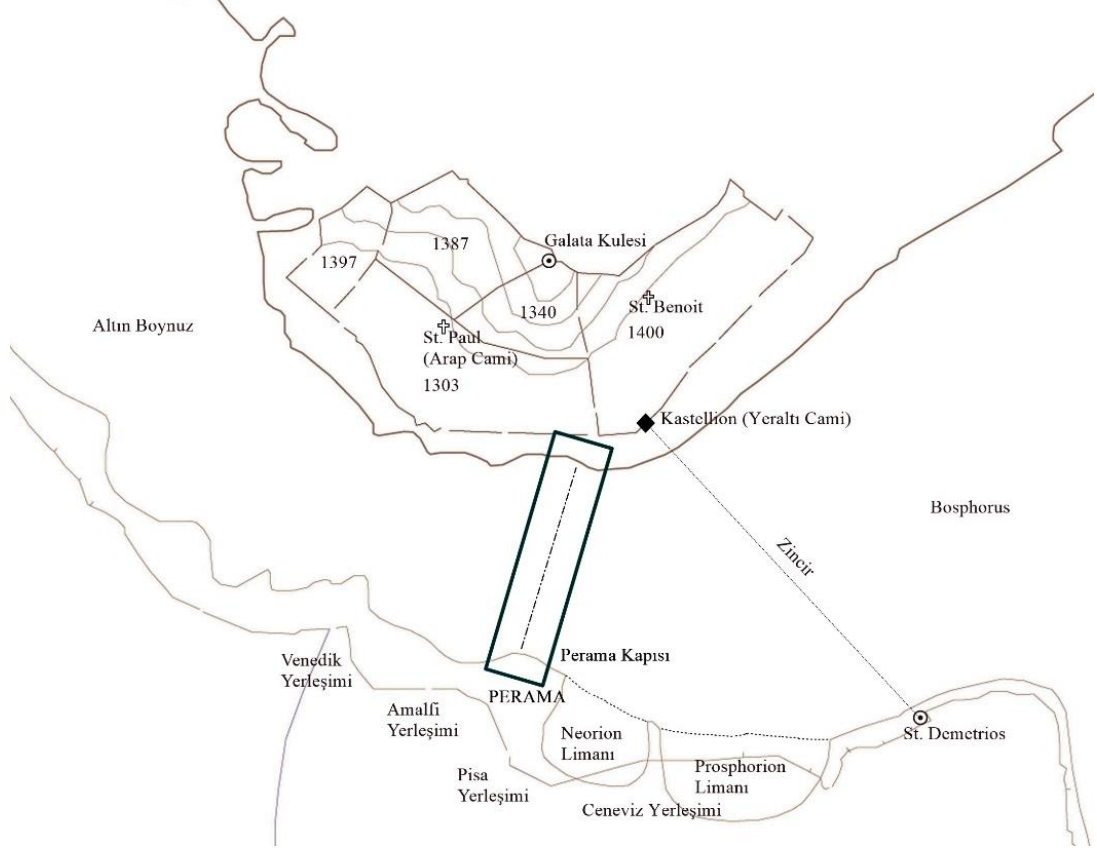
'XIII. bölge Sykai; denizin küçük bir girişi tarafından ayrılmış olan (Altın Boynuz) sürekli vapur seferleri sayesinde kent (Konstantinopolis) ile bağlantısını devam ettirmektedir. Dağ tarafında aşağıya doğru, deniz seviyesini gösteren zemin kotunda yer almaktadır. Burada:

1 kilise	Honorius hamamları
1 tiyatro	Honorius forumu
1 tersane	431 konut
1 büyük portico	5 özel hamam
1 halka açık fırın	4 özel fırın
8 dağıtım merkezi	1 curator
1 vernaculus	34 collegiati
5 vicomagistri'	

Galata, 5. yy'da bir Roma kentinde bulunması gereken belli başlı mimari unsurlara (kilise, tiyatro, hamam, liman gibi) sahiptir. 6. yy'ın sonlarında rıhtımda 'Galatou' denen kule inşa edilmiştir. Bu kule İstanbul tarafındaki diğer bir kuleye uzanarak Haliç'i kapatacak olan muazzam zincirin bağlama noktasını oluşturuyordu.

İleride yapılacak olan Galata Köprüsü'nün yerindeki bu zincir, limanı düşman donanmalarına kapatıyordu. (Çelik, Z. 1998)

Bu dönemde Konstantinopolis'te Perama (Zeugma), Haliç'in en dar noktasından Galata'ya vapur seferleri yapılmaktaydı. (Yıldırım, S. 2008) Bir dönem Eminönü - Karaköy vapur seferleri aynı rotayı takip etmiştir fakat günümüzde bu değişmiştir.

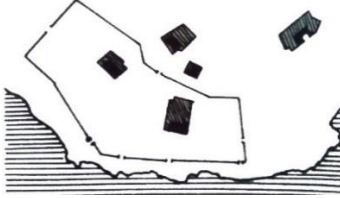

Şekil 3.5 : Perama, Bizans döneminde Galata'ya gidiş - gelişlerin yapıldığı nokta.

Galata kıyılarında 8. yy'ın başında kente gelen hacılar kamp kurmuşlardı. 1203'te Konstantinopolis'te artan gerginlik üzerine, mal ve can güvenliğinden endişe eden çok sayıda Latin kişinin Galata tarafına geçtiği bilinmektedir. Latin imparatorluğunun yıkılmasından sonra imparator Mikhael Galata bölgesini Cenevizlilere vermiştir. (Yıldırım, S. 2008) Bu Bizans varoşunun İstanbul'un kozmopolit ve ticari bölgesi olma özelliği geç Bizans döneminde, Palaiologos imparatorlarının burayı Cenova kentine bağışlamalarına kadar uzanır. Burası Konstantinopolis'in cüzam hastanesine ve 11. yy'dan itibaren de kentin yahudi mahallesine ev sahipliği yapıyordu. (Magdalino, P. 2011)

Haliç'in öte yakasındaki Galata, sahili izleyen dar bir şeritten ibaretti. Bölgenin sahile paralel uzanan revaklı bir caddesi, 13.yy'da Ceneviz yerleşiminin ana arterini oluşturmuştur. Sonrasında Ceneviz Galata'sının gelişimi 1303'ten 1453'e kadar olan süreçte gerçekleşmiştir. Cenevizliler tepe eteklerine ve sahillere yerleşmişlerdir. 1316'da Galata surlarının ilk bölümü inşa edilmiş 1349'da surların kuzey bölümü ve Galata Kulesi tamamlanmıştı. (Çelik, Z. 1998) Aşamalar halinde bölge sınırları batıda Azapkapı - Şişhane, kuzeyde Galata Kulesi, kuzeydoğuda Bitpazarı ve doğuda Tophane'ye kadar genişlemiştir.

Kastellion limanı tarihsel süreklilik içinde kentin dünyaya açılan kapısı olmuştur. Galata kıyısı daha çok Avrupa teknelerinin alanıydı. Bu bölgede dar ve dik sokakların iki yanında Cenova geleneğinin ürünü olan taş yapılar yükselmekteydi. Galata, *Palazzo del Communesi* taş yapıları, dar sokakları ve katolik kiliseleri ile tam bir İtalyan kenti görünümündeydi. Galata'nın merkezinde İtalyan tüccarlar surlara yakın alanda XIII. ve XIV. yy'dan itibaren Latin tarikatlarının mensupları, Dominikenler, Fransiskenler, XVI. yy'ın ikinci yarısından itibaren Avrupa ülkelerinin Osmanlı'ya gönderdikleri elçiler ikamet etmişlerdir. (Müller, W. 2007)

Şekil 3.6 : Cenova 1. İmtiyaz bölgesi, 1303 (Eyice, S. 1969)

Şekil 3.7 : Christoforo Buondelmonti haritası, 1422

Galata'ya dair en eski harita olan 1422 tarihli Buondelmonti'nin çiziminde Galata'daki yoğun konut dokusu dikkat çekmektedir. Bizans'ın son döneminde Galata limanının ticaret hacmi, Konstantinopolis limanlarının ticaret hacminin üç katını bulmuştu.

Denize doğru yelpaze şeklinde açılan dört sur duvarı bulunmaktadır. Sur duvarlarının deniz kıyısına alçalarak inmesi Galata coğrafyasının bir gereği olup, tarihsel topografinin önemli bir özelliğidir. Buondelmonti coğrafyadaki yükseltileri göstermemiş olmasına karşın sur duvarlarının çizimi bu özelliği adeta üç boyutlu olarak yansıtmıştır. (Yıldırım, S. 2008)

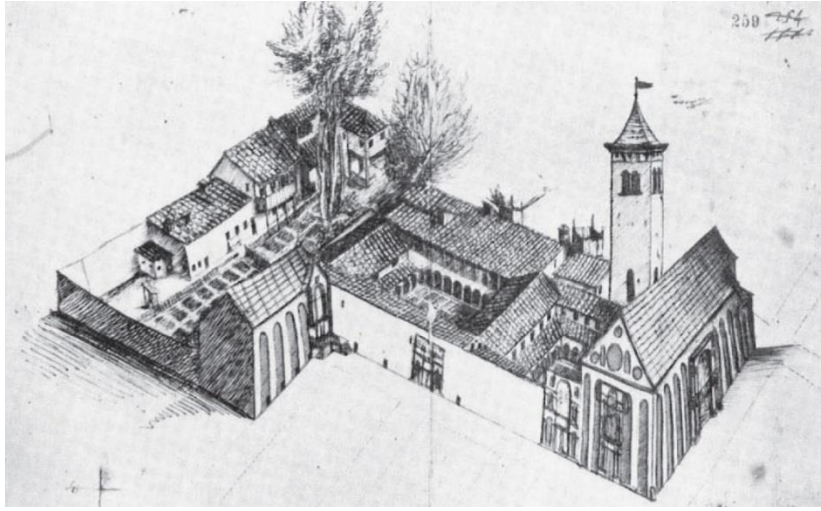

Şekil 3.8 : Galata Ceneviz Kolonisi. Eyice, S. 1969

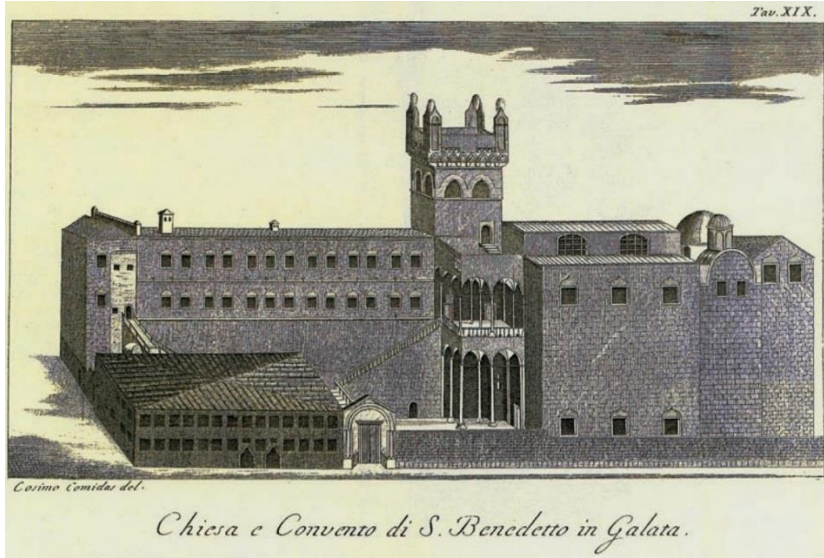

Şekil 3.9 : Galata Ceneviz Kolonisi, Homann, J.B. 1730

Louis Mitler'in betimlemesine göre 'Galata'nın fetihten önceki ve sonraki birkaç yüzyıldaki fiziksel görünümü; kaleleri, duvarları, dar ve kıvrımlı sokakları, Gotik kiliseleri ve kadın manastırları ile tipik bir surlarla çevrili kuzey İtalyan orta çağ kasabasıydı. Bu durum Buondelmonti ve Matrakçı Nasuh'un Galata tasvirinde gözlemlenebilmektedir. Bütün bu görünümle Bizans ve Osmanlı'nın temel anıtları ile uyum içindeydi. (Girardelli, P. 2005) Galata'da Mumhane civarında St. Francis kilisesi yer almaktaydı, ki bugün bu kilise varlığını devam ettirmemektedir.

Şekil 3.10 : 1639 yangınından önce Galata'da bulunan St. Francis kompleksi, Propaganda Fide arşivinden. (After G. Matteucci, Un glorioso convento francescano sulle rive del Bosforo, il S. Francesco di Galata in Costantinopoli, c. 1230–1697 [Florence, 1967]) Girardelli, P. (2005)

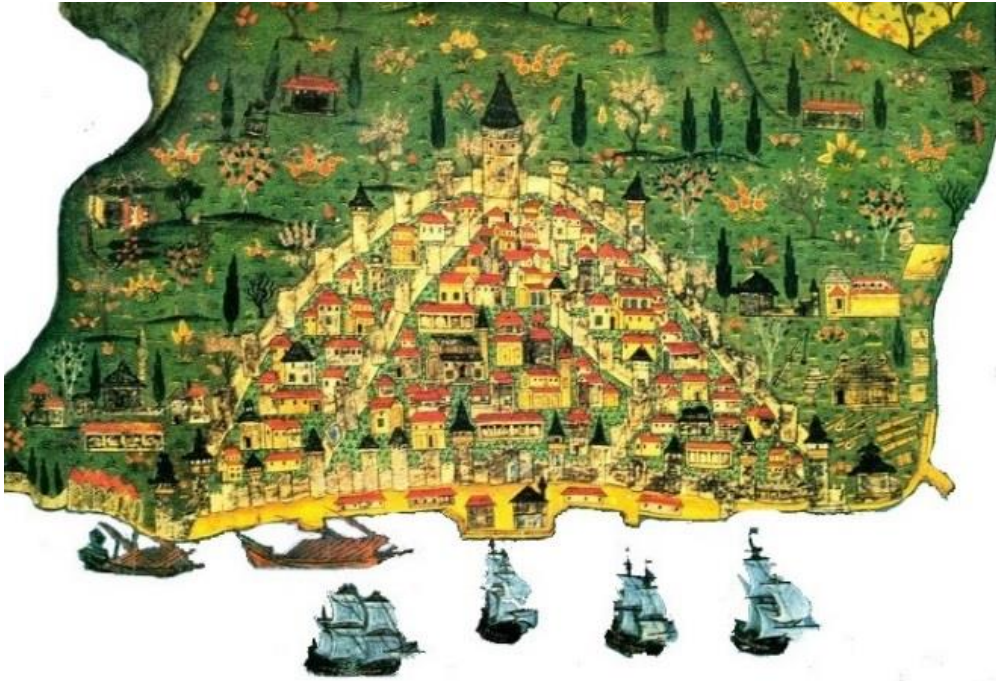
Şekil 3.11 : Saint Benedict Kilisesi, C.C. de Carbognano gravürü, 1794, Girardelli, P. (2005)

Fetih'ten sonra Pera'nın görüntüsü İstanbul'dan çok farklıdır. Surlar kısmen yıkılmış olsa da geri kalanlar gayet iyi korunmaktadır. Bölgede dar ve dik sokakların iki yanında Cenova geleneğinin ürünü yüksek taş yapılar yer alır. Eski kilise St. Michele'nin yıkılıp yerine büyük bir han yapılması o güne kadar batıda oturan Türk nüfusunun kentin her bölgesine dağıldığını gösterir. (Müller,W. 2007)

Ticaret ve bölgenin saldırılara karşı savunması için surlar onarılmış, topografyanın yüksek kesimlerinde askeri yerleşimler gerçekleşmiştir. 16.yy'ın ilk yarısından itibaren Galata'ya Fransızlar yerleşmeye başladılar. Bölgenin batısına tersane inşa edilmiştir.

Bunun yanısıra ahşap yapılaşmadan ötürü yangınlar olmuştur. Galata'da müslüman etkisinin de belirmeye başladığı bu dönemde müslümanlar çoğunlukla Azapkapı - Galata Kulesi hattında yaşamaya başlamışlardır. (Erdoğan, B. 2011) Bu dönemde müslüman ögeler deniz silüetine de etki etmeye başlamıştır.

Fetihten sonar Galata, Osmanlı başkentinin 'Avrupalı' bir kenar mahallesi olmuştur. (Magdalino, P. 2011) Fakat önemli bir husus olarak belirtmek gerekir ki; doğal yapısı itibari ile liman kenti olması Galata'yı Bizans yada Osmanlı etkisinden bağımsız kılmıştır. Bu sayede Galata'da kent dokusunu şekillendiren dini yapılar değil, askeri ve ticari yapılar olmuştur. (Çöl, N. 2009)

Şekil 3.12 : 16.yy'da Galata, Matrakçı Nasuh Haritası, 1533

Evliya Çelebi, Galata'yı şu şekilde tasvir etmiştir: 'Deniz kıyısından kuzey tarafına doğru Kule kapısına kadar bir saatlik bir yokuş ile varılmaktadır ve yol boyunca Ceneviz yapısı olan kagir evler bulunmaktadır.' (Erdoğan, B. 2011) Çelebi sur içindeki önemli yol akslarının Voyvoda Yolu, Arap Cami Yolu, Harbi Yolu, Kule Kapısı Yolu olduğunu, bölgede bağ bahçe bulunmadığını belirtmektedir. (Kahraman ve diğ. 2004)

Yüzyılın sonlarına doğru yeni gelişen Avrupa kentlerinin Akdeniz ticaretinde etkili olmasıyla, Cenevizli tüccarların buradaki ağırlığı azalmıştır. 17. yy sonunda da burada Ceneviz varlığı son bulmuştur.

18.yy'da İstanbul'da bulunmuş Tournefort, Galata'yı anlatır: Galata Kalesi içindeki iç bölgeleri ayıran surlar ve burçlar mevcut olup, Kule'den sahildeki gümrüğe kadar sur boyunca evler yapılmış olduğundan ve iç kapıların daima açık olmasından dolayı mahalleler ayırt edilemez. Bu dönemde gerçekleşen yangınlar ile ortaya çıkan durum ile surların da işlevini kaybetmesi Galata'nın çehresini değiştirmiştir. Bu değişime neden olan en önemli kararlardan biri; 18.yy başından itibaren Galata Surları eski işlevlerini kaybetmeye başladığında, devlete verilecek bir bedel karşılığı ile üzerlerine ev yapılmasına izin verilmesidir ve bunun sonucu olarak surlara bitişik çok sayıda atölye ve ev inşa edilmiştir. (Eyice, S. 1966)

Galata'nın çehresini değiştiren bir diğer önemli karar da Kule ile sahil arasındaki aks üzerinde bulunan ve Perşembe Pazarı Sokağı'nın Kule Sokağı'na bağlanışını kapısız kesen surların, bölgenin hızlı gelişmesinden dolayı yıkılması kararıdır. (Aksoy, Y. 1997)

Eugene Flandin (1853) 19. yy'da Galata'daki Ceneviz surlarının hala korunmakta olduğunu ve bunların Galata ile Pera arasında önemli bir ayırıcı görevi üstlendiklerini aktarmaktadır. Bu dönemde Haliç'in kuzey kesiminde, hala kısmen 15. yy surları içinde yaşayan, bir zamanların Ceneviz kenti Galata, sokak örüntüsünün işaret ettiği gibi en yoğun yerleşmeydi. Fetih'ten beri başkentin gayrimüslim merkezi olması Galata'nın gelişmesine etki etmiştir. 1840 haritasında bölgede görülen boş araziler, 1870'lere gelindiğinde dolmuştu. (Çelik, Z. 1998)

1864'te ilk olarak Mumhane Caddesi civarındaki surlar yıkılmıştır ve 19.yy'ın sonlarına kadar belirli aralıklarla devam etmiştir. Yıkımlardan sonra Karaköy'de surlardan geriye Voyvoda Kapısı, Karaköy Kapısı ve Horoz Caddesi Kapısı kalmıştır fakat belediyenin kuruluşundan sonra bunlar da yıkılmıştır. Galata'ya kimliğini veren

Ceneviz kenti imgesi de surların yıkımı ile yok olmuştur. Yıkımdan sonra 10 dönümlük arazi kazanılmış ve buralara evler yapılmıştır. 1865 - 66 yıllarında bölgedeki yapılaşma politikası sonucu olarak, ahşap dükkan ve evler yıkılarak yerine sağlam kagir binalar inşa edilmiştir. (Erdoğan, B. 2011)

1865 sonunda Tophane ile Karaköy arasında 758 metre uzunluğunda bir rıhtım inşa edildi. 19. yyda Galata'da kesinlikle bir Avrupa kenti çehresi vardı. (Çelik, Z. 1998)

20.yy'ın başlarında Galata kendine özgü dokusunu korumaya devam ederken, ilerleyen yıllarda etnik azınlıkların çözümleri sonucu, bölgede büyük değişim yaşanmıştır. İlk olarak, 1948'de İsrail'in kurulmasıyla Yahudilerin çoğu bölgeyi terk etmişlerdir. 6 - 7 Eylül 1955 olayları sonrasında, baskılar karşısında Rumlar ve Ermeniler de bölgeyi terk etmiştir. Sonrasında kozmopolit göçler ve bölgenin yeni sakinleri Galata'daki eski oluşumların değerini bilememişlerdir. (Aksoy, Y. 1997) 1957'de yol genişletme çalışmalarında fiziksel doku açısından ciddi tahribatlar yaşamıştır ve bir çöküntü bölgesine dönüşmüştür.

1958 yılında, Salıpazarı'ndan, Tophane'ye uzanan alanda, kıyı kesimi doldurulur ve yeni bir rıhtım inşa edilir. Dolgu alanında inşa edilen antrepolar ile hizmet binaları sonucu Tophane Meydanı ve liman ortadan kalkar. Beyoğlu bölgesinin Marmara'ya açılan ilk kapısı artık yoktur. Karaköy rıhtımına sadece yolcu gemileri yanaşır. Salıpazarı'ndaki depolama tesisleri ve Karaköy'deki yolcu limanı ile bölgenin ticari hizmeti gelişir.

Bu süreç 1985 - 86'a kadar devam eder. 1988 yılında Salıpazarı'nın yük gemilerine kapatılması ve depoların boşaltılması ile bölge yeniden yalnızlaşır. Karaköy bölgesindeki deniz ticareti ve faaliyetlerine hizmet veren binalar işlevlerini kaybederler. Kemankeş Caddesi boyunca yapıların oluşturduğu duvar, cadde üzerinde yürüyen insanların denizi görmelerine imkân vermemeye başlamıştır. (Gürsel, E. 2013)

20. yüzyıla kadar su ile olan doğal sınırlar olduğu gibi kalmış, kent dokusu ise gelişmeye devam etmiştir. Bu dönemde, alınan politik kararlar ve şehirleşme hareketleri ile birlikte kıyı şeridinde dolgu alanlar oluşturularak, buralar yaya ve araç trafiğine açılmıştır. Bu topografyada önemli değişimlere neden olmuş, kotlar değişmiştir. Bu etkiyi doğal topografyanın ilk deformasyonu olarak düşünmek olasıdır. Böylelikle kıyı şeridi, denize doğru 120 - 150 metre ilerlemiştir.

Şekil 3.13 : Galata, 1819 yılı morfolojisi, Kauffer Haritası üzerinden analiz. (Küblü, Y. 2015)

Şekil 3.14 : Galata, 1905 yılı morfolojisi, GOAD Haritası üzerinden analiz. (Küblü, Y. 2015)

Şekil 3.15 : Galata, 1927 yılı morfolojisi, Pervititch haritası üzerinden analiz. (Küblü, Y. 2015)

3.2. Galata'da Form ve Strüktür

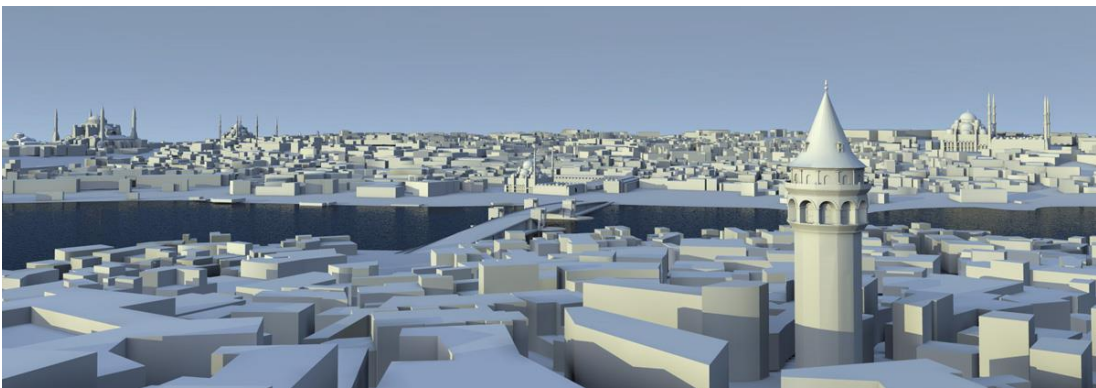
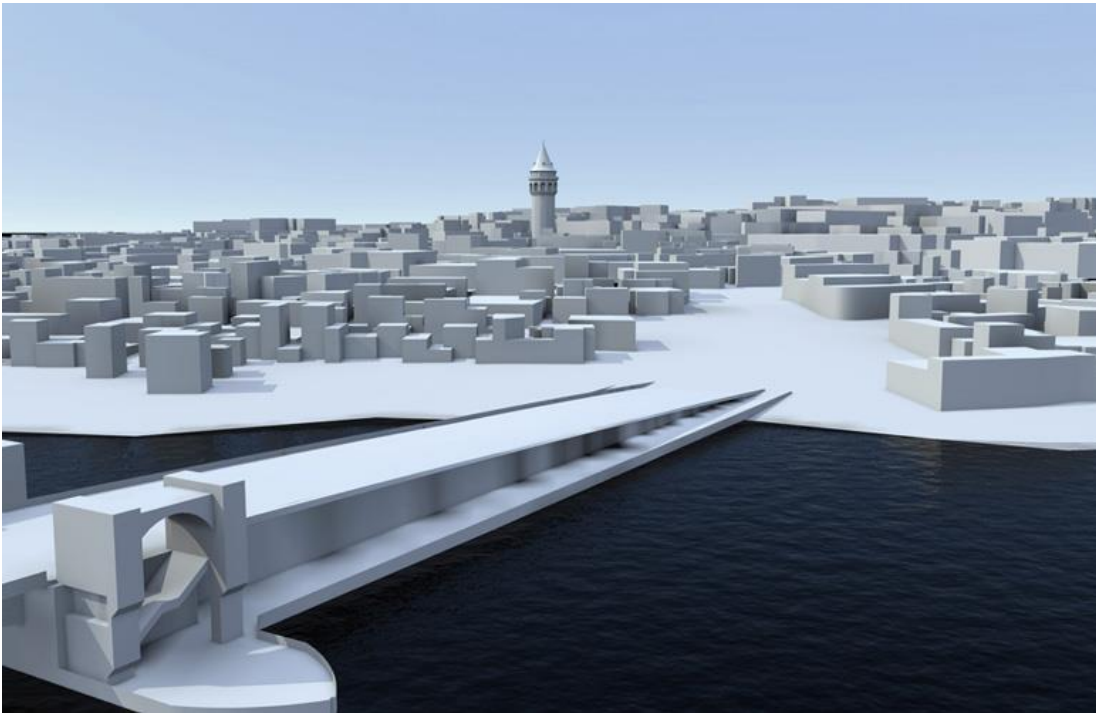
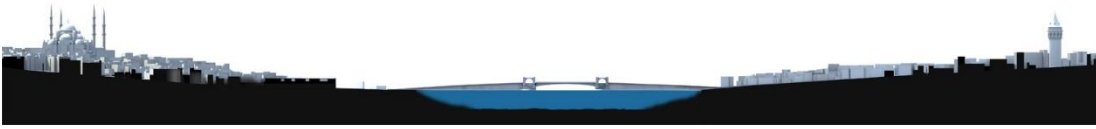
Galata su kıyısında, tepecikli bir arazi formuna sahiptir. Tepelerden aşağı inildiğinde suya varılmaktadır. Suyu göre şekillenmiş bir dokusu bulunmaktadır. İnsan etkisi olarak yapılaşmalar ve bağlantıları ile tam olarak 'sert zemin bir strüktür' örneğidir. Denizle paralel, topografyaya bağımlı yolları, kıyı boyunca büyümüş, yerleşmiş ilçeleri, köprüsü, vapurları İstanbul'da yaşayan ya da İstanbul'u ziyaret eden kişinin zihninde suya göre şekillenmiş bir harita oluşturur; ana yolların denize paralel olduğunu, tepelerden aşağı inildiğinde suya varılacağını kavrar. (Kuban, D. 1998) Ek olarak, bölgedeki sert zemin ve sık dokulu yapılaşma karakteri Galata strüktürünü güçlendiren elementlerdendir. Galata'nın dokusu Kule merkezli ırsal yayılan yerleşme dokusu olmakla birlikte, yıllar içinde çeperin genişlemesi ve sahil dolgusuna paralel olarak devam eden yapılaşmalardan oluşur.

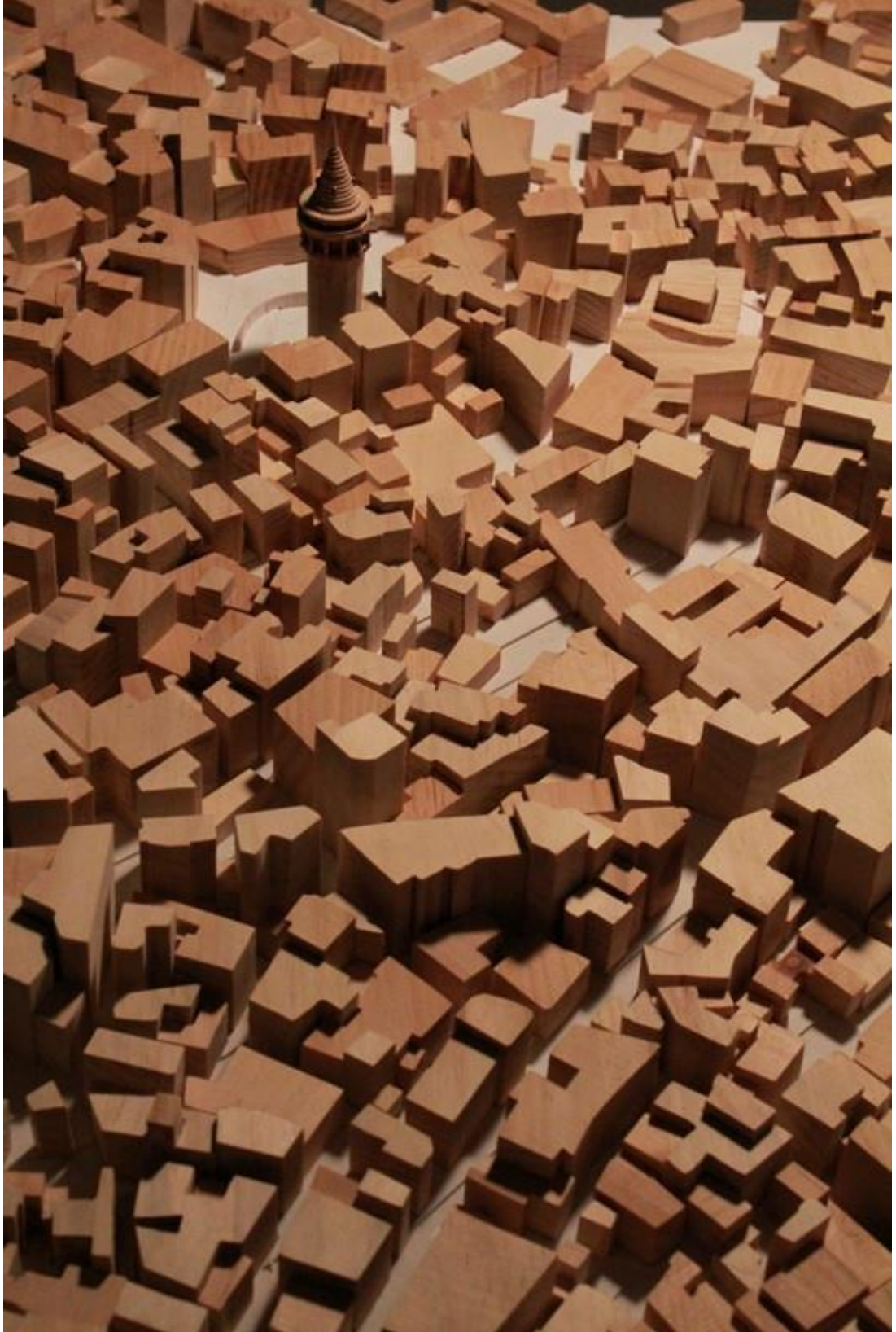
Şekil 3.16 : İtalyan kent dokusu, sokaklar ve binalar arasında boşluk yok. (Ashihara, Y. 1983), Galata kent dokusu.

Şekil 3.17 : Kıyı peyzajında dış bükey kıvrım (Ashihara, Y. 1983) ve Galata kıvrımlı kıyı şeridi.

Şekil 3.18 : Weldon Pries, Istanbul Studio Fall 2011 Wentworth Institute of Technology, Cambridge, Massachusetts, [Url 7]

Şekil 3.19 : Weldon Pries, Istanbul Studio Fall 2011 Wentworth Institute of Technology, Cambridge, Massachusetts, [Url 7]

3.2.1. Galata'nın doğal topografyası

Galata'ya dair ilk referans M.Ö. 1. yy'da Strabon'un bölgeden 'Sykae' olarak bahsetmesidir. M.S. 2. yüzyılda aynı yer, coğrafyacı Denys tarafından 'Promontorium Isthmicum' (Yarımada Tepesi) olarak adlandırılmıştır. (Eldem, E. 2010)

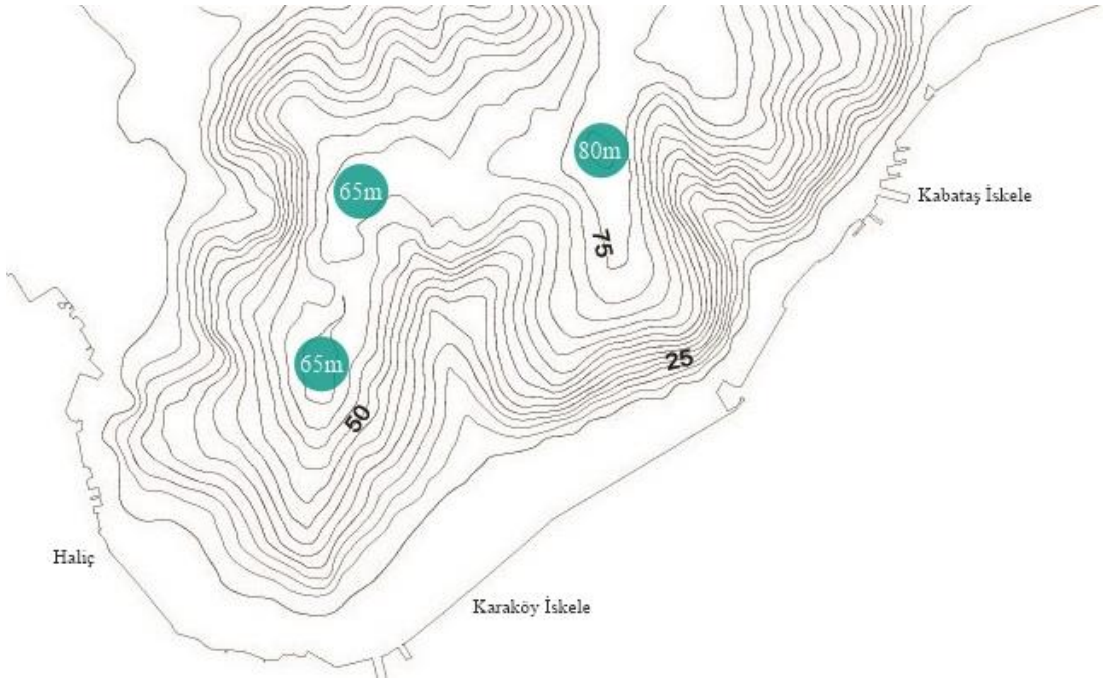
Galata, Carbognano'nun hesaplarına göre 41 derece 4 dk kuzey enleminde yer almaktadır ve çevresi yaklaşık 4 mildir. İhtifalci Mehmet Ziya Bey, Bizans ve Osmanlı Medeniyetlerinin Ölümsüz Mirası isimli kitabında, Galata'nın koni şeklinde bir tepe üzerinde olduğundan ve Kule'den tepe etrafındaki ovalara doğru yelpaze şeklinde 4 sur görünümünde olduğundan söz etmektedir.

Günümüzde ise Galata, coğrafi olarak kuzeyde Kasımpaşa, Kozludere ve Beyoğlu, doğuda ise Dolmabahçe'ye uzanan tepeler ile sonlanan bir bölgeyi oluşturmaktadır. (Çöl, 2009) Ve bölgenin güçlü topografik yapısında, arazinin denizle ilişkisinin temel unsurlar olduğu görülür. (Deviren, S. 2001) Galata kıyıları liman olmaya coğrafi bakımdan çok elverişlidir çünkü derinlik büyük gemilerin kıyıya rahatça yanaşmasına izin vermektedir. (Müller, W. 2007)

Galata'da denize göre, zaman içinde şekillenen bir topografya sözkonusudur. Liman bölgesi formunu topografya tanımlamıştır ve 'denizin kurduğu bir kentin parçası olarak, Galata'yı deniz geliştirmiştir.' (Kuban, D. 1998) Galata'yı tanımlayan 'doğal liman' karakteristiği, coğrafyasındaki büyük mavi yama olarak 'deniz'i birincil topografik katman yapmaktadır. Bir liman kenti olarak Galata'da kıyı şeridi ana karakteristiktir. Kıyı şeridinin en önemli avantajı sahili takip ettiğinden az eğimli veya düz olmasıdır. Bir diğer önemli karakteristik ise Galata'ya denizden yaklaşma durumudur; kente giriş köşeden değil, tam ortadandır ve bu durum Galata'da bütün doku üzerine etki etmektedir. İstanbul'un merkezinin boşluk (su) olması ve bu boşluğun ölçekli bir yükseklikteki kara parçaları ile çevrelenmiş olması, özellikle denizden gelişi ilginç kılan ve şehrin ilk görüşte merkezden dışa doğru kavranmasını sağlayarak ona özellik katan bir durumdur. Venedik'e de denizden girebilir ama birşey algılama şansı yoktur. (Yürekli, H.) Denizi takiben yükselen tepecikli arazi yapısı ise formun karadaki devamlılığını oluşturmaktadır. Karadaki bütün bağlantılar su ile ilişkilidir. Doğal liman özelliğinde olması ve sokakların dik yokuşlu olup denize açılması bu etkiyi desteklemektedir.

Şekil 3.20 : Galata arazi şekilleri

Şekil 3.21 : Galata topografyası, tepe noktaları ve kesit görünümü

Galata arazi yapısı ise tepe, vadi ve sırtlardan oluşmaktadır. Bölge 80 metre kotuna kadar yükselen, 3 tepeli bir arazi formuna sahiptir. Topografik koşullar bu durumda Galata’da ulaşım aksının kuzey güney yönünde olmasına izin vermiştir. Önemli

aksların sırtlardan geçmesi çevrenin daha iyi algılanabilmesine sebep olmaktadır. Aşağıya inen genellikle ara yollar denize ulaşmaktadır, bu da yön duygusunu arttırmaktadır. Topografyanın bu gücü, ana arterler ve ikinci derecede yolların birbirlerinden çok farklı olmasına sebep olmaktadır. Yani ikinci derecedeki yollar, ana akslara alternatif oluşturamamaktadır. Böyle olduğunda ana yollar çok yoğun olarak kullanılmakta ikincil olan yollar ancak mahalli olarak kullanılmaktadır. Bu durumda birinci derecede olan akslardan sık sık geçtiğimiz için yolun iki yanını oluşturanları çok iyi bilmemize rağmen, geçtiğimiz aksın hemen yakınındaki ikinci derecedeki yolları ve çevreyi hiç görmeme olasılığı vardır. (Yürekli, H.)

Şekil 3.22 : Galata'da ana akslardan biri; Yüksek Kaldırım Sokağı plan ve kesit görünüm

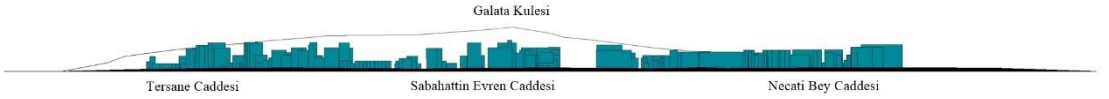
Eğimler üç tarafa; kuzey, kuzeybatı ve kuzeydoğu yönlerine doğrudur. Tersane Caddesi'ne kadar %10 - 20 arasında değişen eğim durumu, bu caddeden sonra %20'yi geçmekte, Kuledibi'nde +43 kotuna yükselmektedir. (Beyog. Bld. 1997) [Url 14]

Genel olarak bir yokuş izlenimi veren yerleşmenin dokusu da merdivenli ve organik yapıyla yollarıyla topografyaya uygunluk göstermektedir. (Aksoy, Y. 1997)

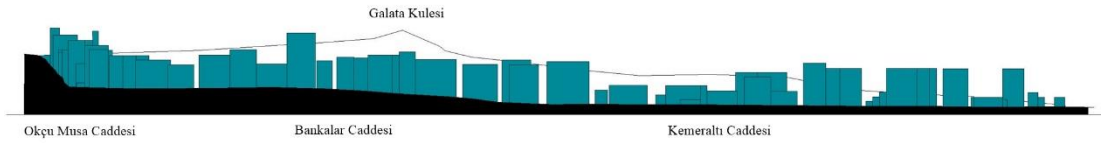
Eğimlerin yönünde üç tepe bulunmaktadır. Doğu yönündeki tepe batıdakine göre daha az eğimlidir ve bu tepeler bölgeyi güçlü fırtınalardan korumaktadırlar. Bu duruma göre, ana aks kuzeyden güneye doğru yönelmiş olup, diğer ara caddeler kıyı şeridi boyunca ilerlemektedir. Bunun yanı sıra Galata önemli bir yüksekliğe sahiptir: Eğer bölgedeki her ev aynı yükseklikte olsaydı, üst katlardaki bütün odalar denize ve geçen her gemiye açık olacaktı. Bu durum arazi yüksekliğinin ne kadar vurgulu olduğunun göstergesidir. Kıyı şeridinden sonra, eğim yaklaşık %10 civarındadır. Galata Kulesi'ne doğru ilerledikçe eğim artmaktadır.

Şekil 3.23 : Galata kıyı şeridi, sıfır kotu. kentsel kesit, Yeni Haliç Metro Köprüsü'nden Tophane'ye kadar.

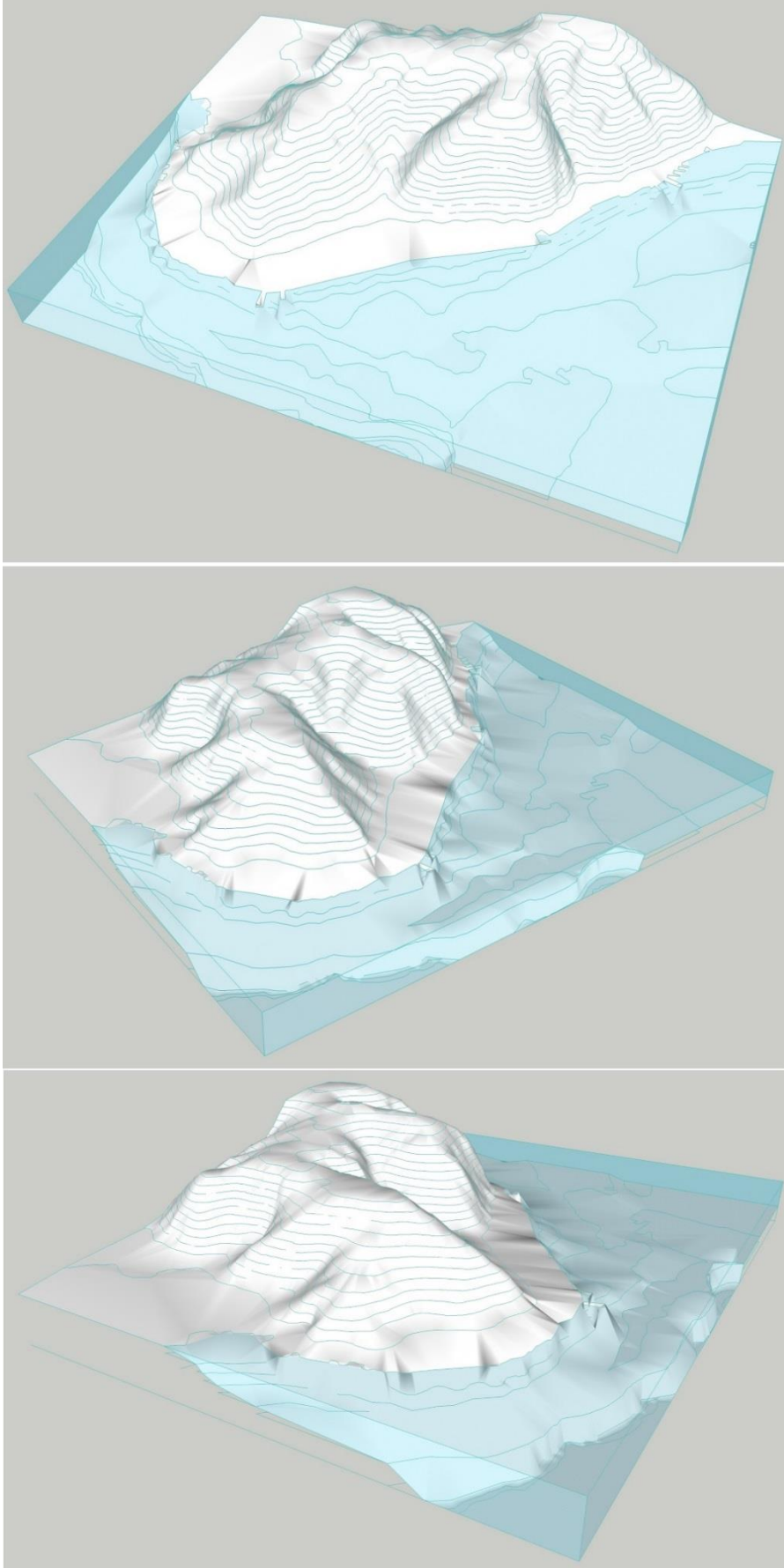

Şekil 3.24: Tersane Caddesi - Necati Bey Caddesi aksı, kentsel kesit.

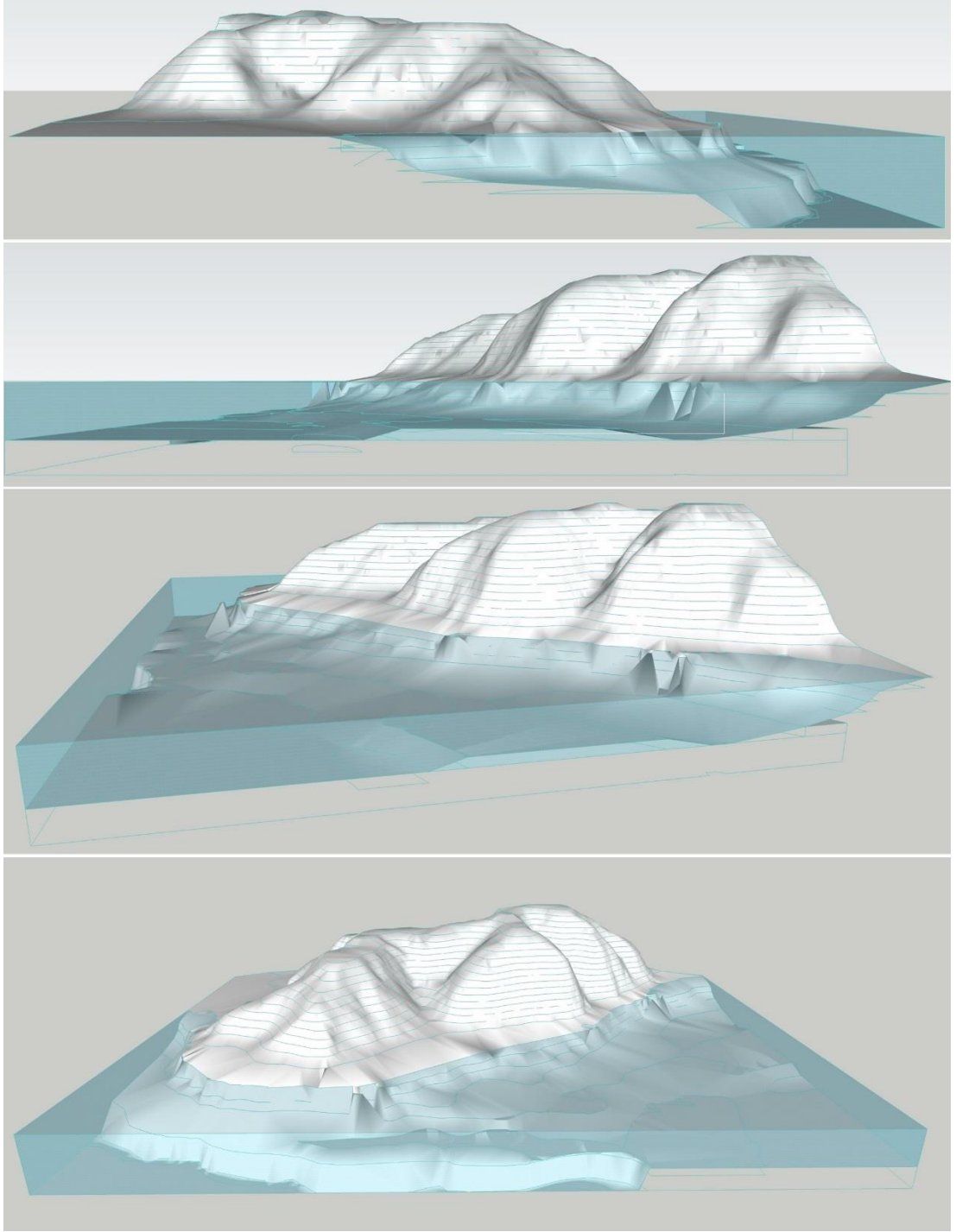

Şekil 3.25 : Okçu Musa Caddesi - Kemeraltı Caddesi aksı, kentsel kesit.

Galata'nın topografyasında, bakış noktaları, yerleşim seviyesinin altındadır ve üç tepeye orantılı olarak gökyüzünün bir parçası olurlar. Bina yükseklikleri de önemlidir. Tipik bir örnek olarak Galata Kulesi'nin, İstanbul silüetindeki konumu önemlidir. Topografyanın özel karakteri diğer herhangi topografyalara kıyasla, doğal ve mimari değerleri sergilemek için müthiş bir altlık özelliği göstermektedir. (Bahtiyar, S. 1997)

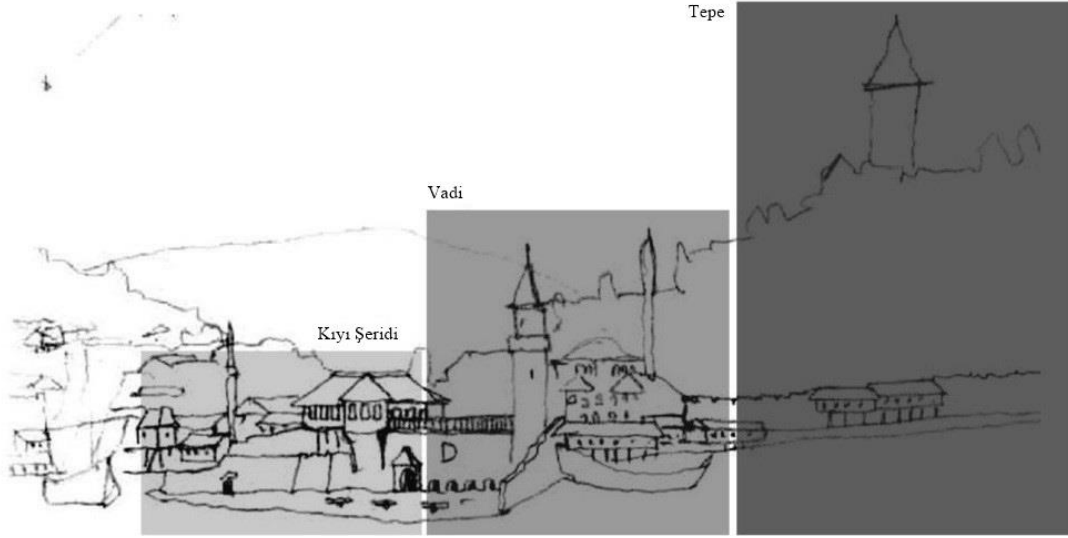

Şekil 3.26 : Galata arazi ve sualtı topografyası. (Küblü, Y. 2015)

Şekil 3.27 : Galata arazi ve sualtı topografyası. (Küblü, Y. 2015)

Bunun yanısıra ‘su’dan itibaren, topografya kademeli bir şekilde yükselmektedir. (Kıyı Şeridi + Vadiler + Tepeler) Bu kademeli ilişki, çok çeşitli bakış noktaları ile kenti deneyimlemeye olanak sağlamaktadır.

Şekil 3.28 : Detail from the view of Dessonville, Vue de Pera, Galata et d'une partie de Constantinople 1721, copied from the original in Biblioteque Nationale Paris, Cartes et plans, GE SH 18E PF 98 BIS DIV 7 P 4. Erkal, N. The Corner of The Horn; An Architectural Review of The Leaded Magazine in Galata, Istanbul, METU JFA 2011/1 (28:1) 197 – 227 p: 214 üzerinden analiz

Bu şekillenmeye dair ilk adım Cenevizlilerin bölgeye yerleşmesi ile birlikte başlamış, ana aks denize bağlanmış ve eğimden dolayı dar merdivenli ve merdivensiz sokaklar denize açılmıştır. Bu dönemde Galata, topografya ile uyum içinde, savunma surları ile birlikte tamamen tipik bir Akdeniz liman kenti özelliğindedir. Surlar üzerindeki kuleler de hem deniz ticareti hem de savunma için kolaylık sağlamakla birlikte topografik yüzeyde değişikliklere de sebep olmaktadır. Galata kent dokusu tamamen suya göre şekillenmişti fakat su ile ilişkisi Fetih'e kadar (1453) limitli bir şekilde devam etmiştir.

Doğal sınırlar içinde, bölgede geniş düz alanlar bulunmamaktaydı fakat 1940'larda ilk dolgu alanlar yapılmasıyla birlikte, topografya düz formlara da sahip olmaya başlamıştır. (Yürekli, H.)

3.2.2. Galata'nın yapay topografyası

Galata'da kent topografyası tamamen su ile etkileşimi üzerine kurulmuştur. Kurulduğu ilk dönemden itibaren liman yapısına sahip olması ve bölgede sokakların denize çıkması su etkisinin ne kadar güçlü olduğunun göstergesidir. Galata bölgesinde kentsel doku biçimsel olarak yarımadaadan farklıdır. Zira kentsel dokunun sınırları limana bağımlı biçimlenir. Fakat asıl önemli unsur limana bağlanan dik yokuşların merdivenli düzenlendiği, topografyanın taraçalar oluşturarak kullanıldığı kentsel biçimlemenin; Akdeniz'de Geç Antik Çağ'dan itibaren liman kentlerinde görülen tarzda gelişmesidir. (Çöl, N. 2009) Bu da Galata'nın tarihsel süreklilik gösteren bir liman yapısına sahip olduğunu gösterir.

Galata'nın bütün sokakları denize paralel değildir ve sırtın yamacını izlemezler; çünkü çok diktir. Çıkışı kolaylaştırmak için kaldırımları her iki adımda bir geniş bir basamak olacak şekilde düzenlenmiştir. Üzerinde birçok Avrupa mağazası bulunan bu yolların en önemlisi, büyük kulenin dibine açılan bir kapıya ulaşır. (Flandin, E. 2010)

Ehlileşmiş bir topografya örneği olarak Galata'da yapay katmanlar, arazi yüzeylerini domine etmiş ve bölgede geniş bir yayılım halindedir. Öncelikli olarak arazi formu üzerindeki yerleşme dokusu önemli yer tutar. Bunun yanı sıra tarihsel yapılaşmalar ve kıyı şeridini kaplayan dolgu alanlar, yakın geçmişte yaşanan yıkımlar ve genişletilen caddeler, merdivenler, tarihi tünel, surlar, balıkçılar, cruise gemileri, hanlar, Galata kulesi, Arap Cami ve Yeraltı Cami, yapay katmanları analiz etmede önemli referanslardır.

Bu aşamada yapay topografyanın etkileri, alana sudan yaklaşarak değerlendirilecektir.

Galata'nın yapay topografyası 'Sıfır Kotu'ndan itibaren değerlendirmeye alındığında, öncelikle su yüzeyini ele almak gerekir. En geniş ve tek düz yüzey olarak bu kısım Galata'ya iki değişken topografya kazandırmaktadır. Hemen kıyı şeridinde bulunan uluslararası limana sıklıkla cruise gemileri demirlemektedir. Bu da Galata'ya liman boşken farklı bir topografya, dolu iken ise farklı bir topografya çizmektedir. Galata topografyasını domine eden bir etken olarak büyük cruise gemileri, bölgenin görsel algısını olumsuz etkilerken, öte yandan Galata topografyasının değişken ve yeni bir ölçeğini oluşturmakta, aynı zamanda Bizans, Konstantinopolis ve İstanbul'un kültür peyzajını kesmektedir. (Debold, A. 2006)

Şekil 3.29 : Galata rıhtımı boşken ve cruise gemileri var iken.

Şekil 3.30 : Çeşitli bakış açılarından cruise gemilerinin Galata topografyası üzerindeki etkileri.

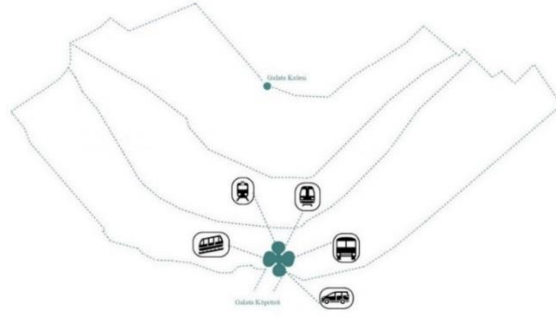
Su yüzeyinden sonra, Necati Bey Caddesi ve Tersane Caddesi'ne kadar olan kısım 0 - 4.5 m yükseklik aralığında, oldukça değişken bir strüktüre sahiptir. Bu aralıkta eğim % 0 - 12 arasında olduğundan strüktürel değişimlere en açık katmandır.

Öncelikle kıyı şeridi dolguları incelendiğinde, ilk dolgular 1905'te tarihli GOAD haritasında görülmektedir. Trafik akışını rahatlatmak amacı ile yeni caddeler açılarak, kıyı şeridi denize doğru 120 - 150 m artırılmıştır. Bu durum kıyı şeridinin doğal çizgisinin bozulmasına sebebiyet vermiştir. (Yürekli, H.) Dolgu alanlarda Galataport projesinin gerçekleştirilmesi öngörülen Salıpazarı bölgesi ise 2.7 km uzunluğundadır. Bunun yanı sıra, kıyıda Kadıköy ve Üsküdar'a günlük gidiş gelişler için vapur iskeleleri bulunmaktadır. Su yüzeyindeki günlük gidiş geliş hareketleri topografik açıdan Galata'ya farklı bir dinamizm katmaktadır.

Şekil 3.31 : 1905 tarihli GOAD haritası. Kıyı şeridindeki dolgular net bir şekilde görülmektedir.

Kıyıdan içeri ilerlendiğinde, eğimin oldukça elverişli olmasının avantajı ile birkaç ulaşım sisteminin burada merkezlendiği görülmektedir. Bölgenin tramvay, otobüs, ve tünel sistemi ile Tarihi Yarımada ve Beyoğlu içindeki diğer bağlantıları bu katmandan geçmektedir.

Şekil 3.32 : Galata’da ulaşım sisteminin yoğunlaştığı bölge. Topografyanın en aşağı noktası. Soldan sağa: Tarihi Tünel, Metrobüs, Otobüs Durakları aynı noktada toplanmış durumda.

Ulaşımın rahat ve akıcı olması, bölgeyi kullanım açısından popüler hale getirmiştir. Mumhane Caddesi, Kemankeş Caddesi, Tersane Caddesi boyunca ve Fransız Geçidi’nde yeme içme mekanları ve ticari işletmeler, işhanları yoğun olarak yer almaktadır. Kentsel dönüşümün etkisi ile, özellikle Karaköy bölgesi yoğunlaşmaya başlamış ve bazı caddeler trafiğe kapanmıştır. Kıyıda yer alan Karaköy Meydanı bir geçiş ve buluşma noktasıdır. Fransız Geçidi, Osmanlı döneminde hemen önünde Fransız İskelesi’ni bulundurması açısından önemlidir. Bugün ise dolgu alan olan Kemankeş Caddesi’ne açılmaktadır. Burada bulunan Yeraltı Camii, Bizans döneminde sur kalesi idi. Fetihten sonra camiye dönüştürülen yapı, ‘yeraltı’ olarak bilinmesine rağmen yer altında değil, zemin ile aynı seviyededir. Çaprazında Gümrük Sokak’ta yer alan Kemankeş Kocamustafa Paşa Camii ise Bizans döneminde kilise iken, sonra camiye dönüştürülmüştür.

Kıyı şeridinin Perşembe Pazarı bölümünde ise Balık Pazarı, nalburiye ve hırdavat dükkanları odaklı küçük işletmeler yer almaktadır. Bu kısımda da Kurşunlu Han, özellikle önemli bir nirengi noktasıdır.

Denizden biraz daha içeri ilerlendiğinde 4 - 18 m’lik eğim farkına geçilir. Burası Necati Bey Caddesi - Kemeraltı Caddesi ve Tersane Caddesi - Bankalar Caddesi arasında kalan bölümdür.

Eğimin artması, topografyadaki hareketliliği bir miktar azalmıştır. Böylelikle alan karmaşık ulaşım sisteminden arınmış, küçük işletme ve atölyelerin bulunduğu bir katman özelliğindedir.

Galata Hırdavatçılar Çarşısı burada önemli bir topografik iz niteliğindedir. Genel dokunun dışında çarşı, Osmanlı döneminde burada bulunan St. Francesco kilisesinin yanması üzerine yerine cami inşa edilmesi ve 1936'da caminin yıktırılması ve 1959'da çarşının kurulması bakımından değerli bir yapıdır.

Şekil 3.33 : Galata hırdavatçıların bulunduğu yerleşimler. (Küblü, Y. 2014)

Arap Cami, diğer önemli bir topografik izdir. Erken Bizans döneminde burada St. Irene Kilisesi bulunmaktaydı. Zamanla harabeye dönüşen kilisenini yerine burada yaşayan latinler, Cenovalılar'ın San Paolo Kilise'sini inşa etmelerine izin verirler.

Fetih öncesi İstanbul'un tek gotik kilisesi olan yer, daha sonra camiye dönüştürülmüştür. İstanbul'un birkaç dönemine ait katmanları bulundurması açısından önemlidir.

Salt Galata, 19. yy da Alexandre Vallaury tarafından tasarlanan eski Osmanlı Bankası binasıdır. Geç Osmanlı döneminde tasarlanmış olan binanın, döneminin mimarisi ve Galata'daki kültürel dokuyu simgelemesi açısından önemlidir. Salt Galata bir banka binasıdır ve Bankalar Caddesi (Voyvoda Caddesi)nde yer alır. 19. yüzyılda Galata'nın aktif bir ticaret ve bankalar bölgesi olduğunun en önemli simge yapısıdır.

Şekil 3.34 : Bankalar Caddesi, Kesit Görünüm, 2001, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi

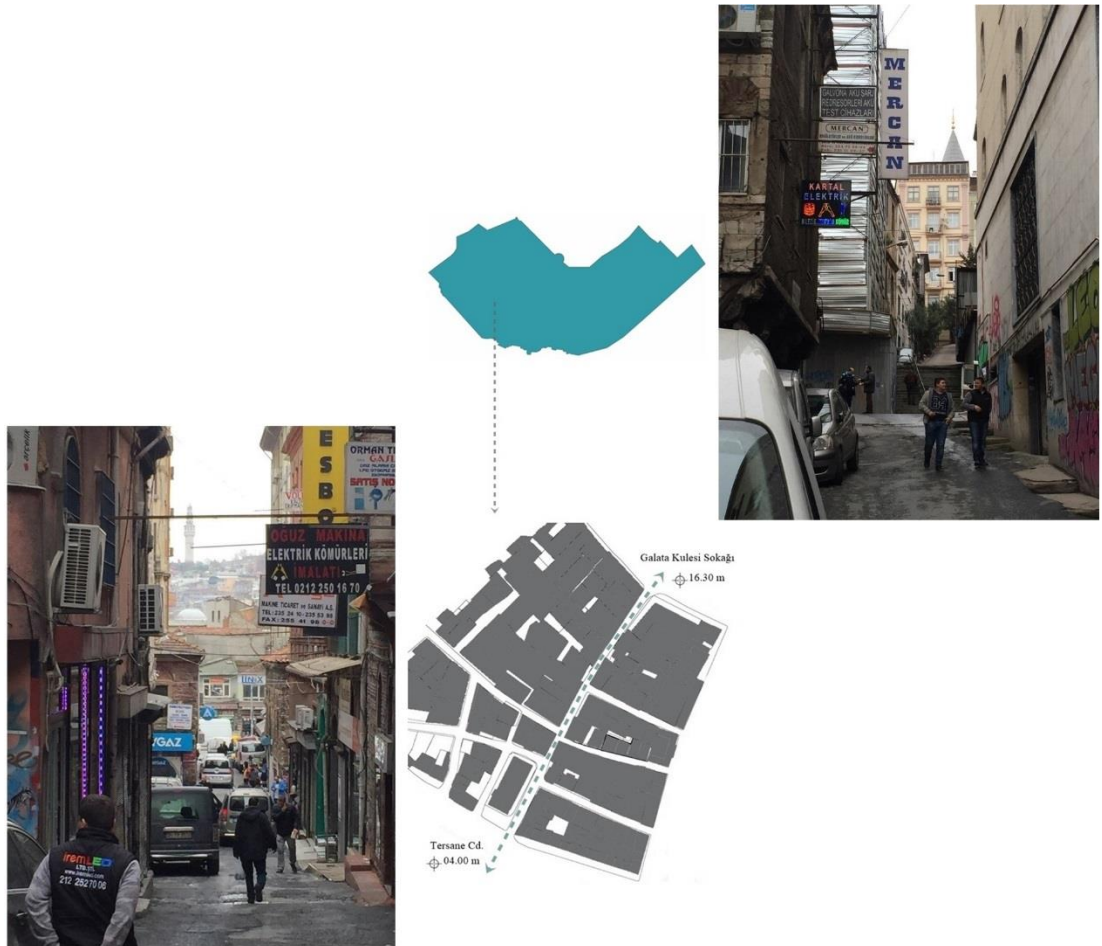
Bankalar Caddesi'nin bitiminin Yüksek Kaldırım Caddesi ile bağlandığı noktada topografyada tanımlanmamış mekansal bir açık alan kullanımı söz konusudur. Kavşak noktasındaki açık alan bugün buluşma noktası ve meydan niteliği taşımaktadır.

Şekil 3.35 : Bankalar Caddesi girişinde kendiliğinden oluşmuş kamusal mekan.

Galata'da sokak yapısı incelendiğinde; sokaklar denize açılmakla birlikte, kıvrımlı bir şekilde ilerledikleri için, bu yükseklikte denize doğru direkt bir manzara bulunmamaktadır, bazı sokaklarda mümkündür, bazısında ise zamanla binaların üzerine ek kat çıkılması ile deniz perspektifi kapanmıştır. Fakat, binalar üzerinden Tarihi Yarımada'nın silueti görülmektedir. Ekstrem örnekler olarak Tenha Sokağı ve Perşembe Pazarı Sokağı kot farkları sebebiyle ve oluşturdukları perspektifler sebebiyle, bu katmanda incelenecektir.

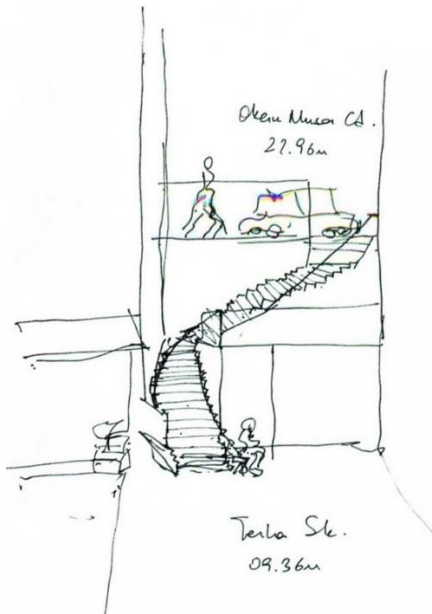
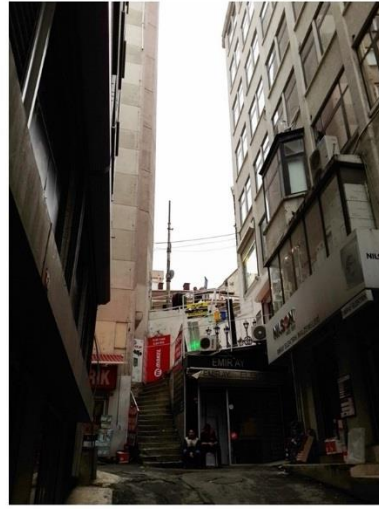
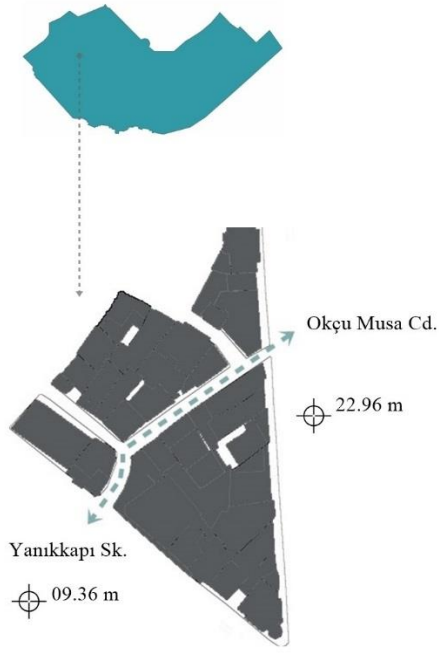
Perşembe Pazarı Sokağı'nın en aşağı ve en yukarı noktaları arasında 12.5 m kot farkı bulunmaktadır. Kule'den denize direkt olarak inen bir akstır. Hafif kıvrılarak denize doğru indiği için, sokağın içindeyken denizi görmek mümkün değildir. Fakat bina çatıları üzerinden Tarihi Yarımada silüetini görmek mümkündür.

Şekil 3.36 : Perşembe Pazarı Sokağı, Yukarıya bakış, Aşağıya bakış, Tarihi Yarımada silüet

Tenha Sokağı, Okçu Musa Caddesi ile Yanıkkapı Sokağı'nı birbirine bağlayan bir ara sokaktır. Okçu Musa Caddesi'nden aşağı merdiven ile inilen sokak, 9 metre birden aşağı inerek Tenha Sokağı'nı oluşturması ile ilginç bir topografik sahne oluşturmaktadır.

Sokağın içinden Okçu Musa Caddesi'ne doğru bakıldığında iki katlı bir kentsel sokak - cadde kesiti ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda Galata topografyasında ilginç bir değerlendirme noktasıdır.

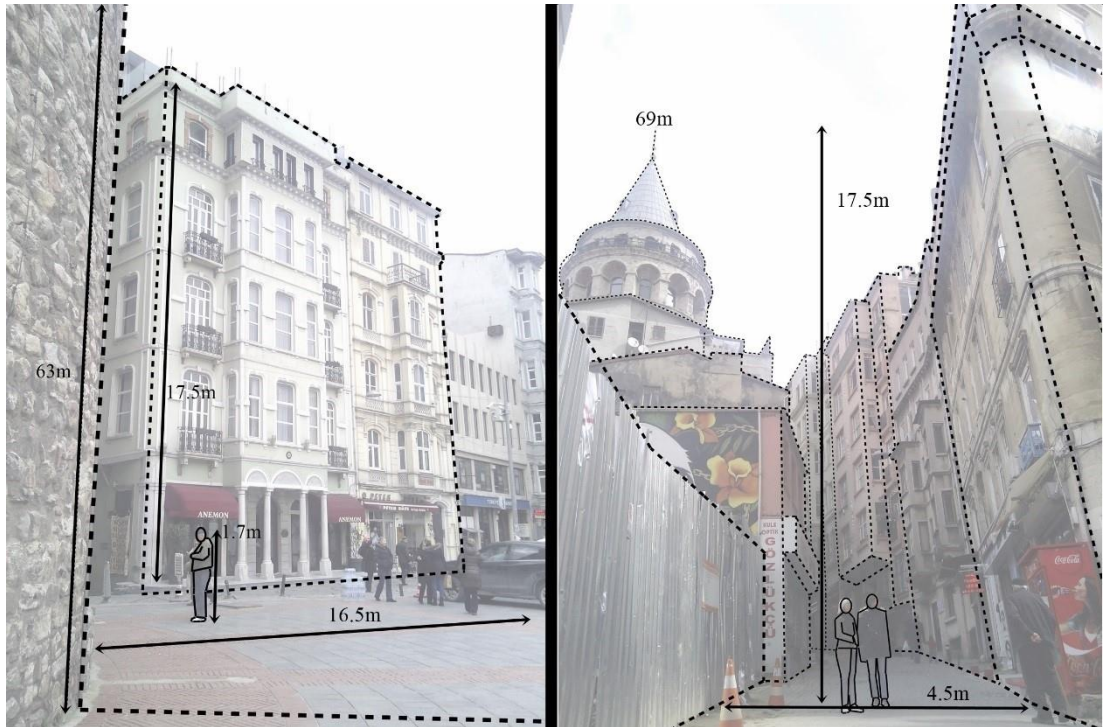
Şekil 3.37 : Tenha Sokağı, Görünüm ve Çizimleri, 2015

Tenha Sokağı, Okçu Musa Caddesi ile Yanıkkapı Sokağı'nı birbirine bağlayan bir ara sokaktır.

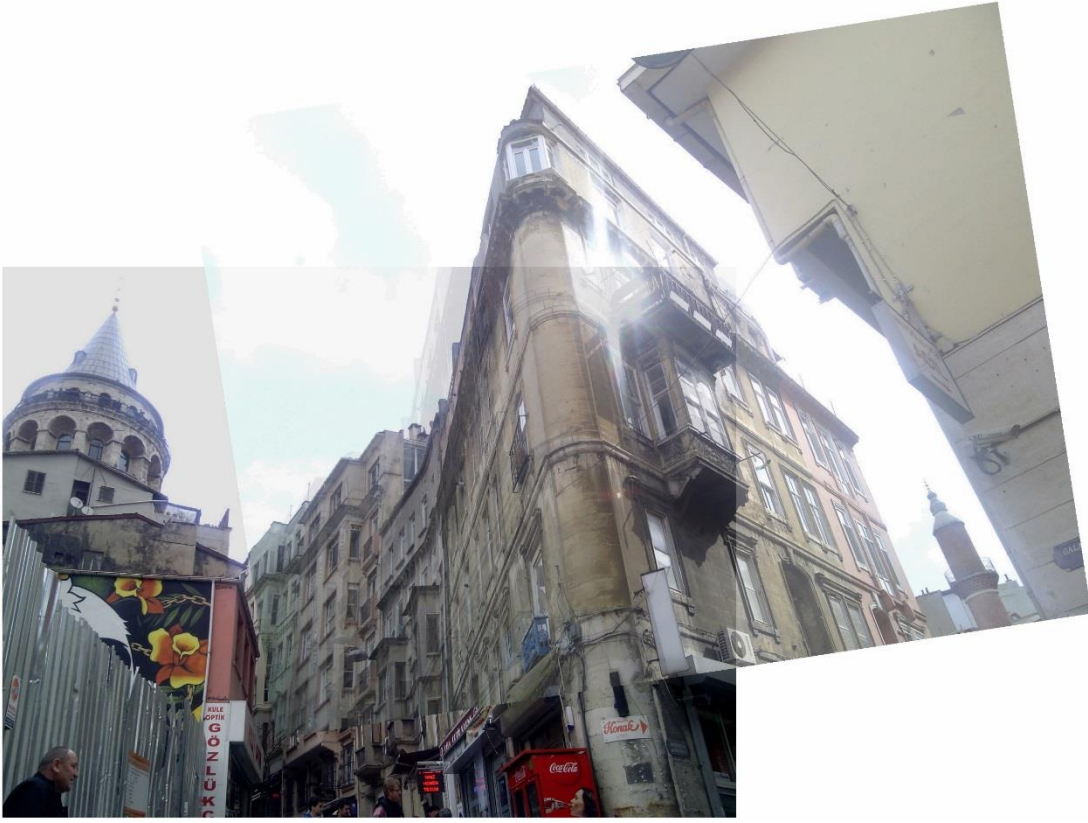
18 - 48 m arasındaki kısımda Kule'ye doğru yerleşimlerin olduğu, ve dükkanların yer aldığı bir düzen bulunmaktadır. Bankalar Caddesi ve Galata Kulesi arasındaki bölgedir. Bu katmanda topografik açıdan önemli olarak St. Benoit Lisesi, Sankt Georg Hastanesi ve Lisesi, St. Peter Kilisesi, Bereketzade Cami bulunmaktadır. St. Benoit Lisesi'nin dış duvarlarında Ceneviz sur kalıntıları bulunmaktadır. Eğimin çok fazla olması eteklerdeki gibi hareketliliğe imkan vermemektedir.

Dar sokaklardan yüksek binalar, mekansal olarak, insan ölçeğinde baskın çıkarak kapalılık hissi oluşturmaktadır. Ve bu algı, özellikle eğimin de artması ile oldukça etkili bir şekilde hissedilmektedir.

48 metre kotunda tepeden kuşbakışı deniz görünümü bulunmaktadır. İstanbul'a denizden girişi kontrol eden bir konumdur. Bunun yanı sıra Karaköy'den Galatasaray'a çıkan Tarihi Tünel ve yine Galata Kulesi'nden Bereketzade Camii'ne bağlantı sağlayan gizli bir geçidin bulunması topografyayı etkileyici kılmaktadır. Kule ise 69.90 m yüksekliği ile insan ölçeğine baskındır. Topografik yükseklik ise 119.90 metredir. Meydan, buradaki kamusal alanı oluşturmaktadır ve formu ile tipik bir Ceneviz liman kenti tipolojisini bir kez daha vurgulamaktadır.

Şekil 3.38 : Galata Kulesi ve çevre bina yüksekliklerinin insan ölçeği ile ilişkisi.

Şekil 3.39 : Dar sokaklar, yükselen binalar, artan eğimin etkisi ile kent topografyası; Galata Kulesi ve Bereketzade Cami, Galata Kulesi Sokağı'ndan, 2015

Şekil 3.40 : Bereketzade Medresesi Sokağı ve Galata Kulesi Sokağı'ndan görünüm

Tipik bir bağlantı olarak Tünel, 1869 yılında Henry Gawand tarafından projelendirilmiştir. Galata bankerlerinin Tarlabası'ndaki evlerine ulaşabilmesinde kolaylık sağlamak amacı ile tasarlanmış olan Tünel 580 m uzunluktadır. Dünyanın kayışla işleyen tek metrosu olma özelliğine sahiptir. (Aksoy, Y. 1997) Tünel zemin olarak bir sırttan geçmektedir.

Şekil 3.41 : Tünel kesit görünümü (Url: <http://tunel.iett.gov.tr/>)

Topografyanın etki ettiği en bariz katmanlardan biri bağlantılardır. Bütün kentsel ilişkileri düzenleyen bağlantılar, Galata'da topografyaya 'mecburi' olarak uyumlu gelişmiştir. Bu bazda değerlendirildiğinde en önemli bağlantılar: Araziyi en yüksek noktadan en aşağı noktaya bağlayan caddeler, merdivenli sokaklar, tarihi tünel ile kıyı şeridine paralel ilerleyen caddelerdir.

Aşağı inen ara yollar denize ulaşmaktadır, böylelikle deniz etkisi (koku, ses, rüzgar) sokaklardan içeri girmekte ve bu da yön duygusunu artırmaktadır. Topografyanın bu gücü, ana arterler ve ikinci derecede yolların birbirlerinden çok farklı olmasına sebep olmaktadır. Yani ikinci derecedeki yollar, ana akslara alternatif oluşturamamaktadır. Böyle olduğunda ana yollar çok yoğun olarak kullanılmakta ikincil olan yollar ancak mahalli olarak kullanılmaktadır. Bu durumda birinci derecede olan akslardan sık sık kullanıldığı için yolun iki yanını oluşturanların çok iyi bilinmesine rağmen, geçilen aksın hemen yakınındaki ikinci derece yolları ve çevreyi hiç görmeme olasılığı vardır. Diğer önemli akslar ise kıyılardan geçmektedir. Bu yollar genellikle kıyının doldurulmasıyla elde edilen yollardır.

Bunun en büyük göstergelerinden biri Yüksek Kaldırım Caddesi'dir. Öte yandan, topografyaya ve Yüksek Kaldırım Caddesi'ne tamamen zıt bir örnek olarak Tarihi Tünel göze çarpar. Biri topografyaya uyum gösterirken, diğeri ise deforme etmektedir.

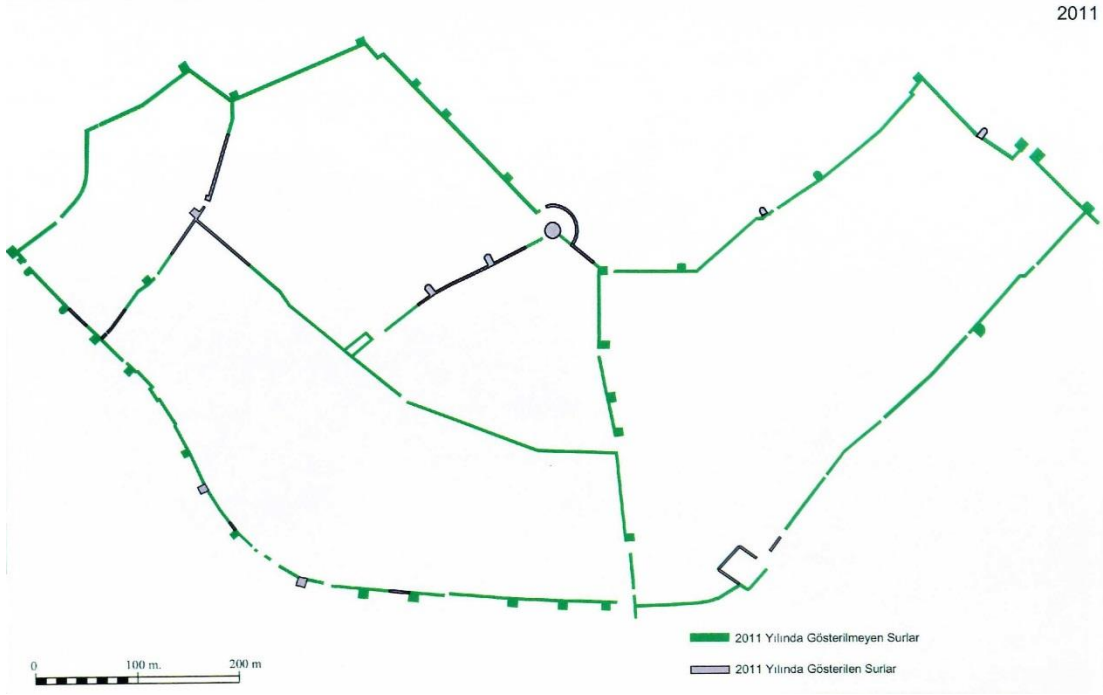
3.2.3. Galata kent topografyasında sınırlar

Galata'nın alansal olarak geçmişte belirli sınırları olmuş ve bu sınırlar surlar ile çizilmiştir. Fakat günümüzde Galata için surlar artık sınırdan öte bir iz niteliğindedir. Bu bölümde Galata'nın topografik sınırları, bugünün strüktürü içinde değerlendirmeye alınacaktır.

Galata'nın alansal sınırları, sur izlerini takiben tanımlanmış ve kıyı şeridi çizgisi ile sonlandırılmıştır. Sınırların oluşumu, genişlemesi ve yokoluşu Wiener Müller'den alıntılar ile aşağıda özetlenmiştir:

‘İlk surlar Constantinus döneminde oluşturulmuştur. Justinianos döneminde 528 yılında bu sur yenilenir. Mikhail VIII. Palaiologos ise 1260 sonbaharında ele geçirdiği Galata surlarını yıktırır. 6. yy'ın sonunda yapılmış ve 8. yy ın başından beri liman zincirinin bağlandığı Kastellion ise yıkılmaz. Galata'nın sınırları 1303'te bir Cenova kenti olarak anlaşma ile belirlenmiştir. 1306'da Cenovalılar arazi satın alarak yerleşim sınırlarını genişletirler. Surun izlediği yol yalnızca batıda ve güneyde belirgindir. Kuzeydeki Yanıkkapı'nın yanında, 19. yy'ın sonlarına kadar duran kale ve Voyvoda Caddesi'ndeki Palatium Communis nirengi noktası olarak alınabilir. 14. yy'da Galata Kulesi inşa edilir ve kentin doğusundaki sahil bölgesi ile eski Galata Kalesi arası Pera'ya dahil olur. 15.yy'da Rumlar ve Ermeniler'in yaşadığı bölgenin doğusu 500 m uzunluğundaki ve 250 m genişliğindeki ek bir sur dizisi ile eski kente bağlanır. Böylelikle Galata'da surlar 37 hektarlık bir yer çevrelemiştir ve eski surlar bir miktar yükseltilmiştir. 17. ve 18. yy'da eski surlar işlevlerini kaybettiklerinden özellikle deniz kıyısında pek çok atölye ve ev inşa edilir. Kapılar 19. yy'a kadar akşamları kapalı kalır. 1864'te surların büyük kısmı geniş caddeler oluşturmak amacıyla yıkılır ve yıkımlar 19. yy'ın sonlarına kadar devam eder. Bu süreçte Galata Kulesi şiddetli fırtınalardan zarar görmüş ve aralıklarla onarılmıştır.’ (Müller, W. 2007)

Daha önce var olan ve topografyada oldukça etkin olan surlar günümüzde bir sistem olarak var olmamaktadır. Yıkılan sur hatları boyunca yeni ve geniş caddeler açıldığı için, günümüz sınırlarını caddelerin belirlediğini söylemek mümkündür. Eski sur izleri ile caddeler ise neredeyse birebir çakışmaktadırlar.

Şekil 3.42 : 2011 yılı Galata surları, Erdoğan, B.B. 2011

Şekil 3.43 : 2015, Surların izini takiben caddeler sınırları oluşturmakta.

Şekil 3.44 : Galata'nın Kasımpaşa yönündeki eski ve yeni sınırları, (Küblü, Y. 2015)

Şekil 3.45 : Yeni Haliç Metro Köprüsü ve Ceneviz Sur Kalıntıları, (Küblü, Y. 2015)

Kıyı şeridi ise, Galata için, bir liman kenti olarak en önemli sınır karakteristiğidir. Kıyı sınırı Galata'da 20. yüzyıl'a kadar sadece Ceneviz döneminde savunma için hendekler yapılması ve birtakım iskelelerin inşa edilmesi gibi küçük değişiklikler geçirmiştir. 20. yüzyılda da geniş caddeler oluşturmak adına kıyı şeridine dolgular yapılmıştır. İlk dolgular 1905 tarihli GOAD haritasında görülebilmektedir.

Trafik akışını rahatlatmak amacı ile yeni caddeler açılarak, kıyı şeridi denize doğru 120 - 150 m artırılmıştır. Bu durum kıyı şeridinin doğal çizgisinin bozulmasına sebebiyet vermiştir. (Yürekli, H.) Denizi doldurarak kıyı elde etmek, kıyı topografyasının bozulmasına yol açmaktadır.

Galata'da su ve kıyı önceden kesin bir sınır ifade etmekteyken bugün mutlak değildirler. Doğal olarak kıyı topografyası da sürekli değişime uğramaktadır. Rıhtım Caddesi boyunca kıyı sınırı '0' kotunda su yüzeyi ile buluşurken, aynı hatta kıyı boyunca yer alan denizcilik işletmelerine ait tarihi antrepolardan dolayı 9 m kotundan direkt olarak su yüzeyine geçiş olmaktadır. Kesit alındığında iki farklı kıyı topografyası ortaya çıkmaktadır.

Dolgu alanlarda Galataport projesinin gerçekleştirilmesi öngörülen Salıpazarı bölgesi ise 2.7 km uzunluğundadır. Yanısıra, kıyıda Kadıköy ve Üsküdar'a günlük gidiş gelişler için vapur iskeleleri bulunmaktadır. Su yüzeyindeki günlük gidiş geliş hareketleri topografik açıdan Galata'ya farklı bir dinamizm katmaktadır. Dolayısıyla Galata'nın kıyı topografyasını, araziden suya geçiş ve sudan araziye geçiş olarak düşünmek gerekmektedir.

Sonuç olarak bugün için Galata'nın sınırları hem karada hem de suda değişkendir denebilir. Arazide istenilen sınırları çizilebilmekteyken, kıyıda ise dolgular ile her zaman oynamalar sözkonusu olabilmektedir.

3.3. Galata Topografyasının Görsel Temsili

Liman şehri İstanbul'un sisi, lodosu, tipisi ve farklı saatlerde denizde yansıyan ışık, siluetin algısını değiştirir. Denizin varlığı, karayı kuşatmışlığı ve topografyanın hareketli yapısından dolayı bir çizgisellikten çok derinliği izleyicinin konumuna ve hızına göre değişen bir arayüz algılanmaktadır. Bir yerleşimin silueti bir birikim sürecinin sonucudur. (Deviren, S. 2009) İstanbul için görsel temsil söz konusu

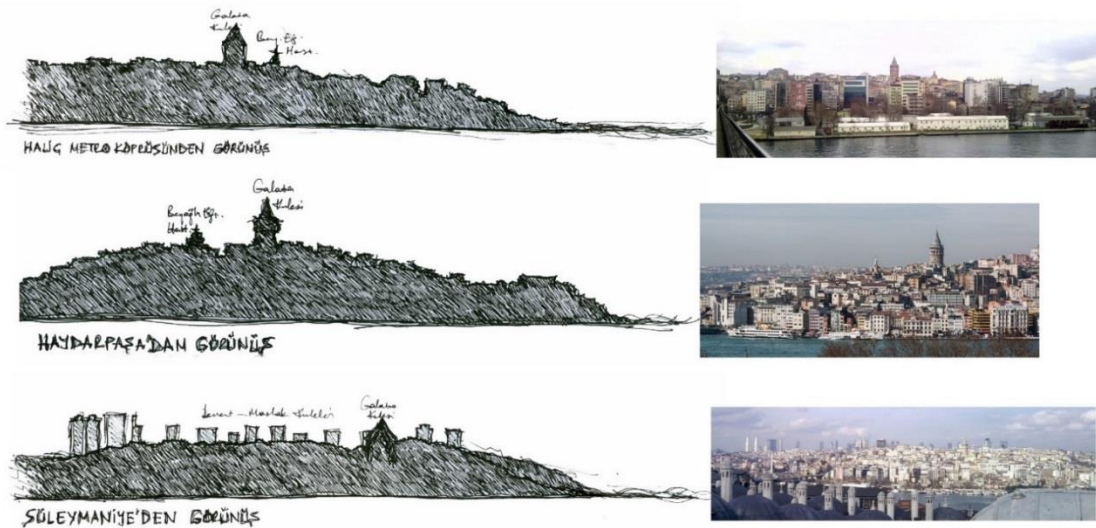
olduğunda en güçlü ifade kent silüetidir. Galata da, kent silüetine vurgu yapan bir yerleşim olarak silüeti üzerinden değerlendirilecektir.

Bir dönem Kule ile birlikte İstanbul'un en yüksek noktasına sahip olan bölge, bugün Levent - Maslak hattındaki plansız gökdelen topografyasından da etkilenmektedir. Hızlı ve kontrolsüz kentsel dönüşüm hareketleriyle meydana gelen yeni ve büyük ölçekli, sıradışı yükseklikteki binalar, Galata topografyasını domine ederek, algısını olumsuz etkilemektedir. Corbusier'nin Galata ve çevresinde dikkatini çeken ve binalardan oluşan testere dişi görünüm bugün batı Yakası'nda bir hayli kuzeye ilerlemiş bulunmaktadır. (Yürekli, H.) Bugün bu görevi Maslak hattındaki gökdelenler üstlenmiş durumdadır.

Galata Kulesi'nin bu topografyadaki fonksiyonu; araziye hakim konumda bir gözetleme kulesi gibidir. Fakat Galata'ya Tarihi Yarımada'dan bakıldığında, artık bu fonksiyonun söz konusu olmadığı, Maslak - Levent hattında yükselen gökdelenlerin silüeti domine ettiği dikkati çekmiştir.

Şekil 3.46 : Galata tipografi, Galata silüet, le Corbusier

Şekil 3.47 : Üç farklı bakış noktasından Galata Silüeti.

Galata'nın yukarı kısımlarında belirgin bir fiziksel değişim olmamıştır. Bunun en büyük sebebi, eğimin yukarıya doğru iyice artması yeni konstrüksiyon çalışmalarını zorlaştıracaktır. Fakat göze çarpan bir başka durum vardır: İbrahim Safi'nin 19. yüzyılda yaptığı Galata tablosunda resmettiği sokak Galata Kulesi Sokağı olmalıdır. Tablo sokağın bugünkü hali ile karşılaştırıldığında binaların ek olarak bir veya iki kat yükseldiği görölmüştür. (Bkz. EK D, Şekil D.3 ve D.4) Bu durum topografyanın en yüksek olduğu kısımlarda daha da yükseldiğinin tespitidir. Ekten de kontrol edilirse 19. yüzyıldaki bina ve sokak perspektifinin değişimi fark edilecektir. Bunun yanı sıra, topografyadaki eğimin zaten en yüksek olduğu, binaların ve sokak dokusunun dar ve sık olarak yükseldiği bir noktada, bu şekilde bina yüksekliklerinin artması ile mekansal olarak insan ölçeği üzerindeki kapalılık etkisi daha da artmıştır.

Fakat eteklerde daima hareket ve değişim olmaktadır, çünkü eğim değişiklik yapmak için oldukça müsaittir. Örneğin Yüksek Kaldırım Caddesi'nin sonlandığı ve Kemeraltı Caddesi'nin başladığı noktada, nerdeyse bir 'kent meydanı' oluşmuş durumdadır. Buluşma noktası, yeme içme, fonksiyonlarını barındıran bir teras meydan olarak düşünülebilir. Ve daha önce de yapıldığı üzere günümüzde de kıyı şeridi dolguları ve yenileme çalışmaları devam etmektedir. Son ve hala devam eden örnek ise Karaköy Balık Pazarı bölgesidir. Kıyı şeridindeki sürekli değişimler, Galata'ya sudan yaklaşıldığında ve bakıldığında en çarpıcı şekilde gözlenmektedir.

Süleymaniye'den Galata silüetine bakıldığında, Galata Kulesi'nin eskisi gibi vurgulu olmadığı, Maslak gökdelenlerinin silüette baskın çıktığı gözlenmiştir. Eskiden İstanbul silüetinde dominant bir landmark olan Kule, günümüzde silüetteki bir çok baskın kent figüründen bir tanesi olmaya çok yakın bir konumdadır. Bu da yeni ve üzerinde düşünölmesi gereken bir kent topografyasının oluşumudur.

4. DEĞERLENDİRME

Kent topografyası ve katmanlarının değerlendirildiği bu çalışmada, topografinin kentteki ifadesi ve katmanları arasındaki ilişkinin gösterilebileceği bir yaklaşım izlenmiştir. Böylelikle topografinin kent için değeri ön plana çıkarılmıştır.

Bugün her ne kadar kentlerde topografyaya dair kaygılardan uzaklaşmış olsa da, temelinde kentin oluşumunda topografyadan evrimleşerek geliştiğini ortaya koymaktadır. Günümüzde ise bu temel düşünceden oldukça uzak bir anlayışta yerleşmeler ve kullanımlar söz konusudur. Bu araştırmada mimarlığın temelini bulunduğu coğrafyadan, topografyasından alarak kurguladığı temel yaklaşımı ile topografinin kentteki önemli bir güce sahip olduğu ve kendi içinde birçok katman barındırarak kent strüktürünü ve formunu oluşturduğu ifade edilmiştir. Bu sebeple topografinin katmanları önemli bileşenler olarak değerlendirilerek doğal ve yapay topografya altbaşlıklarında irdelenmiştir.

Topografinin çoğunlukla araziden ibaret olduğu düşüncesi, kent - topografya ilişkisinin yanlış kurgulanmasına sebep olmaktadır. Oysa, topografya sadece kendi başına bile bu kadar basit bir oluşum değilken, kent topografyası içinde birden çok katmanı barındırmaktadır. Birçok katmanın bir araya gelmesi ile oluşan kent strüktürü, kentin değerlendirmesine dair ipuçları vermektedir.

Mimarlık açısından kentleri değerlendirirken sadece yapıları, tarihleri ve planlama ölçeği ile değerlendirmenin yanı sıra, topografinin oluşturduğu bir form ve bu formun üzerine eklenen yapay etki ile topografik açıdan aslında bambaşka bir strüktürün söz konusu olduğu ifade edilmiştir. Her bir bileşenin yüzeyinde oluşturduğu sınır noktaları bir araya getirildiğinde ise kentin topografik formu ortaya çıkmaktadır. Ve bu strüktürün kendi içinde bir geometri barındırabileceği, kentsel tasarıma dair kentin topografik formundan yola çıkarak, kentin algılanmasında form ve strüktür üzerinden bir okuma yapabilmek mümkündür. Bu araştırmanın özellikle üzerinde durduğu strüktür ve form üzerinden kent topografyası değerlendirildiğinde, görünenin dışında, tamamlayıcı bambaşka bir strüktür olduğu ortadadır. Bu strüktür mekansal olarak kendi içinde hesaplanabilmektedir. Bu da göstermiştir ki; kent topografyası kendi içinde hesaplanabilir bir forma sahiptir.

Buradan hareketle, kent topografyasını strüktüre eden katmanlar analiz edildiğinde, bu tanımın altında birden fazla katmanın olduğu görülür. Doğal ve yapay topografya olarak değerlendirilen bu katmanlar kendi içinde alt dinamikleri de barındırmaktadır. Doğal topografyanın arazi, iklim, su bileşenlerinin birbiri ile etkileşimi ile oluşması ve yapay topografyanın ise yapılar, bağlantılar gibi iki önemli dinamiği barındırması gibi. Kent topografyasını oluşturan katmanlar içinde diğer bir önemli bileşen olarak sınır olgusu da öne çıkmaktadır. Topografyada sınırın olduğu yerde bir katmandan diğerine geçiş vardır. Aynı zaman da sınır iki farklı katmanın buluştuğu yerdir, çizgiselliklerdir. Kent ölçeğinde değerlendirildiğinde ise kent duvarları - surlar ve kıyı iki önemli karakteristiği oluşturmaktadır. Surlar, karadaki farklı mekanlardaki ve yüksekliklerdeki yüzeylerin ayrıştığı ve birbirine bağlanarak ara bir yüzey oluşmasına olanak verdiği bir olgudur. Kıyı ise su yüzeyi ile karanın veya diğer bir deyişle toprağın, kumun buluştuğu çizgiselliği tanımlarken, topografyadaki farklı form ve materyal olarak farklı katmanları bir perspektife sığdırarak, bir kent imgesini oluşturmaktadır. Oluşan kent imgesinin görsel temsili de bu aşamada söz konusu olmaktadır. Bir kent imgesinin temsilinde silüet temsili kentin bir bütün olarak sergilenmesinin yanı sıra, kentsel kesitler ile birlikte bütün topografyanın katmanlarını ve katmanlar arasındaki geçişleri, bu ara geçişler ile topografik formun nasıl örüldüğünü ve ayaklanmış bir strüktür halinde, kent silüetinde bütünü oluşturduğunu adeta sinematik bir dille betimlemektedir. Bu sayede görülmektedir ki, kenti topografyası ile birlikte değerlendirmek, kentin ve mimarlığın doğasına uygun bir yaklaşımdır.

Bu doğrultuda çalışma alanı olarak seçilen Galata bölgesi ele alındığında, bölgenin coğrafi konum olarak önemli bir noktada konumlandığı görülmektedir. Bir liman kenti olarak karakterini ‘su’dan alan bölge, kente giriş niteliği taşıyan, denizden yaklaşıldığında karşılayıcı görevi olan bir konumdur. Temel topografik karakteristiklerini ‘su, arazi yapısı ve sert zemin yapılaşmalar’ oluşturmaktadır. Doğal topografik formu, Boğaziçi genelinde de hakim olan su - kıyı çizgisi - vadi - tepe şeklinde yükselmektedir. Bu form üzerinde kent gelişimi tamamen topografyaya bağlı olarak gelişmiştir. Önemli kent aksları sırtlardan geçirilerek ve kıyı çizgisine paralel şekilde kurgulanmak suretiyle kent strüktürü oluşturulmuştur.

Kentin Cenevizliler tarafından kurulmuş olması, buraya tipik bir Akdeniz liman kenti kimliği vermiştir ve günümüzde de bu kimlik devam etmektedir. Hem yerleşimin hem

de denizin kontrolü sağlamak amaçlı bölgenin en yüksek noktasına inşa edilmiş olan Galata Kulesi'ne çıkıldığında bugün de topografyaya hakimiyeti, kentsel dokuyu, denize açılan sokakları ve denize hakim konumu algılamak mümkündür. Eğimin yüksek olması sebebi ve Ceneviz yerleşimi olmasının da etkisi ile dar sokaklar ve sık dokulu bir yerleşimle birlikte, dar - merdivenli sokak yapıları bağlantı şekilleri olarak dikkat çekmektedir.

Topografyanın eğiminin fazla olması, bölgenin günümüze kadar çok köklü değişimler olmadan karakterini korumasını sağlamışken, Ceneviz dönemi surları önemli sınır ögeleri olarak günümüze ulaşamamıştır. 1950'lerde gerçekleşen kıyının doldurulmasıyla birlikte, bir liman kenti için oldukça önemli olan kıyı çizgisinin formu değişmiş ve kıyı topografyasının bozulmasına sebep olmuştur.

Galata'da yapılan alan çalışması sonucunda, denize doğru, eğimin azalması sebebiyle topografyada değişiklik yapılabilmesi daha mümkün olduğu için, topografyanın bu kısımlarında strüktürel anlamda bir hareketlilik gözlenmiştir. Ulaşım akslarının burada merkezileşmesi, bu merkezileşmenin getirdiği kullanım çeşitliliği, burada mekansal kullanımları arttırmıştır. Bankalar Caddesi'nden yukarı çıkıldıkça eğimin artması ile birlikte hareketliliğin azaldığı göze çarpmaktadır. Bununla birlikte bu aşamada topografyadaki yüksekliklerde ani değişimler gözlemlenmektedir. Örneğin bir caddenin veya sokağın diğerine bağlantısında 12 - 15 metre birden kot yüksekliğinin değiştiği görülmektedir. Okçu Musa Caddesi'ne bağlanan Tenha Sokak, sokağın içinden caddeye bakıldığında, gözlemciye adeta iki katlı bir kentsel kesit sunmaktadır. Aynı etki Perşembe Pazarı Sokağı, Kamondo Sokağı, Yüksek Kaldırım Caddesi'nde gözlenmektedir. Betimlenen bu geçiş aşamasında topografyada bağlantıyı sağlamak için merdivenlerin bu katmanda devreye girdiği görülmektedir. Orta katman olarak nitelendirilebilecek bu katmanda merdivenli sokak yapısı tipik karakteristiği oluşturmaktadır.

Galata Kulesi'ne doğru iyice artan eğim ile birlikte daralan sokak yapısı, topografyada yapısal baskınlığı güçlü bir şekilde vurgulamaktadır. Bu noktada arazinin yapılaşmalar ile birlikte yoğun bir strüktür oluşturduğu ve ölçülebilen bir form ve strüktürün olduğu algılanmaktadır. Her ne kadar Galata'nın organik bir dokusu olsa da, kendi içinde hesaplanabilen bir geometrisi olduğu gözlenmiştir.

Tepede hissedilen bu etki kıyı şeridinde hissedilmemektedir. Kıyıda da sık dokulu yapılaşmalar bulunmasına rağmen, kıyıya paralel sokak yapıları, sokak aralarından içeri giren deniz etkisi ve 1950’lerde gerçekleşen bazı yıkımlar ile yaratılan kentsel boşluklar, bu algıyı yaratmaktadır. Form ve strüktür kıyı şeridinde de devam etmekle birlikte kıyı dolguları ve yıkımlarla yaratılan boşluklar bütünlüğü bozmuştur. Formun sürekliliği burada kısmen, belirli bölgelerde hissedilmektedir. Örneğin Perşembe Pazarı Bölgesi’nde form ve strüktüre dair bir kurgu çıkarabilmek mümkündür.

Söz edilen karakteristikler ile, Galata’ya temsili bir bütün olarak bakıldığında, bölgenin silüetinde topografyanın bütün etkilerini gözlemlemek mümkündür. Galata silüeti, kentin birkaç farklı noktasından bakılarak değerlendirilmiştir: Haydarpaşa, Süleymaniye ve Yeni Haliç Metro Köprüsü. Haydarpaşa ve Yeni Haliç Metro Köprüsü’nden bakıldığında, silüette topografyaya hakim bir Ceneviz liman kentini görmek mümkündür. Fakat Süleymaniye’den bakıldığında Galata’nın ve özellikle Galata Kulesi’nin topografyada artık vurgu ögesi olmadığı, Levent - Maslak hattında inşa edilen gökdelenlerin Galata’nın arkasında bir fon oluşturduğu ve Kule’nin etkisini domine ettiği gözlemlenmiştir. Bu görünüm, Galata’nın İstanbul topografyasındaki ifadesinin ve vurgulayıcı karakteristiğinin artık Le Corbusier’in çizimindeki gibi olmadığını ve yeni bir kent topografyasının oluştuğunu göstermiş, Galata’nın değerlendirmesinin oluşan bu yeni kent topografyasına göre yapılması gerekliliğini göstermiştir.

Sonuç olarak, bu araştırma ile kente dair yaklaşımlar geliştirirken belirli bir trend doğrultusunda gitmektense, kentlerin ilk oluşmaya başladığı dönemlerdeki topografya temelli yerleşmelerin eskide kalan bir yaklaşım olarak değil, günümüzde de oldukça etkili bir düşünce olarak yeniden değerlendirilmesi ve vurgulanması gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Alan çalışması sonucunda da görülmüştür ki, kent topografyasının form ve strüktür üzerinden değerlendirilmesi, kentlerde fiziksel olarak var olan fakat değerlendirilmeyen bir topografya mevcuttur. Bu çalışmada, su yüzeyi - arazi formu - yapısal strüktürlerin bir araya gelerek, zeminden yükseldiği bir topografya modeli ortaya konulmuştur. Bu üç oluşumun birleşmesi ile birlikte, topografyaya dair genel kanının aksine, burada bambaşka bir kent formu ve strüktürünün söz konusu olduğu ortaya konmuştur. Ve günümüzde kentlerin değerlendirilmesinde bu yaklaşımın zamanın ruhuna uygun düşeceği varsayılmıştır.

Çalışmanın sonunda, ek olarak Galata'nın topografyasını detayları ile gösteren kentsel kesitler ile tarihsel sürecinde Ceneviz Dönemi'nden günümüze haritalar, gravürler, ressamın tabloları ve fotoğraflar derlenerek, topografyanın kentle olan ilişkisi ve katmanlaşma sürecine dair bilgi edinilebilecek veriler olarak eklenmişlerdir.

KAYNAKLAR

- Akın, N.** (1998), 19. Yüzyılda Galata ve Pera, Literatür Yayıncılık, İstanbul
- Aksoy, Y.** (1997), Türkiye'de Kentsel Sit Alanları ve Çözüm Yolları İçin Bir Deneme / Galata Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Alpar, B., Burak, S., & Doğan, E.** (2005). Environmental and hydrological management of the Golden Horn Estuary, Istanbul. *Journal of coastal research*, 646-654.
- Arseven, C.** (1989), Eski Galata ve Binaları, Hazırlayan: Dilek Yelkenci, Çelik Gülersoy Vakfı, İstanbul Kütüphanesi Yayınları Şehir Monografisi: 1, İstanbul
- Ashihara, Y.** (1983), The Aesthetic of Townscape, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London, England
- Aslan, D.** (1999), Bir Kalıtsal İz Olarak Mimarlık Üzerine Bir Deneme, Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Bahtiyar, S.** (1997), İstanbul Topografyası Üzerine Görsel Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Batur, A.** Galata and Pera 1 A Short History, Urban Development Architecture and Today, ARI The Bulletin of the Istanbul Technical University Volume 55, Number 1
- Biro, A.G.** (2008), Elektronikleşen Çevrede Mimarlık, Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Braudel, F.** (1995), Akdeniz; İnsanlar ve Miras, Metis Yayınları, İstanbul
- Cache, B.** (1995), Earth Moves: The Furnishing of Territories, The MIT Press, Massachusetts, Cambridge, London
- Carbognano, C.** (1993), 18. yy Sonunda İstanbul, Eren Yayıncılık, 1993, İstanbul
- Chipperfield, D.** (2014), Kalebodur'la Mimarlar Konuşuyor, Celal Abdi Güzer Söyleşisi, İstanbul
- Hamamcioğlu¹, C., Kerestecioğlu, F., ²Yıldız Teknik Üniversitesi, M. F., & Beşiktaş, İ.** Akdenizde Topografyasını Koruyan Ortaçağlı Limanları ve Turizmin Çevresel Etkileri: Alanya Hisariçi Mahallesi, Antalya İçkale Mahallesi, Girne Tarihi Liman Mahallesi.

- Çelik, Z.** (1998), 19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti, Değişen İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul
- Nilgün, Ç. Ö. L.** (2009). XVI. Yüzyıla Kadar Galata'da Kentsel Dokuyu Etkileyen Faktörler. *Turkish Studies*, 4, 3.
- De Landa, M.** (2005), Çizgisel Olmayan Tarih, Metis Yayınları, İstanbul
- Deviren, A. S.** (2001), Mimaride Yer: Yapının Arazi İle İlişkisinin Kavramlaştırılması, Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Deviren, A. S.** (2009), Panorama - İstanbullaşmak : olgular, sorunlar, metaforlar / Pelin Derviş, Bülent Tanju, Uğur Tanyeli, Garanti Galeri, İstanbul
- Diener, R.** (2006), Switzerland - An Urban Portrait 1 - 2 - 3, ETH Zurich, Birkhäuser - Publishers for Architecture, Basel, İsviçre
- Dionysios, B.** (2013), Boğaziçi'nde Bir Gezinti, Kazım Taşkent Klasik Yapıtlar Dizisi, İkinci Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Dökmeci, V.** (1990), Tarihsel Gelişim Sürecinde Beyoğlu, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, İstanbul
- Eckbo, G.** (1964), Urban Landscape Design, McGraw Hill Book Company, New York, Toronto, London
- Eldem, E.** (2010), Galata, İstanbul Ansiklopedisi, NTV Yayınları, İstanbul
- Erdoğan, B.** (2011), Galata Kent Surları ve Koruma Önerileri, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Erkal, N.** (2011). The Corner of the Horn: An Architectural Review of the Leaded Magazine in Galata İstanbul. *METU JFA*, 1, 197.
- Erkök, F.** (2002), Kentsel Bileşenleri ve Kıyı Kenti Kimliği Bağlamında İstanbul'un Özel ve Nesnel Değerlendirmesi, İTÜ Doktora Tezi, İstanbul
- Eyice, S.** (1969), Galata ve Kulesi, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, İstanbul
- Eyice, S.** (2006), Eski İstanbul'dan Notlar, Küre Yayınları, İstanbul
- Farrell, T.** (2014), The City as a Tangled Bank, Wiley & Sons Publishing, U.K.
- Flandin, E.** (2010), İstanbul (L'orient) 19. yy, Profil Yayınları, İstanbul

- Frampton, K.** (1995), *Studies In Tectonic Culture: The Poetics Of construction In Nineteenth And Twentieth Century Architecture*, The MIT Press, Cambridge, Massachussetts, London, England
- Gamble, C. Y. N. T. H. I. A.** "John Ruskin, Eugène Viollet-le-Duc and the Alps." *Alpine Journal* 104 (1999): 185-196.
- Girardelli, P.** (2014). Power or leisure? Remarks on the architecture of the European summer embassies on the Bosphorus shore. *NEW PERSPECTIVES ON TURKEY*, (50), 29-58.
- Girardelli, Paolo.** "Architecture, Identity, and Liminality: On the Use and Meaning of Catholic Spaces in Late Ottoman Istanbul." *Muqarnas* (2005): 233-264.
- Giro, Christophe.** "About Topology. An integrated comprehension of landscape." (2013).
- Giro, C.** (2014) Topology on Sensing and Conceiving Landscape, GSD Talks, Harvard University Graduate School of Design, 11/12/2014
- Gualart, V.** (2008), *GeoLogics, Geography, Information, Architecture*, Actar
- Gündoğdu, M.** (2005), *Galata - Pera Bölgesi Mekansal Morfolojik Özellikleri İle Arazi Kullanımı Arasındaki Etkileşim*, Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Hoechstetter, S., Walz, U., Dang, L. H., & Thinh, N. X.** (2008). Effects of topography and surface roughness in analyses of landscape structure—a proposal to modify the existing set of landscape metrics. *Landscape Online*, 3, 1-14.
- Kostof, S.** (1991), *The City Shaped; Urban Patterns And Meanings Through History*, Little, Brown and Co. Boston
- Kuban, D.** (1998), *Kent ve Mimarlık Üzerine İstanbul Yazıları; Yapı Endüstri Merkezi Yayınları*, İstanbul
- Kuban, D.** (1998), *Mimarlık Kavramları*, YEM Yayınları, İstanbul
- Leatherbarrow, D.** (2004), *Topographical Stories: Studies In Landscape Architecture*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia
- Leatherbarrow, D.** (1993), *The Roots Of Architectural Invention; Site, Enclosure, Materials*, Cambridge University Press

- Lee, C., & Jacoby, S.** (2011). Typological urbanism and the idea of the city. *Architectural Design*, 81(1), 14-23.
- Lynch, K.** (1990), *City Sense And City Design*, The MIT Press, Cambridge, London, England
- Magdalino, P.** (2012), *Ortaçağ'da İstanbul, Altıncı ve On Üçüncü Yüzyıllar Arasında Konstantinopolis'in Kentsel Gelişimi*, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- Mateo, J. L.** (2013), 003 Barcelona, Feedback: La Barcelona di Josep Lluís Mateo, *Domus Mag.* 974 November, 2013, s:136
- Mostafavi & Leatherbarrow,** (1993) *On Weathering*, The MIT Press, Cambridge, London, England
- Müller, W.W.** (2007), *İstanbul'un Tarihsel Topografyası: 17. yüzyıl başlarına kadar Byzantion – Konstantinopolis - İstanbul*, YKY, İstanbul
- Palmer, D.** (2000). *Science in culture*.
- Ramstad, R.** (2012), Notes On Architecture And Landscape, *Topos Magazine*, Topos Jubilee Avarı, s:75 – 80
- Rich, J. Wallace, A.** (1994), *Antik Dünyada Kırsal ve Kent*, Homer Kitabevi
- Rispoli, A.** (1989), *Quaderni di Istanbul 2*, Roma
- Rossi, A.** (1982), *The Architecture of The City*, The MIT Press Cambridge, London, England
- Schulz, C.N.** (1984), *Genius Loci; Towards A Phenomenology Of Architecture*, Rizzoli International Publications, New York
- Scully, V. J.** (1962), *The Earth, The Temple, And The Gods : Greek Sacred Architecture*, Yale University Press, New Heaven And London
- Schwarz, N.** (2010). Urban form revisited—Selecting indicators for characterising European cities. *Landscape and Urban Planning*, 96(1), 29-47.
- Simond & Starke** (2013), *Landscape Architecture, A Manual of Environmental Planning and Design*, 5th Edition, McGraw - Hill Education, New York
- Siza, A.** (1994), *Stadtiskizzen - City Sketches - Desenhos Urbanos*, Birkhäuser, Basel, Switzerland

- Şengül, E.** (1995) Mimari Su İlişkisi Üzerinde Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Somuncu, M., Yiğit, T., Elibüyük, M., Yıldız, E., Taş, B., Yakar, M., ... & Görendağlı, N. A.** (2005). World Heritage sites in Turkey: Current status and problems of conservation and management. *World*, 2006(17).
- Tschumi, B.** (1994), Event Cities 4 Concept - Form, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts
- Tuan, Y.** (1974), Topophilia, A Study of Environmental Perception, Attitudes and Values, Columbia University Press, New York
- Uğur, A.** (2012), Şehir Coğrafyası, Nobel Yayınları, Ankara
- Vitruvius, P.** (1993), Mimarlık Üzerine On Kitap, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, İstanbul
- Waterman, T.** (2009), The Fundamentals of Landscape Architecture, Fairchild Books, London
- Williams, N.** (2010), Into The Universe With Stephen Hawking Documentary, Discovery Channel
- Yapıcı, M.** (2012), Ekümenopolis - Ucu Olmayan Şehir, İmre Azem - Kibrit Film ve York Street Productions, International
- Yardım, N.** (2012), Kentsel Kesitler: Ulaşım Altyapısı Ve Zemin Etkileşimleri, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Yıldırım, S.Ö.** (2011), Mimarlığın Topografya İle Diyaloğu, Arkitera Mimarlık Merkezi, Söyleşi, İstanbul
- Yıldırım, S.Ö.** (2008), Gravürlerde İstanbul, Kuşbakışı Kent Betimlemeleri ile Birlikte Kentin Anlam Haritaları, Kitabistanbul Yayınları, İstanbul
- Yıldırım, S.Ö.** (1996), Kentsel ve Mekansal Yapı Çözümlemesi; Kent Oluşum Kuramları ve Kent Çözümlemelerinde Temel Dizgeler, GÜ Müh. Mim. Fak. Yayını No: 18, No: 210, Ankara
- Yücel, A.** (2009), Erotizm - İstanbullaşmak : olgular, sorunlar, metaforlar / Pelin Derviş, Bülent Tanju, Uğur Tanyeli, Garanti Galeri, İstanbul

Yürekli, H. Yürekli F. (2004), Mimarlık / Bir Entelektüel Enerji Alanı, Yapı Yayın, İstanbul

Yürekli, H., Kent Topografyası Ders Notları, İTÜ

Yürekli, İ. (1993), Mimarlık İle Eğimli Arazi İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Url-1 <<http://www.victorianweb.org>>, alındığı tarih: 12.02.2015.

Url-2 <<http://oxfordindex.oup.com/view/10.1093/oi/authority.20110803114911292>>, alındığı tarih: 09.07.2014

Url-3 <<http://www.cedberkeley.edu/research>>, alındığı tarih: 23.05.2013.

Url-4 <<http://girot.arch.ethz.ch/blog/gotthard-landscape-the-unexpected-view-la-biennale-di-venezia-collateral-event-%E2%80%A8opening-saturday-7-june-6-30pm>>, alındığı tarih: 21.05.2015.

Url-5 <<http://www.openstreet.com>>, alındığı tarih: 20.01.2014

Url-6 <http://myweb.wit.edu/priesw/Istanbul_2011/index.html>, alındığı tarih: 18.03.2013

Url-7 <<http://www.gutenberg.org>>, alındığı tarih: 15.05.2014

EKLER

EK A: KENTSEL KESİTLER

EK B: CENEVİZ DÖNEMİ GALATA TASVİRLERİ

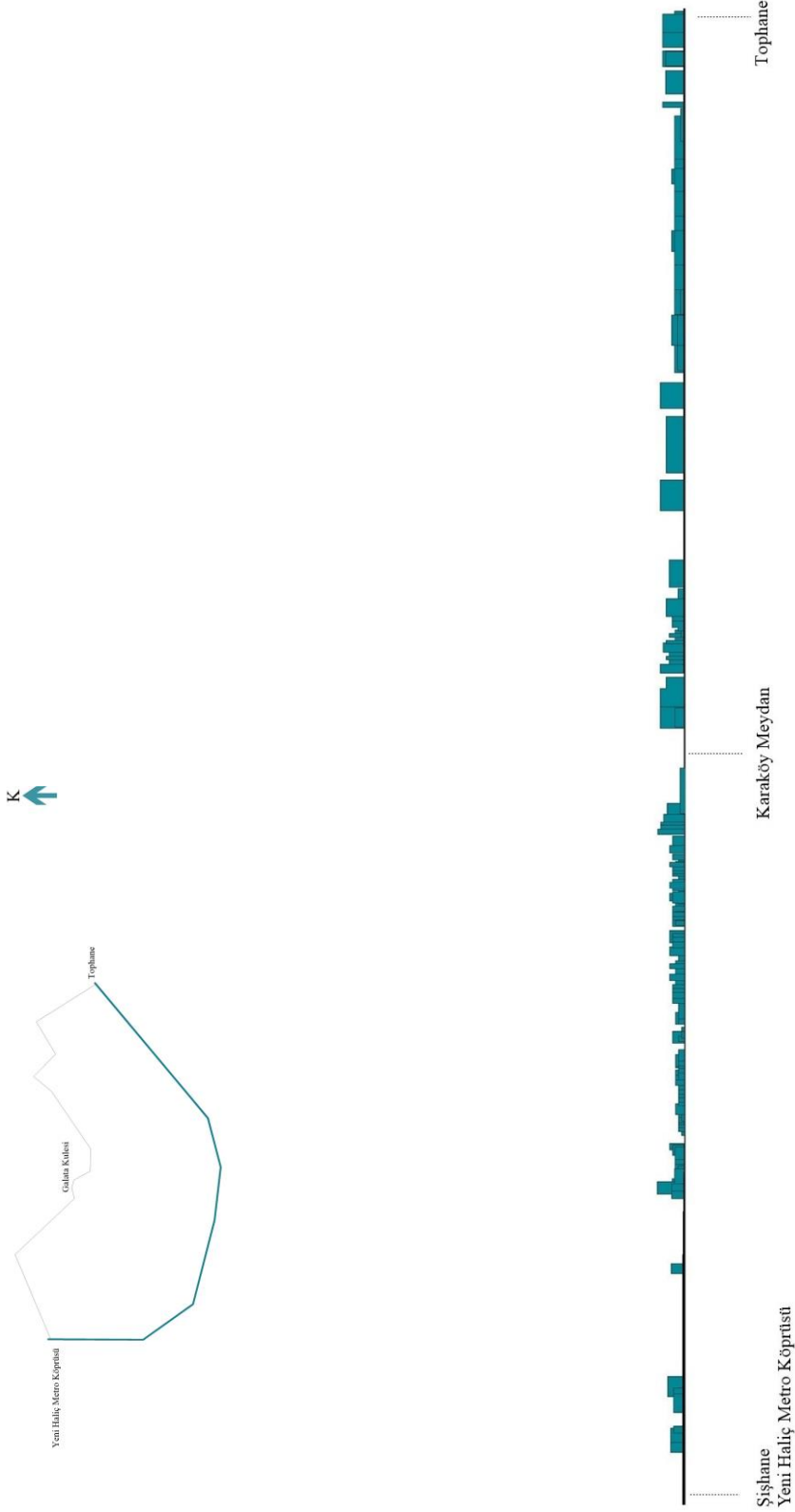
EK C: OSMANLI DÖNEMİ GALATA TASVİRLERİ

EK D: 20.YY GALATA GÖRÜNÜMLERİ

EK E: 21.YY GALATA GÖRÜNÜMLERİ

EKLER

EK A: KENTSEL KESİTLER

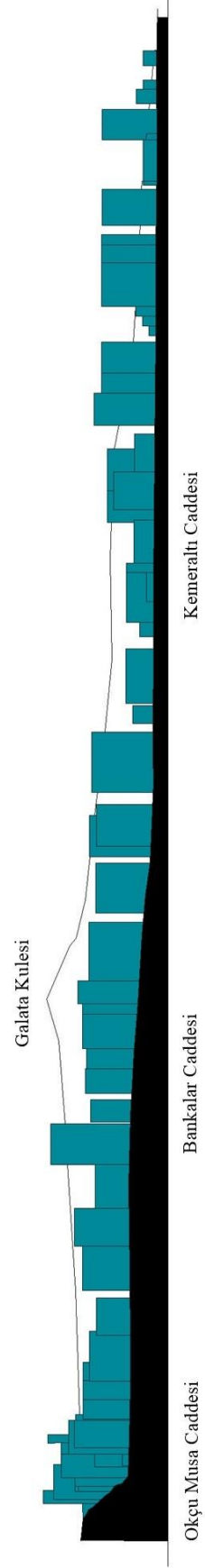
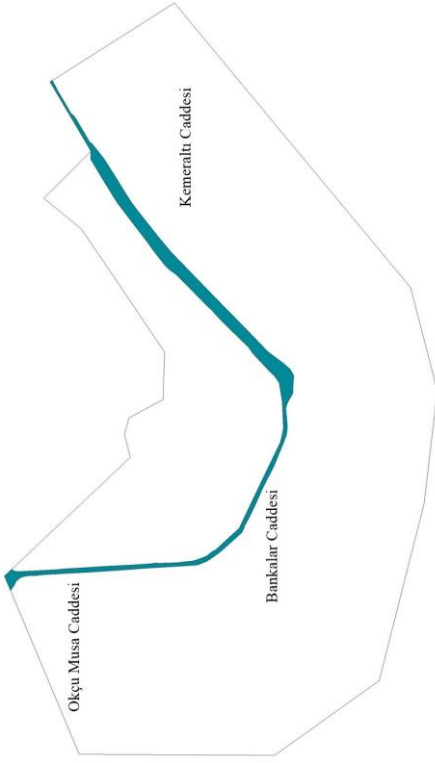

Şekil A.1 : Galata kıyı şeridi, Yeni Haliç Metro Köprüsü'nden Tophane'ye kadar. 1/ 7500 ölçek

Şekil A.2 : Tersane Caddesi – Necati Bey Caddesi aksı, kentsel kesit, 1/500 ölçek

K

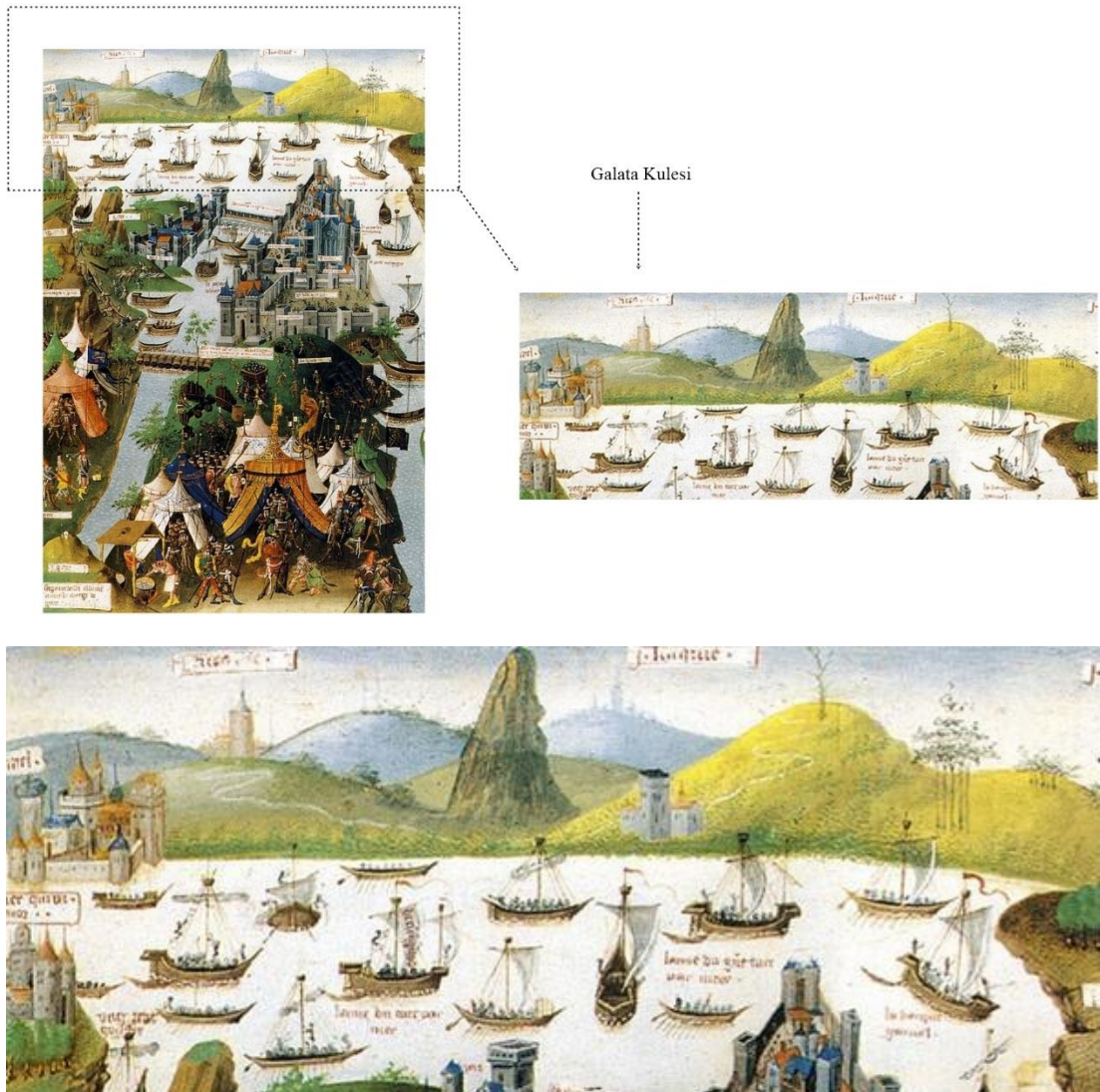

Şekil A.3 : Okçu Musa Caddesi – Kemeraltı Caddesi aksı, kentsel kesit. 1 / 30 ölçek

EK B: CENEVİZ DÖNEMİ GALATA TASVİRLERİ

Şekil B.1 : Christoforo Buondelmonti Haritası 1422, Ceneviz döneminde Galata, Homann, J.B. 1730

Şekil B.2 : İstanbul Muhasarası ve Galata, 1459, Bertrandon de la Broquiere

EK C: OSMANLI DÖNEMİ GALATA TASVİRLERİ

Şekil C.1 : Galata e un tratto del Corno d'Oro nel XVII secolo (Particolare di una incisione da: F. De Mezerayr, Histoire de Tures., Paris, 1662), Quaderni di Istanbul 2, Rispoli, A. 1989

Şekil C.2 : Galata, 17. yüzyıl

Şekil C.3: Galata’(İsveç Elçilik Sarayı)dan Tarihi Yarımada görünümü, Melling I, 18. yy

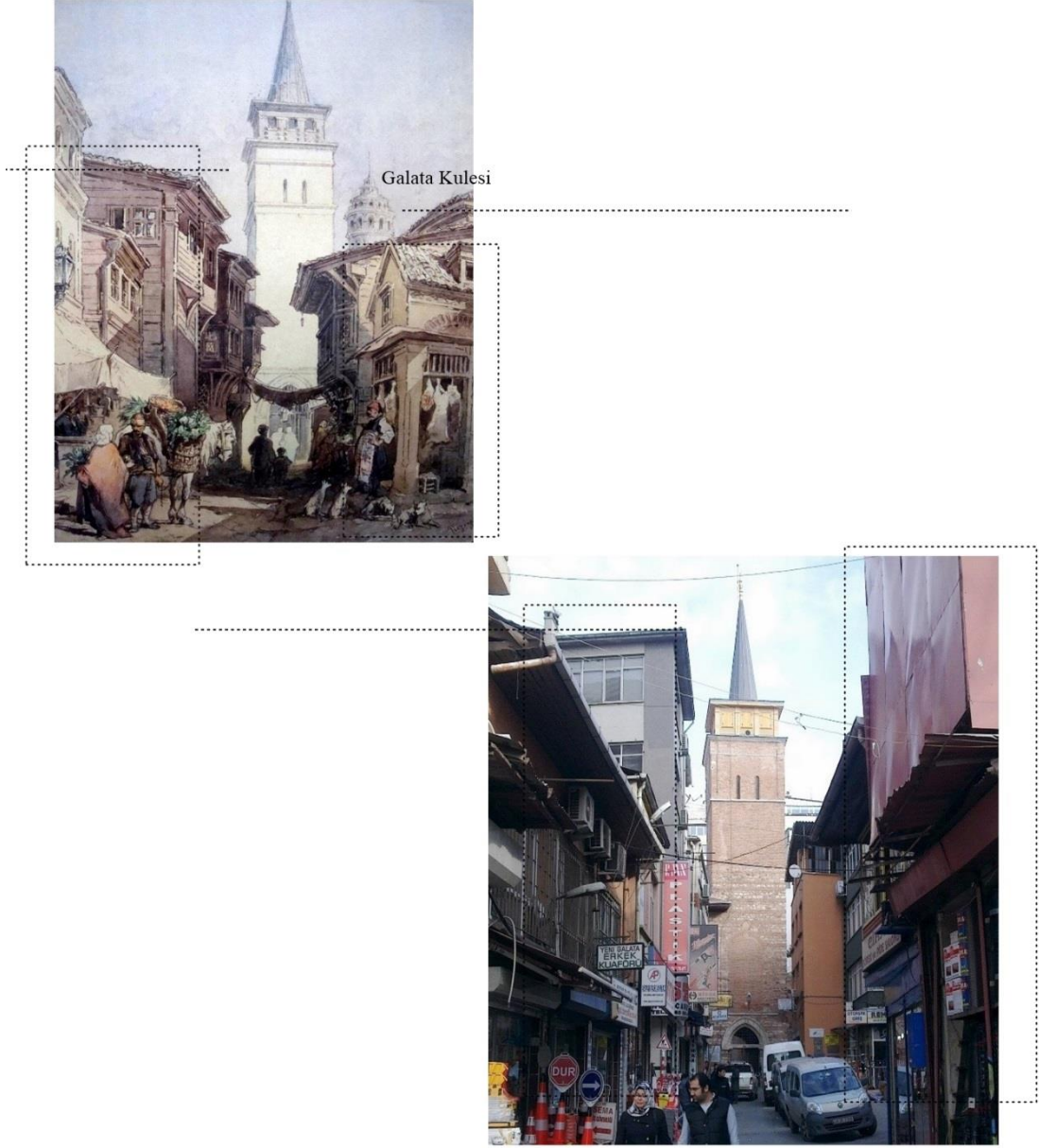
Şekil C.4: Livres du Bosphorus, Pertusier, C. 1817

Şekil C.5 : Sultan Abdülmecid'in Nusretiye Camii'ye varışı. Jacobs, J.

Şekil C.6 : İstanbul'da Bir Cadde, Preziosi, A. 1816 – 1882

Şekil C.7 : Üstte : Galata 1800'ler. Preziosi, A. Altta: Amadeo Preziosi ile aynı bakış açısından 2014 yılı Arap Camii ve çevresi. (Küblü, Y. 2014)

- Topografyada dikeyde yükselme ile birlikte bozulan anlamlı kent topografyası.
- Yapı yüksekliklerinin artması: Arap Camii'nin 1800'lerdeki çevresine hakimiyeti ve vurgu özelliği günümüzde kaybedilmiştir. Eskiden çevre binalar içinde en yüksek yapı konumundayken, bugün yine çevre binalar arasında sıkışmış durumdadır. Bu durum mekansal ölçekte de kapalılığı artırmaktadır.
- Yitirilen yapı dokusu ve üzerinde düşünülmesi gereken yeni bir kent topografyası.

Şekil C.8 : Galata topografik görünüm, 19.yy

- Galata Kulesi ve Arap Camii topografyada oldukça dominant.
- Henüz kıyıda dolgu yok ve bütün kıyı boyunca görülen kayıklarda su ile ilişkinin şimdiye oranla oldukça kuvvetli olduğu görülmektedir.

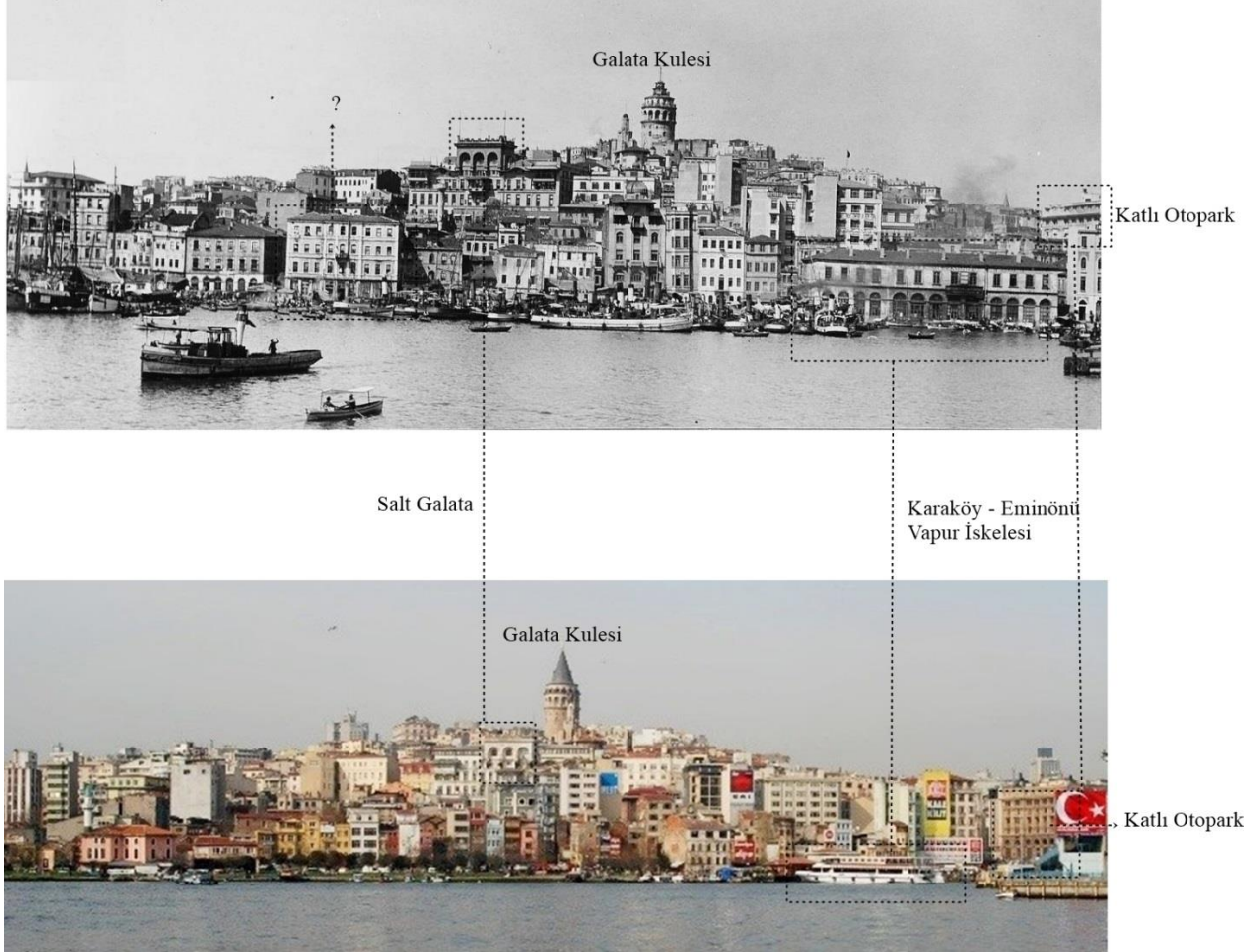

Şekil C.9 : Ay ışığında Galata Kulesi, Aivazovsky, Ivan Konstantinovich, 1845

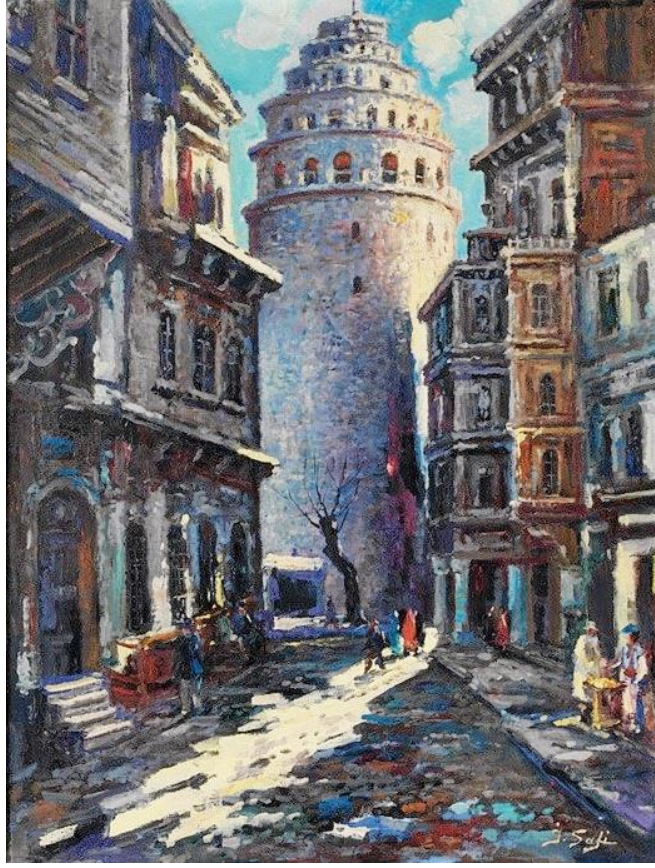
Şekil C.10 : Üstte: Brindesi, Jean. Souvenir de Constantinople, 1855. Pera'dan İstanbul manzarası. Sağdan sola doğru Rusya, Fransız ve Avusturya (eski Venedik) elçilikleri. Altta: Jean Brindesi ile aynı bakış açısından. 2015 yılında Pera'dan İstanbul manzarası. (Küblü, Y. 2015)

EK D: 20. YÜZYILDA GALATA GÖRÜNÜMLERİ

Şekil D.1 : Üstte: Galata 1900'ler, Jack, E. Altta: Galata günümüzde aynı bakış noktasından.

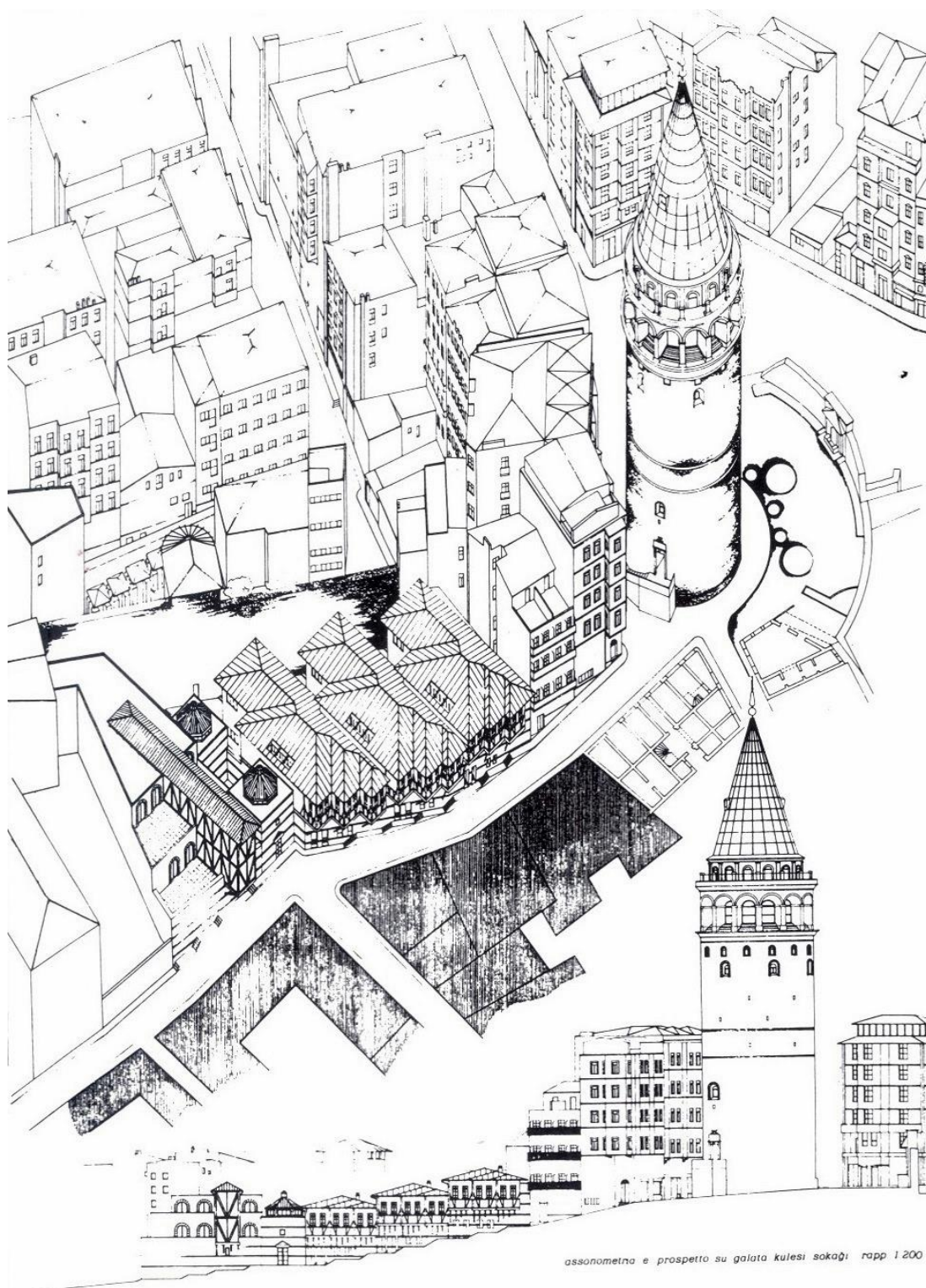
- 1900'lerde Galata Kulesi ve bugünkü Salt Galata binası topografyada baskın durumdadır.
- Vapur iskelesinin yerindeki bina bugün yoktur.
- Su ile ilişki 1900'lerde daha güçlüdür.
- 1900'lerde kıyı şeridinde yer alan bazı binalar günümüze ulaşamamıştır.

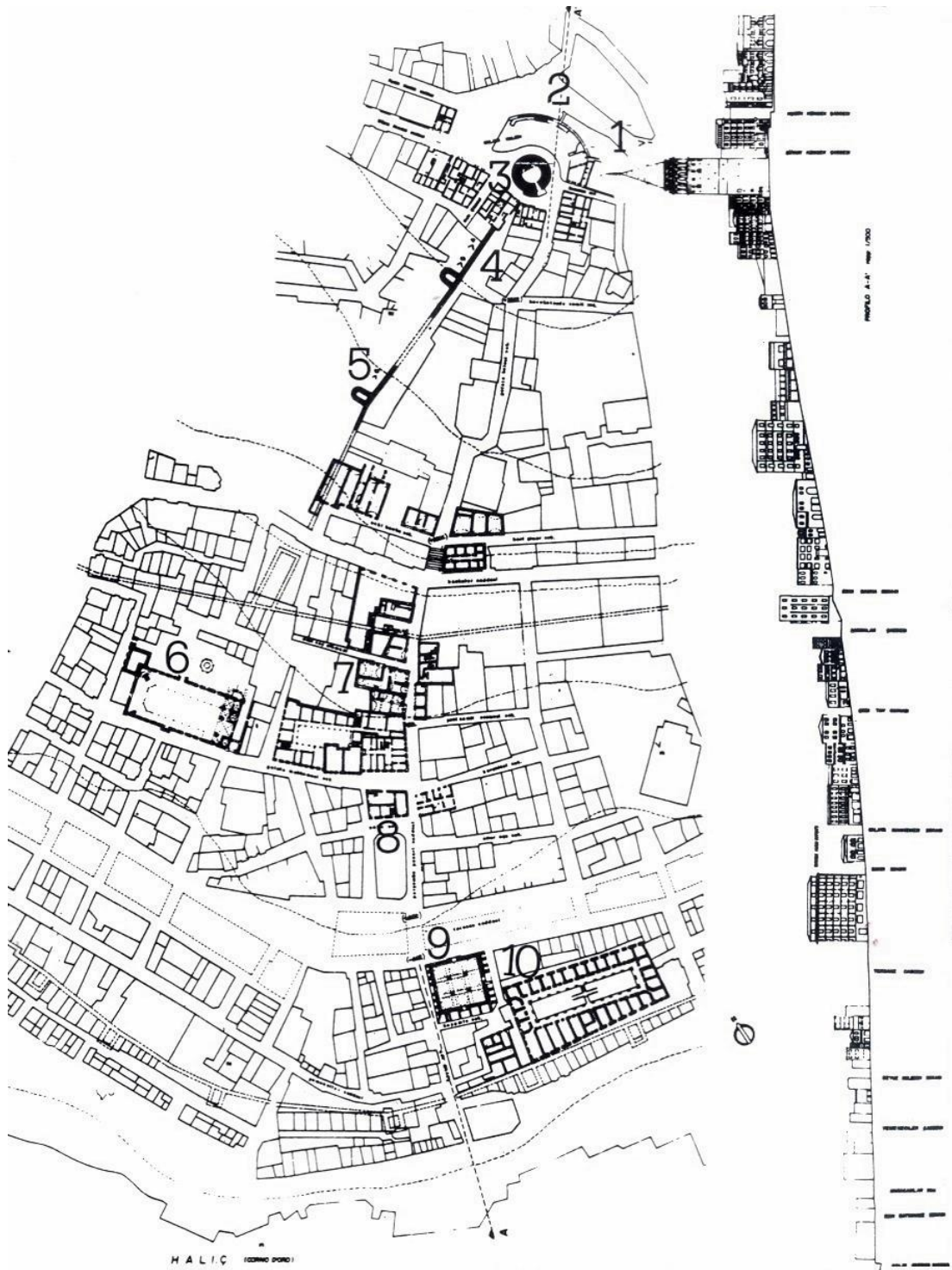
Şekil D.2 : Galata, İbrahim Safi, (1898 – 1983)

Şekil D.3 : İbrahim Safi ile aynı bakış açısından, günümüzde Galata Kulesi ve Sokağı.

Şekil D.4 : la zona alta del quartiere di Galata, con la Torre e il nuovo edificio proposto: veduta assonometrica (dalla tesi n. 4, di P.S. Sicuro, 1987 - 88, Quaderni di Istanbul 2 a cura di Adelia Rispoli s: 58, 1989

Şekil D.5 : Planimetria e profilo del settore di Galata, con localizzazione delle tesi di laurea, Quaderni di Istanbul 2 a cura di Adelia Rispoli, s: 54, 1989

EK E: 21. YÜZYILDA GALATA

Şekil E.1 : Galata'da Gün Batımı, Erbil, D. 2010

ÖZGEÇMİŞ

YASEMİN KÜBLÜ

İletişim:

E - posta: yaseminkublu@gmail.com

Eğitim:

Lisans: 2011 - Ege Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı, İzmir

Yayınlar:

- Küblü, Y., 2014: Water As An Urban Element *50th ISOCARP International Planning Congress, Urban Transformations - Cities and Water*, September 23 - 26 . 09. 2014, Gdynia, Poland